

Bariéry

v systému pomoci
obětem partnerského násilí

Výzkumná zpráva

profem

Bariéry

v systému pomoci obětem partnerského násilí

Výzkumná zpráva

Mgr. Blanka Nyklová, Ph.D. (*Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.*),
Mgr. Eva Michálková (*proFem*), Mgr. Naďa Gubová (*proFem*),
Mgr. Iva Peterková (*proFem*), Mgr. Tereza Píknová (*proFem*)

proFem

Poděkování

Členky autorského týmu by zde rády poděkovaly všem, se kterými měly možnost mluvit. Největší dík patří přeživším za důvěru, kterou projevili svou ochotou účastnit se výzkumu, i za čas, který projektu věnovali. Dále bychom rády poděkovaly všem expertkám a expertům z neziskových organizací i z jednotlivých složek a oblastí, které mají na řešení partnerského násilí vliv, za jejich čas a ochotu poskytnout nám rozhovor. Blanka Nyklová děkuje výzkumnému týmu z proFem za podporu, trpělivost a profesionální přístup k tématu i spolupráci. Děkuje rovněž Dr. Ladislavovi Kážděmérovi za vypracování tematické mapy pro tuto zprávu. A v neposlední řadě děkuje své rodině za neutuchající podporu a pochopení.

Výzkumná zpráva projektu „**Odstraňování bariér v systému pomoci obětem partnerského násilí**“ podpořeného z programu **Nadace OSF Active Citizens Fund**, který je financován z **Fondů EHP a Norska**.

© proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s., Praha 2021

Fotografie na obálce: Alena Shekhovtcova © pexels.com

ISBN: 978-80-907512-6-2

Obsah

Poděkování	3
Hlavní zjištění	7
Main findings	11
Úvod	16
Teoretická východiska	18
Metodologie	24
Analýza bariér:	
překážková dráha systému pomoci	47
Nepřehledný, roztříštěný systém:	
nedostatečné informace, nejasná odpovědnost, nejasné povinnosti	49
Neprofesionalita	60
Hierarchizace a bagatelizace násilí:	
nefunkční instituty	67
Interdisciplinární spolupráce	77
Nedostupnost bydlení	83
Závěr a doporučení	87
Literatura	96

Upozornění: Výzkumná zpráva obsahuje příklady a citace skutečných příběhů. Její čtení, především těchto citací či kazuistik, může vyvolávat nepříjemné pocity a může být traumatizující. Zejména pro osoby s podobnou zkušeností. Pokud během čtení zpozorujete tyto stavy, doporučujeme zprávu odložit, věnovat se jiné činnosti, případně vyhledat odbornou pomoc.

Hlavní zjištění

Kvalitativní výzkum překážek, jež brání přeživším genderově podmíněného partnerského násilí toto násilí zastavit a účinně řešit i jeho dopady na sebe a své okolí, přinesl následující hlavní zjištění:

- Výzkum ukazuje, že **systém pomoci je roztržitý**, což znesnadňuje přístup k pomoci a funguje jako bariéra. Řada přeživších mimo jiné spontánně v průběhu výzkumného rozhovoru uvedla, že celý příběh partnerského násilí někomu **popisuje vůbec poprvé**, a to přesto, že jej s některou či některými složkami systému opakovaně řeší.
- Výzkum potvrdil dřívější zjištění, že **systém pomoci tak, jak je aktuálně nastaven, funguje nekonzistentně**, což úzce souvisí s roztržitostí. V některých případech tak vede k úspěšnému řešení násilí, v jiných ale i opakovaně selhává. Nekonzistentní fungování se týká všech jeho složek, nicméně v řadě případů (např. stanovování a následné ne/vyhodnocování střídavé péče; využívání přestupkového řízení pro řešení partnerského násilí; umělé dělení násilí, jež skrývá jeho kontinuitu apod.) je **nefunkčnost systému** směrem k jeho hlavnímu určení, tedy zastavení probíhajícího násilí a prevence vzniku násilí, **přímo součástí jeho nastavení a fungování**, když se orientuje na plnění vlastních potřeb spíše než na potřeby ohrožených osob.
- Nekonzistenci systému velmi dobře ukazují způsoby, jimiž přistupuje k osobám, u nichž se kumuluje více znevýhodnění – např. zdravotní, sociální apod. I služby, jež jsou definované jako nízkoprahové, tak mohou fungovat zejména pro určitou část společnosti, nikoli však pro všechny. Jednoduchým příkladem je nezohlednění samotného násilí

v rámci ubytování v nesespecializovaných azylových domech, k němuž se dále může přidat například dlouhodobá negativní zkušenost osob v prekérním bydlení či bez domova se systémovou pomocí. **Pro osoby s vícečetným znevýhodněním tak i řada nízkoprahových služeb funguje vysokoprahově.**

- V rámci systému pomoci dochází k **hierarchizaci a bagatelizaci násilí**, přičemž oba jevy přispívají k chybnému vyhodnocování konkrétních případů a neřešení konkrétních projevů násilí. Hierarchizace násilí znamená, že různé složky vyhodnocují jednotlivé násilné projevy či epizody podle nějak systémově neukotveného odstupňování závažnosti násilí – to umožňuje situačně zohledňovat a reagovat na jen některé z těchto projevů, což zároveň zamlžuje skutečnost, že v rámci partnerského násilí se jedná o jednotlivosti, které je třeba posuzovat jako celek; podobně i násilí vůči pracovníkům a pracovnícím v rámci systému pomoci je hierarchizované, jako skutečně relevantní je označováno fyzické násilí, a to především pokud má potenciál způsobit dlouhodobější újmu. Stejná optika se ale projevuje i u násilí vůči přeživším partnerského násilí – ani facka, tedy fyzické násilí, tak není nutně vnímaná jako závažná. V praxi se to projevuje například tak, že i fyzické napadení se může opakovaně dostat před prestupkovou komisí, aniž by byl řešen kontext, tedy partnerské násilí.
- **Bagatelizace** násilí úzce souvisí s jeho hierarchizací; jedná se o nepříznávání dostatečné závažnosti násilnému chování, přičemž ignorování kontextu násilných projevů zde hraje významnou roli. Jedná se o významnou bariéru, neboť setkání se s tímto přístupem kdekoli v rámci systému může působit silně demotivačně a snižuje pravděpodobnost, že se ohrožená osoba znovu na systémovou pomoc obrátí. Rolí při bagatelizaci násilí se zdá hrát i to, vůči komu a z jakých důvodů je násilí směřováno.
- Jako jedna ze zásadních a opět napříč systémem se objevujících překážek se ukazuje **různá míra profesionality** jednotlivých posky-

tovatelů služeb, kdy se neprofesionalita často projevuje právě jako bagatelizace násilí a popírání samotného kontextu partnerského násilí. **Neprofesionalita a neodbornost** se projevuje výrazně v případech násilí na osobách, které potřebují zohlednit svou situaci (např. u zdravotně postižených či osob, které pocházejí ze zahraničí a potřebují tlumočení), byť i zde lze v kontextu nekonzistence narazit také na pozitivní zkušenosti. Alarmující je nicméně **míra přenášení odpovědnosti za řešení násilí na ohroženou osobu**, která je extrémně vysoká zejména tam, kde dochází k intenzivnímu tzv. postseparačnímu násilí v rámci společného opatrovnictví nezletilých dětí. I tam, kde děti přítomny nejsou, se ale setkáváme s případy předpojatého vyhodnocování případů i odmítání pomoci a zásahu.

- Analýza rovněž ukazuje **nedostatečnou interdisciplinární spolupráci, případně spolupráci**, která sice je nastavená, ale protože nezohledňuje klíčové znaky partnerského násilí, není funkční ve smyslu zastavení a prevence násilí. Zejména vyhodnocování násilí jako takového se zdá být pro celý systém extrémně komplikované, stejně jako volba kroků, které je v případě takového vyhodnocení nutné podniknout.
- Specifická bariéra na cestě k řešení násilí je **nedostupnost bydlení**, která výrazně znesnadňuje a zdržuje odchod z násilného vztahu. Nedostupnost bydlení se jako faktor projevuje v rámci ekonomického násilí, svou roli ale sehrává i tam, kde k ekonomickému násilí nedochází – zde roli často sehrává naprosto asymetrická dělba péče, která se dále projevuje i při následných snahách o řešení opatrovnictví nezletilých dětí.
- **Jednotlivé problémy a nefunkčnosti celého systému jsou dále negativně poznamenány přehlíživým přístupem k genderové podmínečnosti násilí.** Genderové stereotypy se projevují na všech stranách, které se v případech partnerského násilí vyskytují – jsou zneužívány v rámci samotného násilí, jsou přijímány jako danost na straně

přeživších a toto vnímání je často ze strany složek systému potvrzováno, což přeživší neposiluje. **Potvrzování platnosti genderových stereotypů se obzvláště výrazně projevuje v systémovém přístupu k opatrovnictví dětí.** Na ohrožené osoby-matky jsou zhusta kladeny další nároky, výchovné i další problémy dětí jsou jim kladeny za vinu a aktivně se nezkoumá ani netematizuje vliv násilně se chovajícího partnera – řešení tohoto vlivu, manipulace dětí, neschopnosti dodržovat či záměrného nedodržování dohod, cíleného podrývání rodičovské autority matek, odpírání psychologické pomoci pro děti atd. tak systém pomoci, často se jedná o pracoviště OSPOD i opatrovnické soudy, přesouvá na samotné přeživší. Následně účinně nezasahuje ani policie a přes dostatek důkazů o porušování dohodnutých podmínek nedochází k přehodnocení nastavení péče, a to zejména pokud je upravena do podoby **střídavé péče**, což bylo ve sledovaných případech relativně časté. Není přitom možné tvrdit, že jde vždy o nevhodný institut – ve vzorku jsou případy, kdy je hodnocen pozitivně, vždy se ale jedná o případy, kde se násilí podařilo zastavit. **Naprostě nevhodný je ve všech případech, kde násilí rozchodem neskončilo, neboť se stává velmi účinnou zbraní násilně se chovající osoby a systém zároveň odmítá odpovědnost za jeho nefunkčnost.**

- Významným zjištěním je i to, že naprostá většina přeživších, s nimiž jsme vedly rozhovory, se v dětství či dospívání setkala s **výrazným překračováním osobních hranic**, a to ať už ze strany rodiny (drakonická výchova, fyzické tresty, týrání, vyrůstání v kontextu partnerského násilí mezi rodiči, vyrůstání v kontextu alkoholismu či neléčených psychiatrických poruch), nebo širšího okolí (zejména šikana). I zde je podstatným kontextem genderová socializace, jež toto překračování osobních hranic u řady dívek normalizuje.

Main findings

The qualitative research on the barriers that prevent survivors of gender-based partner violence from stopping the violence and effectively addressing its impact on themselves and their environment has yielded the following main findings:

- The research shows that **the system of assistance is fragmented**, which complicates access to help and acts as a barrier. A number of survivors spontaneously reported, among other things, that they **were describing the whole story of partner violence in its entirety to someone for the first time**, despite having had repeatedly addressed it with some or all of the system.
- The research confirmed earlier findings that **the system of assistance as it is currently set up is inconsistent**, which is closely related to fragmentation. In some cases, this leads to successful responses to violence, but in others it repeatedly fails. The inconsistent functioning applies to all its components, but in many cases (e.g., the setting and subsequent non/evaluation of shared custody; the use of misdemeanour proceedings to deal with partner violence; the artificial division of violence that obscures its continuity, etc.) **the system's dysfunctionality** towards its main purpose, i.e. stopping ongoing violence and preventing violence, is **directly part of its set-up and operation**, when it is oriented towards meeting its own needs rather than the needs of those at risk.
- The inconsistency of the system is well illustrated by the ways in which it treats people with multiple disadvantages – e.g., those related

to health, social status etc. Even services that are defined as low-threshold may thus work mainly for a certain section of society, but not for all. A simple example is the failure to take account of violence itself in non-specialised shelter accommodation, to which can be added, for example, the long-term negative experience of people in precarious housing or homelessness with systemic assistance. **Thus, for people who face multiple disadvantages, many low-threshold services operate in a high-threshold manner.**

- There is a **hierarchisation and downplaying of violence** within the system of assistance, both of which contribute to the misjudgement of specific cases and the failure to address specific manifestations of violence. The hierarchisation of violence means that different components of the system assess individual acts or episodes of violence according to a non-anchored gradation of severity – this allows only some of these acts to be situationally considered and responded to, which also obscures the fact that in the context of partner violence, individual acts of violence always need to be considered as parts of a whole; similarly, violence against male and female workers within the system of assistance is hierarchized, with physical violence being identified as the only truly relevant, particularly if it has the potential to cause longer-term harm. However, the same optics are also evident when assessing violence against survivors of partner violence – even a slap, i.e. physical violence, is not necessarily perceived as serious. In practice, this manifests itself, for example, in that even physical assault can repeatedly come before the misdemeanour committee without the context, i.e. partner violence, being addressed.
- The **downplaying** of violence is closely related to its hierarchisation; it is a failure to acknowledge the seriousness of violent behaviour, and ignoring the context of violent acts plays a significant role. This is a significant barrier, as encountering this approach anywhere in

the system can be highly demotivating and makes it less likely that the person at risk will seek systemic help again. Who the violence is directed at and for what reasons also seems to play a role in downplaying violence.

- One of the major obstacles that appears across the system is the varying degree of **professionalism** of individual service providers, where unprofessionalism often manifests itself as a downplaying of violence and a denial of the context of partner violence itself. Unprofessionalism and lack of expertise is well evident in the case of violence against people who need their specific situation to be taken into account when addressing the violence (e.g., people with disabilities or people who come from abroad and need interpreting), although positive experiences can also be found in the context of inconsistency. However, **the degree of shifting of responsibility for dealing with violence to the person at risk is alarming**, and it is extremely high, particularly where there is an intense “post-separation violence” in the context of shared custody of minors. Moreover, even where children are not present, there are cases of biased assessment of cases and refusal of assistance and intervention.
- The analysis also shows **a lack of interdisciplinary cooperation**, or cooperation that is set up but, because it does not take into account the key features of partner violence, is not functional in terms of stopping and preventing violence. In particular, the assessment of violence as such seems to be extremely complicated for the whole system, as well as the choice of steps to be taken in case of such an assessment.
- A specific barrier to addressing violence is **the unavailability of housing**, which makes leaving a violent relationship much more difficult and delayed. Housing unaffordability is a factor in economic violence, but it also plays a role where there is no economic violence –

here the role is often played by a completely asymmetrical division of care, which is further reflected in subsequent efforts to resolve custody of minor children.

- **Individual problems and system-wide dysfunctions are further exacerbated by an overlooking of the gendered nature of violence.** Gender stereotypes are manifested on all sides in cases of partner violence – they are exploited within the violence itself, they are accepted as a given on the part of survivors, and this perception is often confirmed by system components, which does not empower survivors. **The validation of gender stereotypes is particularly pronounced in the systemic approach to child custody.** Additional demands are often placed on the mothers at risk, the children’s educational and other problems are blamed on them, and the influence of the violent partner is not actively investigated or thematised – dealing with this influence, the manipulation of children, the inability to keep or deliberate non-compliance with agreements, the purposeful undermining of mothers’ parental authority, the denial of psychological help for children, etc., is thus shifted by the system of assistance, often child protection services and custody courts, to the survivors themselves. Consequently, the police do not intervene effectively, and despite ample evidence of violations of the agreed conditions, the care setting is not reconsidered, especially if it is in the form of **shared custody**, which was relatively common in the cases studied. It cannot be argued that this is always an inappropriate solution – there are cases in the sample where it is positively evaluated, but these are always cases where the violence has been stopped. **However, it is completely inappropriate in all cases where the violence has not ended, as it becomes a very effective weapon for the violent person, while the system denies responsibility for its dysfunctionality.**

- Another significant finding is that the vast majority of the survivors we interviewed had experienced **significant transgressions of personal boundaries** in childhood or adolescence, whether from family (draconian parenting, physical punishment, abuse, growing up in a context of partner violence between parents, growing up in a context of alcoholism or untreated psychiatric disorders) or the wider environment (particularly bullying). Again, gender socialisation is an essential context that normalises this transgression for many girls.

Úvod

Předkládaná zpráva vzniká jako hlavní výstup výzkumných aktivit v rámci projektu Odstraňování bariér v systému pomoci obětem partnerského násilí, který byl podpořen z programu Nadace OSF Active Citizens Fund, jenž je financován Fondy EHP a Norska. Získání této podpory umožnilo zpracovat hloubkovou analýzu problematiky genderově podmíněného násilí, k němuž dochází v rámci partnerských vztahů. Jedná se totiž o nejčastější, byť zdaleka ne jediný, typ domácího násilí, který řešitelská organizace v rámci praktické pomoci obětem domácího násilí řeší, což se kryje i s výzkumným zájmem hlavní autorky zprávy.

Průběh našeho výzkumného projektu byl výrazně poznamenán pandemií COVID-19, která vypukla na jaře 2020. Řešení výzkumu bylo odsunuto na podzim téhož roku, kdy se nepředpokládalo, že by pandemie pokračovala. Zároveň s nástupem pandemie a zavedením nouzového stavu vyvstala potřeba okamžitě zmapovat situaci v oblasti domácího násilí, a to zejména na ženách. Za tímto účelem vznikl explorativní výzkum, který pokryl část pole, které měl zmapovat právě výzkum bariér (Nyklová & Moree, 2021). Proto výzkumný tým přistoupil k úpravě zaměření vzorku, a to jak v rámci expertních rozhovorů, tak v rámci rozhovorů s přeživšími. Přítomnost či absenci bariér v jakémkoli systému je nejsnazší sledovat pomocí výzkumu těch, u nichž lze vzhledem k jejich postavení či situaci předpokládat, že jsou znevýhodnění. Pokud systém pomoci obětem násilí (ale může se jednat třeba o školství či zdravotnictví, trh s bydlením apod.) není připraven pomáhat těm, kdo jsou nejvíce oslabeni, pak je zřejmé, že je potřeba jej coby systém vylepšit a odstranit bariéry, které jsou jeho součástí. Z těchto důvodů jsme se v rámci expertních rozhovorů zaměřily na organizace, které poskytují různou formu asistence či poradenství různě znevýhodněným skupinám obyvatelstva, a obdobně

v případě rozhovorů s přeživšími jsme se snažily zařadit i případy, ve kterých se projevuje právě vícečetné znevýhodnění.

Výzkumná zpráva má čtyři hlavní části. V první představujeme teoretická východiska, na nichž výzkum stojí, a některé koncepty, které se následně objevují i v analytické části práce. Následuje metodologická část, jejíž největší díl se věnuje podrobnému popisu výzkumného vzorku, uvádíme anonymizovaný vzorek expertů a expertek, s nimiž jsme vedly rozhovory, a detailně, tedy formou kazuistik, představujeme vzorek přeživších včetně anonymizované geografické distribuce tohoto vzorku. Poté představujeme hlavní výstupy analýzy provedených rozhovorů s důrazem na překážky, které se v systému pomoci nacházejí. V závěru zprávy pak představujeme některá z doporučení, která z analýzy vyplývají.

Teoretická východiska

Jak vyplývá již z názvu projektu, jedním z hlavních teoretických rámců předkládané analýzy je chápání partnerského násilí jako genderově podmíněného násilí. **Genderově podmíněné násilí** (GPN) je koncept, který vychází ze strukturálního náhledu na fungování násilí. Přestože násilí vždy probíhá mezi konkrétními lidmi, je při pohledu na jeho podoby, kontexty, v kterých se odehrává, apod. možné vysledovat pravidelnosti, které ukazují, že **násilí je strukturálním spíše než individuálním problémem**, kterému je potřeba jako takovému porozumět, aby bylo možné násilí zastavit a účinně nastavit programy jeho prevence (Franzway, Moulding, Wendt, Zufferey, & Chung, 2019; Hearn, Strid, Humbert, Balkmar, & Delaunay, 2020; Hearn, Strid, Husu, & Verloo, 2016; Renzetti, Follingstad, & Coker, 2017). Pojem GPN se často používá jako synonymum násilí na ženách, na rozdíl od násilí na ženách ale umožňuje zachytit souvislosti s násilím na jakékoli osobě, pokud je motivované či podmíněné alespoň do určité míry jejím genderem, respektive pozicí, kterou v rámci sociální struktury má a která je ovlivněna dominantními představami o tom, jak se má muž či žena chovat, co má dělat, jak má mít ambice apod. Podstatným prvkem této definice je i to, že GPN umožňuje podchytit a vysvětlit i násilí vůči lidem, kteří nezapadají do dichotomického chápání a pojmání lidí jako vždy buď heterosexuálních mužů, nebo žen, což je o to důležitější, že právě lidé, kteří se neidentifikují jako muži nebo ženy násilí, jež je právě touto skutečností motivováno, čelí velice často (Grant et al., 2011). Pohled na lokální statistiky ukazuje, že genderově podmíněné násilí se stejně jako genderové nerovnosti a stereotypy území České republiky, respektive těm, kdo na něm žijí, nevyhýbá (Persefona, 2016; Shreeves & Prpic, 2019; Violence against women: an EU-wide survey, 2014).

Podstatným posunem v oblasti GPN bylo vnesení konceptu **intersekcio-**

nality (Crenshaw, 1991), tedy **průsečíku nerovností**, které vymezují možnosti, které má konkrétní osoba například s ohledem na řešení násilí v konkrétní situaci. Než je možné začít vnímat tento koncept v rámci konkrétních případů, je účelné nahlédnout ho jako způsob posuzování toho, zda konkrétní společenské struktury a instituce svým nastavením zvýhodňují či znevýhodňují osoby, které mají něco společného. Pokud například azylový dům není vybaven tak, aby jeho služby mohl využívat i někdo s omezenou mobilitou, budou jeho služby nedostupné jak pro někoho, kdo je dlouhodobě zdravotně znevýhodněn, tak pro kohokoli, kdo má omezenou mobilitu například v důsledku prožitého násilí či věku. **Intersekcionalita nám tak umožňuje hodnotit sociální realitu s důrazem právě na jednotlivé osy nerovností a jejich vzájemné působení.** Změření na průsečíky různých nerovností je pro výzkum genderově podmíněného násilí nutností, protože je to koncept, který pomáhá ukázat, jakým způsobem ke znevýhodnění dochází a proč u některých lidí, kteří sdílejí určitou charakteristiku (například jsou bílí), dochází k různému přístupu jednotlivých institucí (rolí může hrát například vzdělání, věk, genderové stereotypy apod.).

Intersekcionalita, tedy způsob uvažování o sociální struktuře, který bere v potaz různé osy znevýhodnění, je důležitá i pro pochopení toho, že ve společnosti vždy fungují **různé typy maskulinit a femininit**. Přesto je možné hovořit o dominantních maskulinitách i femininitách a je možné identifikovat často průřezově sdílené genderové stereotypy (R. Connell, 2019; R. W. Connell, 2005). Fungování těchto stereotypů vychází a dále posiluje nerovnosti, které jsou ve společenské struktuře přítomny. Jedná se o rámce, jimiž přistupujeme k sociální realitě a na základě kterých nám „dává smysl“. Při studiu partnerského násilí je proto třeba věnovat těmto stereotypům zvláštní pozornost, neboť se ukazuje, že mohou velmi negativně ovlivnit i samotné řešení násilí ze strany institucí (pro praktickou implementaci tohoto přístupu do boje proti partnerskému a domácímu násilí viz Baker, Barreto, Etherington, & Pietsch, 2015). Proto jsme do výzkumného vzorku zařadily organizace, jež poskytují služby osobám, které jsou nějakým způsobem znevýhodněny, a zároveň jsme se snažily při konstrukci vzorku přeživších zařadit i osoby, u nichž lze vliv průsečíku nerovností na řešení partnerského násilí ze strany institucí předpokládat.

V rámci řešení násilí jsou genderové stereotypy a role, kterou hrají v průběhu socializace i v českém prostředí (Jarkovská, Lišková, & Šmídová, 2010), důležité i proto, že mohou ovlivnit to, **do jaké míry je normalizované překračování osobních hranic v souvislosti s genderem**. Výzkumy české společnosti opakovaně ukazují přetrvávání různých genderových stereotypů (Dudová & Hastrmanová, 2007; Spurný, 2020), a zároveň se i v českém prostředí potvrdilo to, že reviktimizací, tedy tím, že se znovu stanou obětí sexualizovaného násilí, jsou výrazně více ohroženy osoby a zejména ženy, které se s takovým násilím poprvé setkají v průběhu dětství a dospívání (Persefona, 2016).

Překračování či nerespektování osobních hranic se tak ukazuje jako něco, co se zdá být součástí socializace do konkrétních typů ženství, zároveň zahraniční výzkumy ukazují, že zkušenosti s násilím obecně v dětském věku a během dospívání mohou zvyšovat pravděpodobnost, že se jedinec stane obětí partnerského násilí v dospělosti, roli zde ale hraje právě i vnímání genderových rolí – lpění na silně segregovaných („tradičních“) genderových rolích se ukazuje jako rizikové (Afifi, Mota, Sareen, & MacMillan, 2017; Lichter & McCloskey, 2004). Vliv násilí, kterému je člověk vystaven v dětství a dospívání, s sebou tedy nese negativní důsledky, které se odrazí v mnoha aspektech osobního i společenského života daného jedince. Na tuto skutečnost poukazují také mnohé studie, ze kterých vyplývá, že vystavení dětí partnerskému násilí má již od raného dětství vliv na oblast sociálního, emocionálního, kognitivního a intelektuálního fungování, dále také na oblast chování a přizpůsobení. V pozdějším věku je spojeno s vyšším rizikem delikventního chování, většími problémy v oblasti duševního zdraví a v neposlední řadě vzniká také potenciál pro výskyt násilí v jejich vlastních partnerských vztazích (Howell, Barnes, Miller, & Graham-Bermann, 2016). Vědkyně Harvardské univerzity pak na longitudinálním komparativním výzkumu ukázaly, že dospívající, kteří vyrůstali v rodinách, kde bylo přítomno partnerské násilí, měli častěji postoj k násilnému chování ve vztazích jako k funkčnímu způsobu, jak řešit partnerské konflikty, oproti těm, kdo vyrůstali v rodinách, kde se násilí nevyskytovalo (Lichter & McCloskey, 2004). Výzkum genderově diferencovaných dopadů sexuálního zneužití na dospívající rovněž ukazuje, že násilí, kterému je dítě přítomno nebo které je na dítěti přímo

pácháno, způsobuje **traumatický zážitek**, mnohdy spojený s pocitem ohrožení vlastního života. Trauma pak může ovlivňovat celý další život dítěte, reakce na něj je zároveň genderově specifická: Ženy a dívky mají tendenci na tato traumata reagovat depresivním laděním, častěji se u nich vyskytují poruchy příjmu potravy a mají sebevražedné tendence, kdežto muži a chlapci reagují spíše agresí, jsou u nich přítomné poruchy chování a delikvence a negativní vliv můžeme pozorovat také v oblasti školního prospěchu (Chandy, Blum, & Resnick, 1996). Práce s traumatem v rámci poskytovaných služeb se tak jeví jako stěžejní téma výzkumu, stejně jako analýza vnímání násilí a strategií k jeho překonávání z pohledu osob jím přímo zasažených.

Studie ukazující na souvislost mezi zkušeností s překračováním osobních hranic a zkušeností partnerského násilí nás přiměly zahrnout do scénáře rozhovorů s přeživšími právě i téma překračování osobních hranic ze strany okolí v dětství a v dospívání. Jistou překážku zde nicméně sehrálo působení genderových stereotypů i na straně našich komunikačních partnerek a partnerů, neboť ono překračování hranic může být vnímáno jako prostá součást dospívání. Nutné je doplnit, že samotné vyrůstání v rodině, kde k násilí dochází, je pro potřeby naší analýzy za takové překračování hranic považováno, a zároveň, že socializace, která normalizuje toto překračování, má sama o sobě potenciál fungovat jako překážka ve vyhledání pomoci.

Výzkum překážek, jež lidem brání v řešení násilí, které zažívají, má relativně dlouhou tradici. V přehledové studii, jejímž základem byla sekundární analýza stávajících výzkumů překážek v systému pomoci v USA, se jako hlavní překážky ukázaly následující faktory: **nedostatečné povědomí o problematice, ztížený přístup k systému pomoci, následky vyhledání pomoci, nedostatek materiálních zdrojů, osobní překážky a konečně systémová selhání** (Robinson, Ravi, & Voth Schrag, 2020, p. 1). Jak je z tohoto přehledu patrné, osobní překážky jsou sice významným faktorem, je ale nutné vnímat je v kontextu všech ostatních překážek, neboť ten na ně má nutně vliv a může mít zásadní vliv i na to, jakým způsobem a zda vůbec mají osoby vystavené partnerskému násilí možnost vyrovnat se s traumatem, jímž trpí v důsledku prožitého či zažívaného násilí. Překážky v řešení násilí je účelné analyticky rozlišovat. Výzkum násilí v blízkých vztazích včetně násilí partnerského

tak běžně rozlišuje mezi různými typy bariér, jež brání v předcházení násilí i v jeho řešení, když k němu dojde. Při zaměření na překážky, jež lidem brání ve svěření se s násilím ve zdravotnických zařízeních ve Velké Británii, Heron, Eisma a Browne (2021) identifikovali tři typy překážek – jedná se o **bariéry emoční** (strach, stud), **fyzické** (přítomnost násilného partnera či dětí, manipulace) a **organizační** (nevhodnost prostor či časová tíseň). To, že se jedná o analytické dělení, především znamená, že je třeba vnímat jednotlivé překážky jako navzájem se podporující a fungující jako celek: pokud se setkáme s organizačními překážkami, emoční překážky to může dále posílit.

Zahraniční výzkumy zároveň ukazují, že významnou roli hraje i samotný politický, sociální a ekonomický rámec, v němž k násilí a jeho institucionálnímu řešení dochází. Vzhledem k vysoké latenci násilí v blízkých vztazích logicky řada případů nikdy není v rámci systému jako taková zaznamenána – to nutně neznamená, že by ohrožené osoby nebyly ve styku s žádnou institucí a nezmínily násilí, může to ale znamenat, že tato zmínka není dále nijak řešena, případně je přímo ignorována; samotná stigmatizace tohoto typu násilí, která do určité míry plyne z názorů, jež z násilí minimálně do určité míry obviňují oběti tohoto násilí, může fungovat jako překážka ve vyhledání pomoci. V aktuálním výzkumu se i proto zaměřujeme především na **bariéry, jež plynou z nastavení institucí** a které mohou vést a často i vedou k tomu, že k řešení násilí dochází výrazně později, než by bylo možné. Zároveň se jedná o bariéry, které mohou ohrožené osoby od řešení násilí odradit ať už dočasně, nebo nadobro, případně se rozhodnou pro řešení mimo stávající systém pomoci – v důsledku institucionálních překážek tak dochází **ke ztracení případů i ke zpomalení řešení případů**, jež se podaří podchytit. Výzkumné zaměření především na bariéry institucionální znamená zacílit výzkum na zkušenosti, jež s institucemi mají ohrožené osoby a dále na zkušenosti, které s nimi mají expertky a experti z organizací, jež se zaměřují na podporu marginalizovaných skupin. Právě pomoc lidem, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni, totiž umožňuje určit, zda je systém pomoci nastaven dostatečně nízkoprahově, či nikoli (Aldridge, 2013). Pokud nízkoprahově nastaven není, není možné jej považovat za funkční pro celou společnost, proto je

opodstatněně zaměřit výzkum právě na znevýhodněné skupiny a překážky, na které v rámci systému pomoci narážejí.

Jazyková poznámka: V textu používáme jako synonyma pojmy osoba čelící násilí, ohrožená osoba, přeživší a oběť. Každý z těchto termínů je do určité míry problematický. Osoba čelící násilí je sice nejpřesnější a nejméně zabarvený obrat, nicméně je relativně dlouhý a implikuje, že násilí je zažíváno aktuálně, nedokáže tedy postihnout osoby, na kterých už k násilí nedochází. Ohrožená osoba může navozovat dojem, že na ní k násilí zatím nedochází a toto jí pouze hrozí, slovo přeživší se v českém úzu zatím neuchytilo a oproti předchozí variantě implikuje, že násilí již neprobíhá. Slovo oběť je v českém prostředí zaužívané, je ale problematické, protože naznačuje pasivitu na straně člověka, na kterém je násilí páčáno, nedokáže tak vůbec postihnout skutečnost, že řada „obětí“ je velmi aktivních a intenzivně svou situaci řeší, v mnoha lidech proto vyvolává odpor a nechtějí se s tímto slovem identifikovat. I to může v důsledku fungovat jako překážka na cestě k pomoci, a to zejména pokud se jedná o člověka, který sám sebe vnímá jako autonomního a někoho, kdo by se neměl nechat kontrolovat druhými (zejména je proto problematické označit se za oběť pro muže aspirující na dominantní maskulinitu). Zároveň je třeba zmínit, že přeživší jsou z podstaty věci odborníci a odborníky na prožití násilí. Aby však bylo možné snadno odlišit expertní rozhovory od rozhovorů s přeživšími, jako experty a expertky označujeme osoby, které pracují v organizacích poskytujících konzultace či péči, případně pracují přímo v systému pomoci.

Metodologie

Výzkumné cíle a otázky

Projekt měl dva hlavní výzkumné cíle: 1) zjistit, na jaké bariéry v rámci institucionalizované pomoci narážejí oběti partnerského genderově podmíněného násilí (GPN), jaké služby jim chybí a případně v čem stávající služby v jejich konkrétním případě selhávají; 2) zjistit, jaká omezení, bariéry a nedostatky vnímají ve stávajícím nastavení služeb pro oběti partnerského GPN jejich poskytovatelky/poskytovatelé. Z cílů plynou dvě hlavní výzkumné otázky:

1. Jakým bariérám aktuálně čelí oběti partnerského genderově podmíněného násilí?
2. Jaké bariéry vnímají ve stávajícím nastavení služeb pro oběti partnerského násilí jejich poskytovatelé a poskytovatelky?¹

Výzkumný design a metodologie

V období od října 2020 do června 2021 došlo ke sběru kvalitativních rozhovorů se dvěma cílovými skupinami:

V první fázi výzkumu jsme se z důvodu protipandemických opatření věnovaly expertním rozhovorům s lidmi pracujícími na různých pozicích především v neziskovém sektoru, a to v organizacích, jež se zaměřují na různé úzkoprofilové cílové skupiny, pro něž je téma partnerského, respektive domácího násilí něčím, s čím se v praxi setkávají, přeživší takového násilí ale nejsou primární cílovou skupinou. Jednalo se o organizace, jež se zaměřují na poskytování poradenství i sociálních služeb a intervence pro osoby např.

¹ U druhé výzkumné otázky došlo v rámci proměny výzkumného designu oproti původnímu projektu k posunu, kdy se začala týkat především náhledu poskytovatelek a poskytovatelů služeb pro nejrůzněji znevýhodněné skupiny. Podrobnosti viz kapitola Výzkumný design.

se zdravotním handicapem, osoby, jež čelí nenávistným útokům, osoby pracující v sexbyznysu, bezdomovkyně a ženy ohrožené bezdomovectvím, migrující osoby. Tyto rozhovory jsme doplnily několika výpověďmi od osob pracujících na gynekologickém oddělení v nemocnici, na záchranné službě, v žurnalistice a v intervenčním centru s tím, že tyto rozhovory navazovaly na předchozí výzkum a doplňovaly jeho zjištění s ohledem na další profese (Nyklová & Moree, 2021). Experti a expertky působí v rámci celé České republiky, konkrétně pak v Praze, Brně a dále ve Středočeském, Královéhradeckém, Karlovarském, Plzeňském a Jihočeském kraji. Přehled našich organizací a komunikačních partnerek ukazuje následující tabulka.

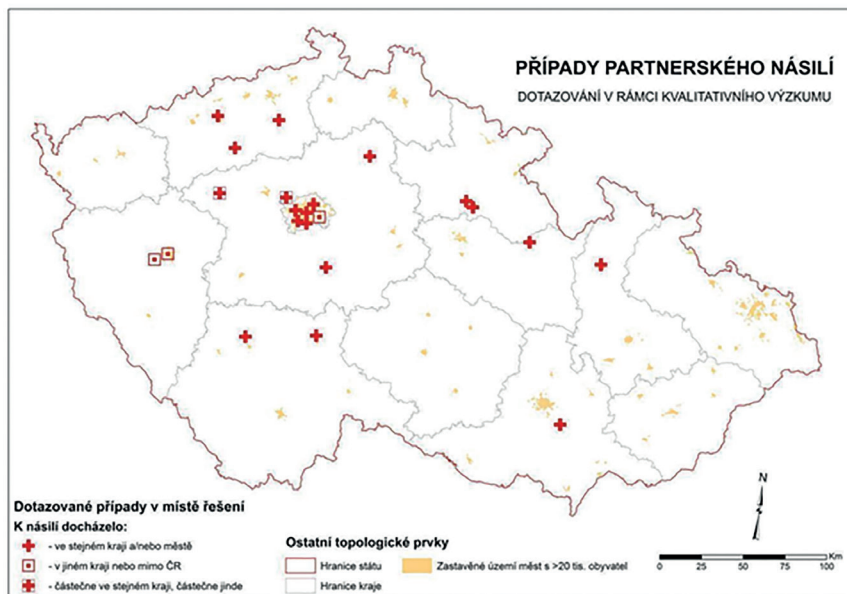
Typ organizace	Počet institucí (n = 10)	Počet komunikačních partnerek/ů (n = 11)
intervenční centrum	2	3
organizace poskytující pomoc zdravotně znevýhodněným	2	2
organizace poskytující služby pracujícím v sexbyznysu	1	1
záchranná služba	1	1
organizace pomáhající sociálně znevýhodněným	1	1
organizace poskytující právní pomoc	1	1
oddělení gynekologie v nemocnici	1	1
zpravodajský online server	1	1

Druhá fáze výzkumu probíhala od února do srpna 2021 a zaměřila se na rozhovory s osobami, které partnerské násilí z pozice těch, kdo mu byly vystaveny, zažily a nějakým způsobem řešily nejdéle do tří let před provedením výzkumného rozhovoru. Ve většině případů nicméně řešení buď stále probíhalo, nebo probíhalo do jednoho roku před provedením rozhovoru. Během autorizace této zprávy se rovněž ukázalo, že řešení řady případů není ukončené, by se to tak v době rozhovoru u řady z nich jevílo. **Cílem časového omezení bylo prostřednictvím výzkumné zprávy umožnit nahlédnutí bariér, jež aktuálně systému pomoci brání ve větší efektivitě v zastavení násilí.** Účast na výzku-

mu formou poskytnutí rozhovoru byla hrazená z prostředků grantu, a to tak, aby došlo alespoň k částečné kompenzaci ušlé mzdy.

Výzkumný vzorek – přeživší

Při konstrukci výzkumného vzorku přeživších výzkumný tým cílil na jeho maximální možnou heterogenitu tak, aby zahrnoval jak osoby, které bývají popisovány jako „typická oběť“, tak i přeživší, které a kteří se tomuto stereotypu vymykají. Zároveň jsme se snažily pokrýt i v tomto případě více krajů i okresů v rámci jednoho kraje, neboť jak zkušenosti z praxe, tak předchozí výzkum ukazují na prostorově nekonzistentní poskytování služeb a pomoci právě této skupině (Nyklová & Moree, 2021). Geografické rozložení vzorku ukazuje následující tematická mapa². Počet případů v jednotlivých krajích odpovídá počtu bodů vyznačených v mapě, poloha jednotlivých bodů je z důvodu anonymizace randomizovaná, tedy žádný z bodů neukazuje konkrétní místo, kde k násilí a případně jeho řešení docházelo.

Komunikační partnerky a partnera jsme vyhledávaly částečně skrze organizace, s jejichž expertkami a experty jsme vedly předchozí expertní rozhovory, dále skrze neziskové organizace, jež se na tento typ násilí zaměřují, dále pak byl využit potenciál řešitelské organizace a jejich kontaktů v souvislosti s tématem a konečně byly pro doplnění vzorku využity i osobní kontakty členek řešitelského týmu. Zásadou pro výběr komunikační partnerky či partnera bylo její či jeho podchytení organizací či profesionálem nebo profesionálkou, kteří pomohli vyloučit potenciální komunikační partnerky a partnery, pro něž by rozhovor měl vysoký potenciál retraumatizace. Z tohoto důvodu také nebyl jeden dohodnutý rozhovor realizován. Pro snazší orientaci v jednotlivých výpovědích v této sekci uvádíme kazuistiky jednotlivých případů. Jména uvedená u nich jsou přezdívkami, jež si sami komunikační partnerky a partneři mohli po ukončení rozhovoru zvolit. Stejně přezdívkami pak používáme u přímých citací, jež vystihují některé ze závěrů naší analýzy. Kazuistiky jsou uváděny v abecedním pořadí podle zvolené přezdívky. Věk uvádíme rovněž pouze přibližně, přičemž rozmezí je vždy pět let, tj. např. 30+ znamená věk mezi 30 a 35 lety.

Kazuistiky se zaměřují zejména na biografickou část provedených rozhovorů, seznamují stručně s případným překračováním hranic v dětství a dospívání, dále představují zkušenosti s partnerským násilím a případně konkrétními institucemi. V kazuistikách se rovněž hned v úvodu objevují případná znevýhodnění, jimž daná komunikační partnerka či partner čelí. V závěru každé kazuistiky jsou velmi stručně hodnoceny individuální zkušenosti se systémem pomoci. Právě na jejich analýzu se soustředíme v analytické části zprávy, a proto jim zde není věnován větší prostor – i tak ale již jen z kazuistik vyplývá nekonzistence systému pomoci. Pokud čtenáře či čtenářku zajímá vývoj jednotlivých případů, jejich pozadí, měli by kazuistikám věnovat podrobnější pozornost.

Paní **Alena** (40+ let, původem není z ČR, několik let zde žije, bydlí ve větším městě) vyrůstala v úplně a funkční rodině s dobrým zázemím, s rodinou má nadále dobré vztahy. Má dvě děti, obě s (nyní již bývalým) partnerem (později manželem), z jehož strany zažívala násilí. První dítě se jim narodilo ještě

mimo ČR, několik měsíců po narození dítěte paní Alena vztah s partnerem ukončila. Zůstali v minimálním kontaktu. Po několika letech vztah obnovili a vzali se, po nějaké době se paní Alena přestěhovala za manželem do ČR, který tady již dlouhodobě pracoval a částečně žil. Druhé dítě se jim narodilo již v ČR. Ze strany manžela zažívala paní Alena psychické násilí (extrémní žárlivost, kontrola, ponižování a obviňování zaměřené na snížení jejího sebevědomí i sebeúcty, ponižování před dětmi, ignorování a nekomunikaci), ekonomické násilí (nakládání se společnými financemi bez jejího vědomí), sociální násilí (omezování kontaktu s přáteli i širším sociálním okolím) i hrubě fyzické násilí a vyhrožování smrtí (škrčení, napadení nožem). Ze strany bývalého manžela bylo také velmi výrazně patrné stereotypní vnímání genderových rolí a postavení žen ve společnosti. Aktuálně je paní Alena rozvedená a i přes značné obtíže se jí podařilo sehnat dostupné bydlení. Mladší dítě má s bývalým manželem ve střídavé péči. Ta ovšem nefunguje dobře – bývalý manžel nerespektuje dohodu, dítě vyzvedává pozdě, nedostatečně s paní Alenou komunikuje důvody změn v péči apod. V rámci řešení své situace má paní Alena pozitivní zkušenost s různými neziskovými organizacemi. Negativní zkušenost má s policií (nedošlo k vykázání jejího manžela i přes to, že ji ohrožoval nožem, během výslechu paní Alenu nedostatečně srozumitelně informovali o nutnosti požádat o informování v rámci případu a celou situaci vyhodnotili jako přestupek), dále s přestupkovou komisí (zdlouhavé řízení, které bylo urychleno až na základě dopisu paní Aleny). Dobrou i nepříjemnou zkušenost má v rámci kontaktu s OSPOD: v začátku řešení situace dostala paní Alena důležitou podporu, ovšem při řešení nefunkčnosti střídavé péče jí bylo opakovaně sdělováno, že s tím OSPOD nemůže nic dělat.

Paní **Alice** (40+ let, život i násilná zkušenost v krajském městě v Čechách) jako jedináček vyrůstala v rodinném prostředí, jehož bylo násilí nedílnou součástí, a to jak vzájemné násilí a agrese mezi rodiči, tak směrem k paní Alici. Rodiče ji od dětství drželi v absolutní sociální izolaci, kvůli čemuž si jako dítě nemohla osvojit základní sociální návyky, zároveň byla z jejich strany vystavena značnému fyzickému násilí. Zkušenosti z primární rodiny měly značný dopad na způsob vnímání a vytváření hranic paní Alice i v dalších vztazích. V násilí hrálo zároveň roli užívání alkoholu ze strany otce. Nikdo z okolí o tom-

to fungování rodiny nevěděl. Ve 30 letech si paní Alice našla partnera, se kterým má jedno dítě – syna, nyní ve věku 18 let. Partner se na ní dopouštěl psychického, sociálního, ekonomického i fyzického násilí. V návaznosti na jedno fyzické napadení byla přivolána policie, která paní Alici doporučila specializovanou poradnu, s níž následně navázala spolupráci a získala psychologické poradenství. Paní Alice chtěla synovi zajistit hezké dětství a nechtěla, aby vyrůstal v tom, v čem ona sama, a to pro ni zafungovalo jako silná motivace opustit násilného partnera, což učinila, když bylo synovi přibližně pět let. Partner následně inicioval soudní řízení o stanovení střídavé péče. Ač si tento požadavek po roce rozmyslel a syn zůstal v péči paní Alice, rok trvající proces pro ni znamenal značnou psychickou zátěž. Rodiče paní Alice se při rozvodu postavili na stranu násilného partnera. V současnosti se objevuje násilí ze strany partnera ve formě manipulace syna proti paní Alici.

Paní **Aneta** (40+ let, život i zkušenosti s násilím ve větším městě) vyrůstala v úplné rodině, kde bylo přítomno násilí ze strany otce vůči matce, spojené s alkoholismem a také fyzickým, psychickým a sexuálním násilím směřovaným na paní Anetu. V 17 letech proto paní Aneta odchází z domu a osamostatňuje se. V průběhu života zažívá několik vztahů, ve kterých je přítomno partnerské násilí. Paní Aneta při řešení své situace zažívaného partnerského násilí i důsledků zneužívání v dětství naráží na extrémní nepochopení ze strany pomáhajících organizací a institucí a neprofesionalitu. A to jak ze strany neziskových organizací, kdy necítí účast a pochopení, ale lítost, která není v dané situaci nápomocná, tak ze strany například církve. Několikrát se také setkala se sexuálním obtěžováním právě od těchto pomáhajících profesionálů (kněz, terapeut). Paní Aneta má jednoho syna s nyní již bývalým partnerem, z jehož strany také zažívala partnerské násilí. Násilné chování se projevuje po narození syna, zejména ve formě extrémní kontroly a psychického a sexuálního násilí. Syna mají nyní ve střídavé péči, která nefunguje dobře – paní Aneta nemá během pobytu syna u otce žádné informace, bývalý partner nedostatečně komunikuje, podrývá výchovný směr paní Anety, před synem matku zesměšňuje, uráží, pomlouvá. Násilí se také negativně podepisuje na synovi, který je bojácný, trpí nízkým sebevědomím a nízkou sebedůvěrou. V rámci řešení své situace má paní Aneta dobrou zkušenost s jednou terapeutkou

a také se jí díky extrémní snaze a aktivitě podařilo prosadit terapii pro syna (přes původní nesouhlas bývalého partnera), protože to vnímala jako zásadní pro zlepšení synova sebepojetí a snížení negativních dopadů násilí, kterého byl svědkem. Kromě negativní zkušenosti s již výše popsanými institucemi (neziskové organizace, terapie, církev) má paní Aneta negativní zkušenost s OSPOD a popisuje, že by uvítala přítomnost školního psychologa ve škole syna (který tam ovšem není).

Paní **Anežka** (30+ let, z malého města, násilí se odehrávalo v zahraničí v rámci EU, pokračuje i v ČR) vyrůstala na malé vesnici, otec pil a dopouštěl se násilí na matce, čehož byla paní Anežka svědkem až do svých 12 let. Poté matka otce opustila a rozvedla se. Otec o Anežku již dále nejevil zájem, přestože s jejími staršími sourozenci zůstal v úzkém kontaktu. Anežka vystudovala střední školu, krátce po škole se seznámila s cizincem z třetí země žijícím v zahraničí (EU). Odjela za ním do zahraničí a provdala se za něj. Již po narození prvního syna začalo docházet k fyzickému a psychickému násilí (snižování sebevědomí, tvrzení, že se neumí postarat o syna, házení předmětů po ní, fyzické napadání, vyhrožování, že syna odveze do své rodné země a ona už ho neuvidí, udržování ekonomické závislosti). Opakovaně byla volána policie, opakovaně se paní Anežka k manželovi vracela, aby zachovala rodinu. Věřila, že se situace zlepší. Násilí se však stupňovalo, jak fyzické, tak psychické (ze strany manžela, ale i jeho rodiny – sestra, bratr), především prostřednictvím syna, přes kterého Anežku vydíral. Později začalo docházet i k sexuálnímu násilí, což vedlo až k pokusu o sebevraždu. V zahraničí spolupracovala s policií, zdravotnickým zařízením, azylovým domem, dětským krizovým centrem, docházela k psychologovi a do terapeutické skupiny. Po narození druhého syna se vrátila do ČR, kde žije dosud. Násilí však pokračuje i zde, kdy otec dětí (nyní exmanžel) dojíždí nárazově za dětmi, Anežce vyhrožuje, fyzicky ji napadá. Spojil se s jejím bratrem, který užívá drogy, i ten ji ohrožoval zbraní. Anežku dlouhodobě podporovala matka, ale ta s ní před několika měsíci přestala komunikovat. Anežka je v péči psychiatra, dochází na terapie. Psychologickou podporu využívá i starší syn. Děti má svěřené do své péče, znovu se vdala, aktuálně se rozvádí. V ČR je v úzkém kontaktu s OSPOD, Policií ČR a neziskovými organizacemi poskytujícími poradenství a asistovaný styk. Zkušenost

s institucemi je rozporuplná, zejména policie reagovala zcela nepřiměřeně závažnosti vyhrožování, kterému byla paní Anežka i její matka vystavena ze strany bratra i bývalého manžela.

Paní **Anna** (45+ let, z malé vesnice v jižních Čechách) vyrůstala v rodině, kde otec byl velmi dominantní, hodně pil, byl vůči dětem přehnaně náročný, když vše dokonale nesplnilo, fyzicky je trestal. Matka submisivní, mezi rodiči nedocházelo k fyzickým útokům, ale k psychickému násilí. Rodiče jsou spolu dosud. Anna zhruba v 25 letech poznala svého manžela, kterého její okolí vnímalo negativně. Manžel byl velmi agresivní, docházelo k častým hádkám. Spolu mají dvě děti. V manželství docházelo k ekonomickému násilí (manžel nedával peníze na domácnost, bránil Anně v práci), psychickému násilí (přehnané nároky na domácnost, žárlivost, kontrola, manipulace skrze děti – vydírání), k sexuálnímu násilí (sexuální nátlak), fyzickému násilí (útoky předměty, fyzické napadání). Anna ze vztahu opakovaně odcházela a vracela se. Měla velkou podporu v okolí, ale chtěla zachovat rodinu. Manžel ji manipuloval přes děti. Opakovaně kontaktována policie, OSPOD, různé neziskové organizace (krizová linka, poradny), ale bez velké podpory vše řešila dále sama. Manžel měl psychické obtíže, ale později léky vysadil kvůli požívání alkoholu, násilí se poté vystupňovalo. Anna se s manželem rozvedla, nicméně násilí pokračuje prostřednictvím dětí, ale i přímo – bývalý manžel ji pronásleduje, vyhrožuje jí. Anna vyhledala pomoc psychologa a psychoterapeuta, kteří jí pomohli, takže pokračujícímu násilí dokáže lépe čelit.

Paní **Iva** (30+ let, žije v menším městě v ČR) vyrůstala u prarodičů, k rodičům se přestěhovala až v pubertě. Před jejím narozením zemřel její starší bratr, matka paní Ivy poté neunesla, že se jí narodila holčička. Z tohoto důvodu vychovávali paní Ivu prarodiče. Z prvního vztahu má jednu dceru (18 let), vztah paní Iva ukončila z důvodu alkoholismu tehdejšího partnera. Z druhého vztahu má další dceru (6 let), po jejím narození se začíná ve vztahu vyskytovat násilí. Ze strany tehdejšího partnera zažívá paní Iva násilí sociální (izolace, zakazování kontaktu s okolím), psychické (ponižování, nadávky), fyzické, sexuální i extrémní kontrolu (sledování a kontrola mobilu, aktivity na PC). Po odchodu od násilného partnera svěřena nejmladší dcera do výlučné péče otce (dceři tehdy byly dva roky). Aktuálně žije paní Iva se svou mladší dcerou

sama, díky vlastní aktivitě se jí podařilo najít dvě práce i vlastní bydlení a péči o mladší dceru upravit do formy střídavé péče. Ta ovšem nefunguje dobře. Bývalý partner nepředává paní Ivě informace o dceři, zabraňuje jí v přístupu k dceřiným dokumentům, před dcerou ji pomlouvá a očerňuje, nerespektuje přání paní Ivy stran výchovy apod. V rámci řešení své situace má paní Iva dobrou zkušenost s neziskovým sektorem i neformálními sdruženími na pomoc matkám samoživitelkám. Negativní zkušenost má se soudem a soudní znalkyní (svěření dcery do výlučné péče otce), kdy se později prokázaly vztahy těchto odborníků s násilnou osobou.

Paní **Doubravka** (65+ let, život i násilí ve velkém městě v Čechách) vyrůstala v úplné a funkční rodině, s partnerem (později manželem) se seznámila při studiích, mají spolu dvě děti. Byla vystavena dlouhodobému násilí ze strany partnera, psychické povahy (zaměřené na snižování sebevědomí, vyhrožování fyzickým násilím), sociální (absolutní kontrola ze strany partnera, snaha o izolaci od sociálního okolí), ekonomické a zároveň i fyzické povahy. V důsledku fyzického napadení musela několikrát vyhledat lékařské ošetření. Výraznou rolí v násilí hrály představy partnera o rozložení genderových rolí ve společnosti i ve vztahu. Paní Doubravka opustila partnera před přibližně čtyřmi roky. V návaznosti na dlouhodobé vystavení domácímu násilí trpí úzkostnými stavy. Systém pomoci v ČR nejen že nedokázal zajistit paní Doubravce přístup ke spravedlnosti, ale přispěl k její sekundární viktimizaci a retraumatizaci.

Paní **Helena** (45+ let, narozena ve velkém městě, následně se odstěhovala a žila v malém městě poblíž krajského města v Čechách) byla třikrát vdaná. První manželství bez problému, dosud jsou v kontaktu ohledně dcer, které jsou již dospělé. V druhém manželství docházelo k ekonomickému násilí (manžel se nechal živit, nadělal dluhy, za paní Helenou chodili vymahači dluhů apod.), dodnes řeší exekuce ohledně výživného na syna. Ekonomické násilí a jeho dopady dovedly paní Helenu k léčbě na psychiatrii, kde se léčí pro úzkostné stavy. Po rozvodu s druhým manželem se seznámila se svým třetím mužem. Po sňatku se k němu přistěhovala do obecního bytu na malém městě. Proдалa svůj byt a získané peníze investovala do renovace obecního bytu. Manžel se po svatbě odcizil, žil si vlastní život, odmítal trávit volný čas s paní Helenou. Manželství trvá devět let, v době rozhovoru probíhalo rozvo-

ové řízení. V manželství docházelo k násilí hlavně psychickému (manžel se chová cholericky, vybíjí se na věcech, hází jimi, záměrně je ničí). Dále nepřiměřeně trestal syna paní Heleny z předchozího manželství (dal mu za trest 200 dřepů, nutil ho v patnácti letech chodit spát v sedm hodin, zakazoval mu chodit celé dny ven apod.). Ke konci vztahu, když spolu již partnersky nežili a paní Helena měla nového partnera, manžel paní Helenu sexuálně napadl. Následně došlo k vykázání, v době rozhovoru probíhalo trestní řízení a rozvodové řízení, blížil se konec lhůty vykázání. Do řešení byly zapojeny tyto instituce: kriminální policie, OSPOD, soud, obecní úřad, psychiatrická, státní zastupitelství a intervenční centrum. Její zkušenosti jsou velmi rozporuplné, u městské policie se například setkala s nepochopením, bagatelizací. U státní policie či v intervenčním centru získala potřebnou podporu a ve spolupráci s nimi nadále pokračuje.

Pan **Jan** (30+ let, žije ve Středočeském kraji, kde i k násilí docházelo) se v dětství setkal s intenzivní šikanou na základní škole, kterou škola odmítla řešit a která ustala, až když se dostal do ohrožení života. V průběhu dospívání se jeho rodiče rozvedli, v závěrečné fázi vztahu k násilí došlo i mezi nimi. Zkušenost s překračováním hranic má pan Jan také z působení v armádě. Dlouhodobě pracuje ve zdravotnictví na samostatných či vedoucích pozicích. K násilí docházelo ze strany bývalé manželky, se kterou má jedno malé dítě, které je po opakované soudní úpravě styku ve střídavé péči. V manželství byl dále ještě syn bývalé manželky z předchozího vztahu, o kterého se pan Jan rovněž staral po materiální i praktické stránce. Úprava styku s ním neproběhla, syn je v péči biologického otce, matka jej dlouhodobě týrala, což se ukázalo až po vyhocení partnerského násilí. To se ve vztahu začalo objevovat zejména po narození společného dítěte, kdy se u manželky rozvinuly psychické obtíže, i v důsledku zatížení plynoucího z úmrtí v rodině a finančních problémů. Manželka po celou dobu odmítala odbornou pomoc, i přes doporučení ze strany psychiatra po soudně nařízeném vyšetření. Násilí mělo podobu ekonomickou (opakovaná snaha připravit pana Jana o majetek), fyzickou (napadání, demolicе zařízení bytu), sociální (napadení na pracovišti pana Jana zdůvodňované žárlivostí, omezování možnosti vyjít ven, intenzivní ovlivňování pracovník OSPOD), sexuální (intenzivní nátlak), zejména ale stupňovanou psychickou

(vydírání a manipulace skrze děti, fyzické napadení syna, obvinění z pedofilie, nasazení odposlechu apod.). Zkušenost s institucemi je silně negativní směrem k OSPOD, kde se pan Jan setkal s neprofesionálním přístupem – poukazováním na to, že se jedná o reakci na údajnou nevěru, a odmítáním řešení i doloženého napadení syna, odmítáním provést šetření; s PČR zkušenost relativně dobrá přes nutnost některé hlídky seznamovat s předpisy; na opatrovnickém soudu v prvním řízení nedošlo k prošetření, což později soud panu Janovi ještě vyčetl; komerční právní pomoc mu byla opakovaně odmítna s tím, že případ prohraje, k obratu došlo až po získání právní pomoci přes známé – získání právní pomoci bylo v případě zlomové; pozitivní zkušenost se zdravotnictvím a s neziskovou organizací, která poskytla poradenství.

Paní **Jarka** (30+ let, z menšího města, násilí řešila ve větším městě v Ústeckém kraji a ve větším městě v Čechách) pochází z úplné, velmi podpůrné romské rodiny. S násilím se kromě vyhrožování na základní škole setkala ze strany manžela, s nímž má jedno dítě, oba mají nový vztah. K násilí začalo docházet po narození syna, kdy bývalý partner paní Jarku manipulací přesvědčil k odchodu od její matky téměř ihned po porodu. V místě, kde bydlela i jeho rodina, docházelo k dlouhodobému psychickému násilí ze strany partnera i jeho rodiny (nadávky, žárlivost, lhaní, vyhrožování), výraznému ekonomickému násilí (rozprodání jejího majetku včetně šatstva a věcí, ke kterým měla citovou vazbu), k fyzickému násilí došlo těsně před rozpadem vztahu (škracení). Paní Jarka zabezpečovala rodinu finančně, což jí bylo vyčítáno i ze strany partnerových rodičů. S pomocí rodiny a přátel se jí podařilo odejít, na instituce se obrátila až při potřebě vyřešit soud o alimenty, kdy se obrátila na OSPOD, ale komunikace jí nevyhovovala. Dítě je ve funkční střídavé péči, na které se dohodli, pro paní Jarku je důležité, aby vyrůstalo i u vlastního otce; k manipulaci dochází jen ojediněle.

Paní **Karolína** (30+ let, narozena na vesnici ve Středočeském kraji, k násilí docházelo ve větším městě na Královéhradecku) pochází z úplné rodiny, kde došlo k rozvodu rodičů z důvodu otcovy nevěry. Matka trpí psychickým one-mocněním. Spolu s novou partnerkou z právního prostředí otec ukončil paní Karolíně alimenty, a to po přijetí na VŠ, kterou tak nemohla z finančních důvodů dokončit. Sestěhovala se s partnerem, po spokojeném průběhu vztahu si

pořídili dítě a vzali se. K násilí začalo docházet po narození dcery, kdy porod u paní Karolíny způsobil okamžitý nástup psychózy. Manžel se přesto na péči o dítě nijak nepodílel, až paní Karolína zkolabovala a odvezla ji záchranná služba. Byla jí nasazena medikace a na půl roku se i domácí situace stabilizovala. Péče o dítě i domácnost ležela zcela na paní Karolíně, manžel se kromě práce cele věnoval koníčkům a rovněž začal kombinovat užívání marihuany a alkoholu, což spolu s významným postupem v práci podle paní Karolíny vedlo ke změně osobnosti. Psychické násilí (kromě nepodílení se na péči vyčítání toho, že se o dceru musel během hospitalizace paní Karolíny starat, ponižování, nadávky, hrozba vyhozením z bytu, kritika úklidu, jídla) se vystupňovalo v minulém roce a vedlo až k podání žádosti o rozvod ze strany paní Karolíny. Pokračovala v léčbě na psychiatrii, za zásadní ale označuje soukromou psychoterapeutickou pomoc i pomoc ze strany linky první psychické pomoci, kde jí byl doporučen rozvod. Paní Karolína byla z důvodu psychického stavu dlouhodobě v pracovní neschopnosti, čehož partner zneužíval k ekonomickému násilí (vyžadování placení „nájmu“, neposkytování financí na domácnost, nárokování si její nemocenské) a sexuálnímu násilí (vynucování a nerespektování). Zkušenost s párovou terapií nefunkční kvůli chování partnera, naopak individuální terapie a arteterapie, kterou praktikovala spontánně, fungují. Rozvodové řízení probíhá, úprava péče je aktuálně v podobě střídavé péče, která paní Karolíně vyhovuje, byť kvůli ní musela vypovídat na OSPOD v reakci na manželovu snahu o svěření dcery do jeho výhradní péče po druhém psychickém kolapsu paní Karolíny; OSPOD vyhodnotil tvrzení manžela o neschopnosti paní Karolíny postarat se o dceru jako neopodstatněné, zároveň ale přes upozornění na násilí neprováděl šetření. Kromě popsaných zkušeností velmi negativní zkušenost s obvodní lékařkou, opakovaně bez nasazení léčby při nespavosti, což vedlo až ke zhroucení po porodu, obecně se péče o paní Karolínu v raném mateřství zdá být negativně ovlivněna soustředěním právě jen na mateřství; naopak pozitivně hodnotí spolupráci s neziskovou organizací poskytující psychologickou podporu.

Paní **Katka** (40+ let, původem ze zahraničí, násilí se odehrávalo a řešilo ve velkém městě v Čechách) vyrůstala v rodině, kde docházelo k domácímu násilí (psychickému i fyzickému). Matka v důsledku toho odešla, Katka

zůstala v péči otce, který se na ní dopouštěl násilí. Katka se věnovala hudbě a po střední škole odjela na několik let do zahraničí, poté se vrátila do ČR, kde žije posledních téměř dvacet let. Přesto je dosud bez českého občanství či trvalého pobytu v ČR. Paní Katka žila opakovaně v násilných vztazích. V rámci rozhovoru se blíže zaměřujeme na dva vztahy s muži, s nimiž má děti. V obou vztazích docházelo na straně partnera k užívání návykových látek či alkoholu. V prvním vztahu docházelo k ekonomickému násilí (veškeré finance partner utrácel za drogy, paní Katka neměla nárok na peněžitou podporu v mateřství ani jinou finanční podporu), fyzickému násilí (fyzické napadení), psychickému násilí (vyhazování z domu, odebrání dítěte apod.). V druhém popisovaném vztahu partner hodně pil, Katka začala pít s ním. Partner velmi silně žárlil na dítě z předchozího vztahu. Ve vztahu docházelo k fyzickému napadání, kdy Katku mimo jiné hodil ze schodů. V rámci řešení kontaktována policie, OSPOD, azylové domy. Později získala odbornou psychologickou podporu. Aktuálně má paní Katka obě děti v pěstounské péči (sestry žijí odděleně u různých pěstounů), protože za daných podmínek (finančních i bytových) se nemůže o dcery starat. Žije ve společné domácnosti s otcem prvního dítěte, žijí odděleně jako spolubydlíci. Samostatné bydlení si udržet nedokáže, k násilí ze strany expartnera nedochází. Paní Katka dochází na individuální terapie, pracuje a řeší své dluhy. S uvedenými institucemi má zkušenosti spíše negativní, dosud svou situaci řeší. Pochvaluje si pěstounskou péči a provázející služby ohledně pěstounské péče.

Paní **Ludmila** (50+ let, žije v hlavním městě, kde k násilí docházelo) se v dětství setkala s velmi přísnou a nerespektující výchovou, v rámci níž byla vystavena dlouhodobému pobytu s duševně vážně nemocnou, nezaléčenou babičkou. Nerespektování hranic ze strany rodičů a přetrvávající závislost na nich trvá do určité míry doposud přes to, že ji neúspěšně nutili dát nejmladší dítě k adopci. Podpora a vztah rodičů k mladšímu bratrovi byly výrazně kladnější a respektující. U otce se později projevil alkoholismus, ze strany matky nedostatečně adresovaný, aktuálně i s agresivními projevy. Má tři děti, první dvě s nenásilným partnerem (první v jejích 20 letech), poslední (aktuálně je mu 15 let) s násilným partnerem, s nímž se seznámila při léčbě závislosti na lécích v psychiatrické léčebně. Paní Ludmila má vážně

psychické problémy, se kterými se léčí na psychiatrii cca 30 let (panické ataky, deprese, což dopadlo i na péči o děti, která přešla v jednom případě na její matku, v druhém na otce dítěte), přesto psychologickou pomoc dostala až v posledních dvou letech. Aktuálně bydlí s nejmladší dcerou ve specializovaném azylovém zařízení, díky aktivitě dcery při posledním fyzickém napadení matky. Paní Ludmila je v invalidním důchodu, přivydělává si na DPP, jak to sociální systém maximálně dovoluje, zatím nepobírá ani příspěvek na péči. Násilí, které zažívala, bylo psychické povahy (manipulace, vytváření trvalého napětí, lhaní – zejména o práci, kterou partner ve skutečnosti neměl –, zaměřené na snižování sebevědomí, vyhrožování fyzickým násilím a zabitím), ekonomické (přenášení odpovědnosti za obživu rodiny cele na ni) i hrubé fyzické (škrčení). V případě paní Ludmily se tak protíná zejména absence stabilního bydlení s psychiatrickým onemocněním, nižším sociálním statutem a překerní formou práce. Zkušenosti se systémovou pomocí hodnotí pozitivně.

Paní **Marie** (40+ let, vyrůstala v menším městě, násilí zažívala ve velkém městě na Moravě) strávila dětství v úplné rodině. S nyní již bývalým manželem má tři děti, dceru (23 let) a dva syny (14 a 10 let). Ve vztahu zažívala psychické násilí (ponižování, nadávky, manipulaci, vyhrožování apod.), extrémní kontrolu i prostřednictvím moderních technologií, sociální násilí (omezování styku s přáteli, omezování seberealizace), sexuální nátlak, fyzické násilí. V domácnosti bylo také patrné extrémně nerovnoměrné rozdělení domácích prací a péče o děti, což téměř plně vykonávala pouze paní Marie. Nyní je paní Marie rozvedená, děti mají s bývalým manželem ve střídavé péči. Střídavá péče nefunguje, bývalý manžel nerespektuje dohodu, jakákoliv komunikace s paní Marií je z jeho strany agresivní a násilná. Násilí pokračuje i po rozvodu v podobě stalkingu, zahlcování zprávami a hovory, manipulací přes děti, vyhrožování novému partnerovi paní Marie a také prostřednictvím fyzických i psychických útoků vůči paní Marii. V rámci řešení své situace má paní Marie pozitivní i negativní zkušenost s Policií ČR (na jedné straně empatický přístup policistů, snaha o minimalizaci útoku, na stranu druhou stalking nového partnera vyhodnocen jako přešůpek, nijak to nepříspělo ke zvýšení bezpečí a zabránění násilného chování ze

strany bývalého partnera, dále PČR nijak neřešila výhrůžky bývalého partnera ohledně zveřejnění intimního videa paní Marie). S OSPOD má paní Marie různorodé zkušenosti, jak dobré, tak negativní, kdy se jedna pracovnice OSPOD chovala necitlivým a obviňujícím způsobem, druhá pracovnice byla milá a vstřícná. S neziskovými organizacemi má paní Marie převážně dobrou zkušenost. V důsledku zažívaného domácího násilí trpí paní Marie dlouhodobými zdravotními problémy.

Paní **Milena** (30+ let, život i násilí na malé vesnici ve Východočeském kraji) vyrůstala na okraji vesnice na statku, s rodiči měla dobrý vztah. Má syna z prvního manželství, kde hrála roli nezralost a nepřipravenost partnera na závazky a zároveň jeho užívání alkoholu. Paní Milena partnera opustila poté, co ji v opilosti napadl. V současnosti mají dobrý vztah. Z druhého manželského svazku má paní Milena dceru (4 roky). Záhy po svatbě paní Milena zjistila, že partner udržuje další vztah s jinou ženou. Násilí, kterému z jeho strany čelila, se vyznačovalo značnou sociální kontrolou, žárlivými scénami a psychickým nátlakem, vedoucím k její částečné sociální izolaci. Poté, co byla paní Milena násilným partnerem poprvé fyzicky napadena, přivolala policii, která zkontaktovala též OSPOD. Přístup těchto institucí paní Milenu vystrašil a odradil od jejich dalšího kontaktování a řešení vlastní situace (z informací od OSPOD vyrozuměla, že jí hrozí odebrání dětí, pokud budou volat policii v případech partnerských hádek). V důsledku toho paní Milena v násilném vztahu setrvala čtyři roky, aniž by kontaktovala policii či jinak využila systém pomoci. Situaci se rozhodla řešit až poté, kdy partner fyzicky napadl jejího syna z prvního manželství, a to přivoláním policie. Ta násilného partnera nevykázala a paní Mileně doporučila odejít do azylového domu nebo se přestěhovat k mamince. Aktuálně setrvává s oběma dětmi u maminky v bytě s dispozicí 2+kk a splácí hypotéku na dům, kde setrvává partner. Tento dům jí však partner znepřístupnil a část jejích věcí vyhodil do odpadu. Paní Milena opakovaně volala policii, která však všechny tyto další incidenty vyhodnocuje jednotlivě jako přestupky a předává městu. Paní Milena podává oficiální stížnost na OSPOD.

Paní **Myšák** (40+ let, násilí se řešilo většinou v krajském městě v Čechách, částečně v menším městě v Severočeském kraji a v zahraničí) zažila v původní

rodině brutální domácí násilí, proto vyrůstala u prarodičů. V raném dětství zažila sexuální zneužití ze strany strýce, které bylo řešeno až ve 14 letech, ale nebylo prokázáno. Ve 12 letech zemřeli prarodiče a paní Myšák putovala mezi otcem a matkou, kteří již v dané době žili odděleně. U matky docházelo k týrání, jak fyzickému (fyzické tresty páskem apod.), tak psychickému (upřednostňování mladší sestry). U otce byla svědkem násilí vůči nové partnerce. V 18 letech odešla se svým partnerem z domova, užívala drogy. S tímto ex-partnerem má dvě dcery, které získal společně s její matkou do své péče. Paní Myšák se neúspěšně snažila získat dcery zpět do své péče. Dnes jsou již dcery dospělé, starší dcera v kontaktu s paní Myšák, mladší kontakt odmítá. Později byla paní Myšák unesena do zahraničí, kde byla nucena k prostituci. Podařilo se jí utéct, ale v zahraničí zůstala dalších 9 let. Při návštěvách v ČR se seznámila s mužem, kterého si později pod nátlakem vzala (svatbu naplánovala manželova rodina bez jejího vědomí, neodvážila se nesouhlasit). V manželství docházelo k brutálnímu fyzickému násilí, sexuálnímu násilí, psychickému násilí (kontrola, žárlivost, ponižování). Opakovaně se pokoušela manžela opustit, ale většinou se ze strachu vrátila, neměla dostatečnou podporu v okolí. Při posledním útoku (v době rozhovoru) byla přivolána policie a manžel byl vykázán ze společné domácnosti, bylo zahájeno trestní stíhání za týrání osoby ve společné domácnosti. V době realizace rozhovoru žili odděleně, byla před podáním žádosti o rozvod. Paní Myšák nemá aktuálně bezpečné bydlení a potřebuje ochranu před manželem. Je v péči psychologa a psychiatra, využívá podpory intervenčního centra. Zkušenosti s institucemi v České republice byly zpočátku velmi negativní, k závěru příběhu se však setkala s potřebnou podporou, ze strany intervenčního centra, což jí pomohlo z násilného vztahu vystoupit.

Paní **Páťa** (30+ let, pochází z romské komunity v menším městě v Ústeckém kraji, bydlí a násilí řeší ve větším městě ve stejném kraji) vyrůstala s matkou a bratry, aktuálně bydlí s matkou a svými pěti dětmi, přičemž čtyři nejmladší má s dnes bývalým manželem, který se na ní dlouhodobě dopouštěl násilí, v čemž doposud pokračuje, včetně fyzického napadání. Děti má svěřené do péče, asistovaný styk s otcem je možný prostřednictvím místní Charity, tuto možnost ale otec nevyužívá. Aktuálně je odsouzený na rok odnětí

svobody za napadení, při kterém paní Pātu škrtil, což PČR řešila a poslala ji na vyšetření, které proběhlo korektně. Bývalý partner se odvolal, kvůli soudu zároveň vypršela i lhůta, kdy se k paní Pátě nesmí přiblížit, takže opět opakovaně útočí, přičemž na ni nejčastěji počká v okolí bydliště nebo se násilím dobývá přímo dovnitř do bytu. Paní Páťa čelila a dále čelí násilí fyzickému (facky, strkání, brutální bití), které začalo po narození prvního společného dítěte. V reakci na to se odstěhovala k matce, kde ji manžel opakovaně napadal, PČR přivolána cca dvacetkrát, manžel vždy stihnul odejít před jejím příjezdem (dojezd většinou okolo půl hodiny, zápisy nepředávány). Významnou roli hraje překerní bydlení, matka nemůže dceru u sebe dlouhodobě mít, pokud ji manžel napadá – obtěžuje to ostatní nájemníky a hrozí jí pak vystěhování, což se v případě paní Páti i několikrát stalo. Při největším vyhocení brutálního fyzického násilí OSPOD paní Pátě odebral děti a umístil je do Klokánku, s pomocí sociální pracovnice se jí podařilo získat je zpět, zkušenost se sociální pracovnicí OSPOD hodnotí velmi pozitivně stejně jako zkušenosti s Charitou. Zkušenost s opatrovnickým soudem dobrá, trestní soud násilného bývalého partnera odsoudil, na vyřízení odvolání se ale čeká již déle než měsíc, během něhož ji bývalý partner dále fyzicky i verbálně napadá, alimenty neplatí. Roli hraje i sociální násilí, kdy v důsledku vztahu s agresivním partnerem známí přerušili s paní Pátou styky, při pokusu o kontakt jednoho známého napadl. Zásadní pro odchod bylo fyzické napadení dcery.

Paní **Petra** (45+ let, život i násilí v okresním městě na Moravě) vyrůstala v úplné rodině, kde otec byl žárlivý, sledoval maminku, která si na toto chování stěžovala, ale ve vztahu zůstává dodnes. Původní rodina je velmi se-mknutá, podpurná. Paní Petra se seznámila a začala žít s mužem po ukončení vysoké školy, partner byl rovněž majetnický, žárlivý. Před Petrou měl dva vztahy, které skončily z důvodu nevěry ze strany partnerek. Kromě žárlivosti docházelo k ekonomickému násilí (nedával peníze na domácnost, přestože měl výrazně vyšší plat, byt měl ve výhradním vlastnictví, což zneužíval k psychickému násilí – opakovaně paní Petru vyhazoval z bytu se slovy „pokud se ti něco nelíbí, můžeš jít“). Opakovaně docházelo i k fyzickému napadání (chytil paní Petru za ruku, vykloubil jí prst). V partnerství spolu setrvali přibližně 20 let (z toho v manželství přibližně 9 let, vzali se v době, kdy už byly

obě děti na světě), společně mají dva syny. Ve vztahu docházelo i k dalšímu psychickému násilí (vulgární nadávání, ponižování, shazování, bez podpory a podílu na péči o děti, přičemž paní Petra docházela do zaměstnání, vysoké nároky na domácnost), sexuálnímu násilí (ponižování v podobě odírání sexuálního styku s odkazem na její údajně neuspokojivou postavu). Později byl manžel násilný i vůči synům, a to především v psychické podobě ve chvíli, kdy se vůči němu začali vymezovat. V průběhu vztahu Petra kontaktovala policii, spolupracovala s OSPOD, manželskou poradnou, docházela na individuální terapie, později také zajistila terapeutickou podporu pro syna. V důsledku izolace během pandemie se násilí natolik vystupňovalo, že paní Petra podala žádost o rozvod a odstěhovala se. Nyní probíhá rozvodové řízení, syny mají ve střídavé péči. Zkušenosti s institucemi hodnotí paní Petra v naprosté většině pozitivně.

Paní **Sandra** (45+ let, s rodiči se v útlém věku přestěhovali do velkého města v Čechách) prožila komplikované dětství: matka trpěla maniodepresivní psychózou, přes častou hospitalizaci v psychiatrické léčebně po vícenásobných pokusech spáchala sebevraždu. Otec si záhy našel novou přítelkyni. Agrese a násilí byly nedílnou součástí jejího života, a to jak mezi otcem a jeho novou partnerkou, tak směrem k paní Sandře. V jednom popsáném případě došlo ze strany otce k sexuálnímu obtěžování. Otec hraje klíčovou roli v jejím životě i v průběhu dospělosti. S partnerem se seznámila ve 33 letech, po krátké známosti otěhotněla a vzali se. Mají spolu dvě děti, starší dceru a syna, obě děti mají problémy s učením a syn má diagnostikovanou poruchu pozornosti (ADHD). Syn byl již v dětském věku v péči psychiatra a hospitalizován na psychiatrii. Partner požíval ve vyšší míře alkohol, součástí jejich vztahu bylo psychické, ekonomické i sociální násilí, časté nadávky a hádky. K ukončení násilného vztahu motivoval paní Sandru nově navázaný vztah. Partnerské násilí nebylo systémem řešeno. Od útlého věku byla paní Sandra v péči psychoterapeuta, v dospělosti pak v péči psychiatra, absolvovala hospitalizaci v psychiatrické léčebně, využila zde krizové pomoci, v současnosti požívá medikaci a je v péči psychiatra. Paní Sandra má obě děti v péči, problémům čelí při jejich předávání partnerovi, během něhož jsou děti vystaveny agresivním slovním potyčkám mezi rodiči, iniciovaným ze strany otce. Paní Sandra

aktuálně spolupracuje s OSPOD a neziskovou organizací, se kterými řeší výchovné i vzdělávací problémy dětí. Spolupráci s oběma institucemi hodnotí paní Sandra pozitivně a pro děti přínosně.

Paní **Viki** (45+ let, celý život strávila ve velkém městě v Čechách) vyrůstala pouze s matkou, se kterou měla komplikovaný vztah, matka trpěla psychickým onemocněním, které se vyznačovalo výkyvy nálad. Mimo jiné vyhozena z domova kvůli novému partnerovi matky. Viki chvíli žila s mužem, který hodně pil, kvůli alkoholu se rozešli. Poté si našla partnera, který nepil, byl pro ni okouzující. Společně se nastěhovali do Vikiina bytu a narodila se jim dcera. Během společného soužití docházelo ke konfliktům, protože partner byl velmi žárlivý, podezřívavý, Viki hodně kontroloval. Zároveň jí nedával finance na domácnost, protože měl velmi náročné koníčky a všechny peníze investoval do nich, ačkoli byl finančně zabezpečený. Zhruba ve třech letech věku dcery se Viki osamostatnila a s partnerem se rozešli. Konflikty však pokračovaly, především ohledně péče o dceru. Nějakou dobu fungovala střídavá péče, která byla mimosoudně dohodnuta. Dcera však měla výchovné problémy, byly u ní diagnostikovány specifické potřeby, kdy otec toto odmítal respektovat. Odmítal pro dceru speciální školu, když měla jít do první třídy. Konflikt vygradoval ve fyzické napadení paní Viki. Paní Viki se obracela s žádostí o pomoc opakovaně na policii, OSPOD, ale vždy jim bylo doporučeno se domluvit. Paní Viki byla pod dlouhodobým tlakem, projevila se vrozená srdeční vada, která ji oslabovala. Proto následně souhlasila se svěřením dcery do otcovy péče, aby dcera nebyla nevhodně popotahována. Několik let bojovala s tím, že otec dceru proti matce manipuloval, minimalizoval se styk dcery s matkou. U otce se začalo projevovat psychiatrické onemocnění, kdy trpěl paranoidními bludy. Viki atakoval velkým množstvím SMS zpráv, kde jí vyhrožoval. Tyto bludy sděloval dceři, čímž se vztah mezi matkou a dcerou zhoršoval. Paní Viki vyhledala pomoc OSPOD, policie, mnoha neziskových organizací, psychologů a dětských psychiatrů, včetně nemocničních zařízení. Po několika letech se jí s pomocí jedné z neziskových organizací podařilo získat dceru do své péče.

Paní **Zuzana** (40+ let, žije ve větším městě v ČR, od narození má zdravotní postižení) vyrůstala v menším městě s matkou, bratr vyrůstal s otcem, rodiče se rozvedli. To, že má paní Zuzana zdravotní postižení, se zjistilo až před

nástupem na základní školu. Po absolvování střední školy se paní Zuzana odstěhovala za práci do většího města, kde žije dodnes. S bývalým manželem má jednoho syna a po jeho narození se začalo ve vztahu objevovat násilí. Paní Zuzana zažívala ze strany tehdejšího manžela psychické, fyzické, sociální i sexuální násilí. Po několika letech se paní Zuzaně podařilo ze vztahu odejít, ale násilí po odchodu nekončí a trvá doposud. Syna má paní Zuzana ve své péči, bývalý manžel si ho bere na víkend jednou za 14 dní. To ovšem není funkční – bývalý manžel nerespektuje dohodu, při předávání je agresivní, násilný, před synem paní Zuzanu pomlouvá a manipuluje ho proti ní. Ze strany bývalého manžela je tak patrně pokračující domácí násilí, navíc paní Zuzanu i jejího syna dlouhodobě pronásleduje (stalking). V rámci řešení situace má paní Zuzana zejména výrazně negativní zkušenost s Policií ČR a neřešením pokračujícího domácího násilí a stalkingu. S organizacemi, které se specializují na pomoc lidem s postižením, má paní Zuzana dobrou zkušenost, ovšem ukazuje se, že neziskové organizace, které nejsou specializovány na pomoc obětem násilí nebo nejsou připraveny na pomoc lidem se zvláštními potřebami, nebyly v řadě situací schopny paní Zuzaně poskytnout efektivní pomoc a ochranu. Negativní zkušenost má také v rámci kontaktu s OSPOD při řešení nefunkčního předávání syna, pokračujícího násilí a stalkingu. Dále má negativní zkušenost s jednou neziskovou organizací, kde jí bylo řečeno, že agresivní chování ze strany syna je chybou její špatné výchovy a nenastavování hranic.

Paní **Žaneta** (40+, žije ve větším městě v Jihočeském kraji, kde k násilí docházelo) vyrůstala v rodině, kde byl od cca desátého roku věku paní Žanety otec násilný vůči matce a starší sestře, která ale rovněž nerespektovala její hranice a sama byla následně partnerskému násilí vystavena. Paní Žaneta má pět dětí. V současné době je na rodičovské dovolené s ročním synem, dlouhodobě pracuje v pečujících profesích. Nejprve měla několik nenásilných vztahů, k převážně psychickému násilí došlo ve vztahu s otcem jejího prvního dítěte, vztah ukončila. Otec druhého dítěte rovněž nerespektující, vztah ukončila před narozením dítěte. Více než deset let se násilí dopouštěl bývalý partner, otec nejmladších tří dětí, který žije a pracuje v sousední zemi a má problém s alkoholem. Násilí postupně gradovalo od fyzických útoků na domácí zvířata

a nevlastní dceru i vůči paní Žanetě. Po narození první společné dcery se násilí stupňovalo, po prvním rezolutním oznámení odchodu škrcení, znásilnění, to se pak opakovalo u dalších pokusů o odchod. V současnosti je vztah ukončený, ale k občasnému styku dochází, děti se nechtějí stýkat s otcem bez matky, v jejíž jsou výhradní pěči. Styk s otcem před pandemií byl cca jednou měsíčně. Násilí, které paní Žaneta zažívala, bylo psychické (shazování, nadávky, manipulace skrze děti i domácí zvířata, hrubé vyjadřování), fyzické (intenzivní škrcení, demolice vybavení, napadání domácích zvířat, nerespektování hranic dětí – fyzické tresty), ekonomické (manipulace s penězi, snižování alimentů), sexuální (znásilnění, sexuální nátlak, nepoužívání ochrany). Zkušenost s institucemi je ambivalentní: citlivý přístup ze strany hlídky PČR při výjezdu a následném vykázání; negativní zkušenost s OSPOD – přes přítomnost násilí bez prošetření, bez podpory u soudu; soud – bez prošetření přes zmínku o násilí; nedoptání se po původu zranění při hospitalizaci s jinými obtížemi.

Z pohledu na jednotlivé kazuistiky vyplývá, že celý vzorek je heterogenní v několika ohledech. Podařilo se získat komunikační partnerky a jednoho komunikačního partnera, kteří pocházejí z různých částí České republiky, respektive v jejích různých částech aktuálně bydlí – několik případů se týkalo násilí na lidech, kteří z ČR nepocházejí, či násilí, kde alespoň částečně probíhalo v cizině či byl původcem násilí nikdo jiný než občan ČR. Ve vzorku jsou sice nejvíce zastoupeny ženy v produktivním věku, podařilo se nicméně zařadit i výpověď starší komunikační partnerky, která má dlouholetou zkušenost jak s násilím, tak s jeho institucionálním řešením. Dále se podařilo získat výpovědi od komunikačních partnerek, které čelí různému typu znevýhodnění, ať už se jedná o zdravotní znevýhodnění (psychiatrické diagnózy, často v souvislosti s prožitým násilím, tělesné znevýhodnění) či sociální znevýhodnění (prekérní či žádné bydlení, stigmatizované zaměstnání, zneužívání návykových látek). Za samostatnou osu znevýhodnění, která je všem osloveným společná, je pak potřeba považovat samo prožité násilí, přičemž se ve shodě s odbornou literaturou ukázalo, že naprostá většina našich komunikačních partnerek i komunikační partner mají zkušenosti s často velmi intenzivním

překračováním osobních hranic v dětství a v průběhu dospívání, tedy v rámci zásadní fáze socializace. Tímto způsobem u řady z nich dochází k internalizaci nejistoty ohledně toho, co je a co není ve vztazích vůči nim přípustné jednání, neboť tyto hranice byly často porušovány přímo v rámci institucí (zejména v podobě školní šikany) nebo nebylo toto porušování v rámci blízkých vztahů nijak problematizováno ani institucemi, ani okolím. V případě zkušenosti s narušováním hranic či přímo s jejich posouváním v rámci socializace souvisí skutečnost, že socializace je v naší společnosti silně genderovaná, a zároveň to, že tato otázka není nijak konzistentně uchopena například v rámci vzdělávacího systému a neexistuje tak systémový korektiv tohoto znevýhodnění.

Analýza rozhovorů probíhala v rámci celého týmu, kdy nejprve jednotlivé jeho členky přistoupily k otevřenému kódování těch expertních rozhovorů, které samy vedly, případně těch, které jim byly přiděleny. Následovalo společně setkání a axiální kódování (Bogner, Littig, & Menz, 2018; Flick, 2018). Jeho výsledkem byla neveřejná průběžná zpráva mapující hlavní závěry analýzy expertních rozhovorů, jež mimo jiné obsahuje i Graf č. 1 níže. Obdobný postup byl zvolen u rozhovorů s přeživšími, zde došlo i k předání analýzy rozhovoru tak, aby se předešlo retraumatizaci jedné z členek týmu. V rámci obou procesů docházelo k setkáním, respektive online komunikaci a sestavení předběžného souboru témat, která z analýzy průběžně vyplývala. Následně hlavní autorka revidovala všechny provedené rozhovory a provedla syntézu, jež se soustředí především na témata, která se vyskytují v obou datových souborech. Ve výzkumné zprávě se soustředíme na zodpovězení výzkumných otázek, tedy na bariéry pocíťované na straně přeživších, jež doplňujeme o reflexi z expertních rozhovorů. U nich se vzhledem ke snaze o podchycení způsobu, jímž do procesu řešení partnerského násilí vstupují strukturální nerovnosti, soustředíme na rozhovory s expertkami a experty z organizací, jež se specializují na konkrétní skupiny obyvatel (viz výše).

V rámci analýzy bylo nutné zajistit anonymizaci veškerých použitých dat, a to nejen proto, že se jedná o citlivé téma, ale i z potřeby zajistit bezpečnost některých komunikačních partnerek, u nichž k násilí po ukončení vztahu dochází i nadále, v některých případech se před bývalým partnerem musejí skrývat. V několika málo případech to vedlo k použití velmi stručné kazuistiky

a znemožnilo to využít přímé citace z takových rozhovorů. Tyto rozhovory ale tvoří součást datového souboru, a do analýzy proto samozřejmě vstupují.

Výzkumný tým v rámci přípravy na rozhovory s přeživšími ve světle stávajících doporučení pro výzkumnice a výzkumníky v oblasti (nejen) genderově podmíněného násilí (Nikischer, 2019; Toward a trauma- and violence-informed research ethics module, 2020; Williamson et al., 2020) dospěl k závěru, že pro zajištění metodologické konzistentnosti dat budou probíhat týmové schůzky, a to především na začátku sběru těchto rozhovorů. V rámci těchto schůzek vyvstala potřeba pracovat s možností traumatizace členek týmu. Organizace proFem poskytla za tímto účelem intervizi, jež proběhla celkem čtyřikrát, přičemž poslední intervize proběhla až po dokončení této zprávy, neboť i samotný proces kódování, revize kódů a jejich syntézy je potenciálním zdrojem traumatizace.

Analýza bariér: překážková dráha systému pomoci

V první fázi analýzy jsme v rámci výzkumného týmu analyzovaly expertní rozhovory. Výsledky jejich analýzy zde kombinujeme s následnou analýzou rozhovorů s přeživšími a zaměřujeme se tak hlavně na témata, která se vyskytují v obou souborech. U jednotlivých témat se objevují poznámky o vlivu průsečíku nerovností i konkrétní příklady genderové podmíněnosti násilí, respektive vlivu genderových stereotypů v procesu jeho systémového řešení. U každého tématu jsou dále zvýrazněna podtémata, která se zastřešujícím tématem úzce souvisí, vyplývají z něj. Následující graf znázorňuje to, že jednotlivá témata přispívají ke „ztrácení případů“, tj. k tomu, že tyto nejsou dále systémově podchyceny.

Jako **ztrácení případů** označujeme výpovědi, jež ukazovaly na to, že pracovníci a pracovníci jednotlivých organizací nemají přehled o tom, jak se

případ partnerského násilí na jejich klientce vyvíjí (nikdo z našich komunikačních partnerek a partnerů nemluvil o případech muže v roli ohrožené osoby, kterou by přímo znal), a zejména pak jde o ty případy, kdy došlo k jednostrannému přerušení kontaktu ze strany klientky, pacientky apod. či prostě nemožnosti sledovat další vývoj v případě s případnou nabídkou asistence, jak ukazuje následující citace:

Komunikační partnerka: *Také je pravda, že občas bych ten případ chtěla sledovat a nevím jak.*

Výzkumnice: *Že byste chtěla mít informace o tom, jak to postupovalo dál, co klientka udělala...*

Komunikační partnerka: *Ano... Ale nevím, jak bych to dělala a necítila se u toho trapně.*

Interkulturní pracovnice

Hodnocení tohoto ztrácení či vytrácení není nicméně napříč systémem konzistentní, spíše jej problematizují lidé, kteří se specializují na služby primárně pro jiné cílové skupiny a téma partnerského násilí pro ně tak není každodenní realitou. Naopak na jiném pracovišti, které se přímo na domácí, a tedy i partnerské násilí zaměřuje, není ztrácení případů vnímáno jako něco, co by se mělo dále řešit. Do jaké míry to souvisí s přesvědčením o schopnosti organizace dostatečně ohrožené osoby posílit, není zcela jasné, nezdá se přitom, že by docházelo k systematickému vyhodnocování dalšího řešení těchto případů, jak ukázal rozhovor s vedoucí jednoho z intervenčních center – potřebu spolupráce cele určují osoby, které násilí čelí, není tak jasné, do jaké míry jsou jejich potřeby skutečně naplněny, ani zda reálně došlo k zastavení násilí.

Ztrácením případů ale především rozumíme ty situace, v nichž nedošlo k žádnému následnému řešení partnerského násilí, přestože se o něm dozvěděl někdo mimo okruh přátel, rodiny a případně spolupracujících a nadřízených, tj. například právě experti a expertky z provedených rozhovorů. Jsou to přitom lidé s přehledem o fungování zdravotního a sociálního systému, neboť v jednom z nich nějakým způsobem téměř všichni pracují, a nad touto skuteč-

ností často vyjadřují frustraci. Zároveň jejich výpovědi ukazují řadu faktorů, jež k tomuto ztrácení přispívají.

Nepřehledný, roztržštěný systém: nedostatečné informace, nejasná odpovědnost, nejasné povinnosti

Většina komunikačních partnerek-přeživších v našem vzorku narazila během řešení násilného vztahu na **problém orientace** nejen v tom, jak je celý systém nastaven a co je možné chtít od které služby či instituce, ale rovněž v tom, na co mají nárok a co by jim měly instituce poskytnout. Ilustrativní je výpověď paní Aleny, která celkově systémovou pomoc hodnotí velice kladně, obzvláště v porovnání s přístupem v rodné zemi:

Paní Alena: *No, ty bariéry v systému pomoci – pomoc já prostě dostala všude... Ale když jsem šla na policii, popsala to a oni to všechno sepsali, možná mi řekli tu důležitou věc, že já musím nahlásit, aby mi dávali vědět, co budou dělat dál, jak to bude pokračovat. – Možná mi to řekli, já si to prostě nepamatuji, protože jsem byla v takovém...*

Výzkumnice: *Jasně, bylo toho zkrátka hodně...*

Paní Alena: *A já o tom nevěděla. Šla jsem tam sama, a když jsem se vrátila, ta paní říkala: „Ale řekli vám tohle?“ Já říkám: „Fakt nevím.“ A ono už tam bylo napsáno, že já nechci, abych měla...*

Tazatelka: *...ty informace.*

Citace dobře ilustruje ignorování potřeb člověka, který je traumatizován (paní Alena vyhledala policii v souvislosti s tím, že ji manžel napadl a dusil ji), ze strany instituce. Možnost tento stav ignorovat je navíc přímo integrována do fungování této instituce, když jsou informace přístupné pouze na vyžádání, případně jsou sdělovány nesrozumitelně. Potřeba přehledného a snadno pochopitelného systému může být ještě umocněna nejen dezorientací způsobenou traumatem, ale například zdravotním či sociálním handicapem, jak ukazuje následující citace:

Paní Zuzana: *Kontakt na azylový dům mi dala [rovněž zdravotně postižená] kamarádka. Já jsem se jim ozvala, psala jsem si s nimi a oni mi nabídli ubytování. Říkali, že je to azylový dům pro matky s dětmi. Vůbec jsem netušila, že něco takového existuje, že tahle možnost tady je. Ale zkontaktovala jsem je, sešla jsem se s nimi.*

V tomto případě hraje intersekcionalita zásadní roli pro charakter genderově podmíněného násilí, jež po rozvodu dále velmi intenzivně probíhá jak ve fyzické podobě (stalking, fyzické napadání), tak v podobě manipulace přes dítě. V násilí významně figuruje zdravotní postižení paní Zuzany, když jednak velmi komplikuje snahy o utajení pobytu, jednak se ukazuje, že systém není na tuto situaci připraven – OSPOD, PČR ani soud a soudní znalecký posudek neberou tuto skutečnost de facto v potaz, čímž je ještě větší část řešení celé situace přesouvána na komunikační partnerku. Poskytování relevantních informací a nabízení odpovídajícího řešení násilí jako by u osob se ztíženou komunikací přestávalo být agendou těchto institucí. Nedostatek a nedostatečnost informací se projevují ale i v řadě jiných případech, v nichž se rovněž zkombinovaly s různými formami znevýhodnění našich komunikačních partnerek:

Paní Ludmila: *Já jsem vlastně jenom jednou byla v tom Bílém kruhu bezpečí. Tam si se mnou povídali asi hodinku a také ke mně byli milí. A právě ti mi dali kontakty na ty azylové domy, o nichž já jsem tehdy vůbec nevěděla.*

Paní Jarka: *[Kamarádka] mi začala říkat různé případy a té už jsem uvěřila, že se to nestane, ona dělá na hmotné nouzi.*

Výzkumnice: *Důležité bylo, že jste tam měla někoho se znalostí, kdo vás uklidnil.*

Paní Jarka: *Ano, jakmile jsem mluvila s [kamarádkou] o případech, které zažila, tak tomu už jsem věřila.*

Situace, kdy se traumatizovaný člověk, který se nezřídka bojí o život či o zdraví i o své blízké, potřebuje zorientovat ve složitém systému pomoci, je

komplikována i jeho vnitřními nastaveními. Zdá se, že často místo snahy podchytit případ v jeho celistvosti pro pochopení kontextu, což jediné umožňuje vyhodnocení celé situace, systém pomoci preferuje sledování vlastních cílů a naplňování svých potřeb, které mohou být v přímém rozporu s potřebami ohrožených osob. Následující citace ukazuje, že toto nastavení lze překonat, je k němu ale potřeba vůle na straně institucí – v případě paní Páti tak bylo díky iniciativě sociální pracovnice OSPOD udržet její případ ve vlastní gesci a nepředávat jej dál při každé změně adresy:

Výzkumnice: *Nemáte kde bydlet, potřebovala jste řešit bydlení, šla jste na OSPOD. A proč jste šla na OSPOD – protože jste měla děti a neměla jste kde bydlet?*

Paní Páťa: *No, já jsem myslela, že mi zařídí nějaké [bydlení]. Tam mě potom přeřadili k [sociální pracovnici OSPOD] paní K., protože jsem měla adresu u XXX a potřebovala jsem prostě k ní. Takže od té doby už ji mám.*

Výzkumnice: *Takže od té doby u ní jste? Takže tam byl první kontakt s tím zařízením péče o děti?*

Paní Páťa: *Jo. Paní K. už bych tedy neměla mít, protože tady bych měla mít jinou paní, protože bydlím zase někde jinde, ale nebudu mít, protože ona už ví všechno o mně.*

Výzkumnice: *Takže si vás nechá?*

Paní Páťa: *Jo.*

Jak ukazuje tato citace, je díky ochotě některých pracovnic a pracovníků například OSPOD možné tento systémový nedostatek v individuálních případech řešit, nejedná se ovšem o systémové řešení. Roztříštěnost systému pomoci přímo nahrává jeho **nekonzistentnosti**, která vyplývá už z kazuistik uvedených v popisu vzorku rozhovorů s přeživšími a již byl věnován nedávný výzkum (Nyková & Moree, 2021). Jen pro ilustraci toho, že se tato charakteristika systému pomoci potvrdila i ve stávajícím výzkumu, lze uvést příklad paní Páti, která byla opakovaně slovně i fyzicky napadána svým partnerem, pronásledoval ji, obtěžoval ji v místě pobytu její matky. Opakovaně přivolávaná hlídka PČR ale začala jednat teprve v okamžiku, kdy se případu ujala výše

zmiňovaná sociální pracovnice. To, že není nikdy jisté, jak bude ta která instituce reagovat, zda zafunguje, či nikoli, spolu s celkovou nepřehledností systému jako takového je jednoznačnou překážkou ve snaze o řešení problému.

Nejedná se přitom o něco, co by si pracovnice a pracovníci jednotlivých služeb nutně neuvědomovali, jedním z řešení se však zdá být snaha přenést zodpovědnost za řešení násilí zpátky na jeho oběť, respektive přeživší. Tato snaha se navíc nebezpečně potkává s dynamikou násilného vztahu, kdy i násilný partner viní z násilí, kterého se sám dopouští, partnerku. Extrémním příkladem tohoto **přenášení odpovědnosti** je následující citace, která zároveň dobře ilustruje neprofesionalitu, s níž se obzvláště na některých místech naše komunikační partnerky i partner setkali:

Výzkumnice: *A když se zeptám, když jste tedy k tomu prvnímu napadení volala policisty, mě by zajímalo, jak to probíhalo a respektive jak to probíhalo, když jste je volala pokaždé, jestli to byli třeba ti samí lidé.*

Paní Anežka: *Ono to neprobíhalo vůbec nijak. Protože jsme je volali, co se stalo, oni se několikrát ptali „je ozbrojený?“ já říkám „já nevím, jestli je ozbrojený... vím, že říkal v [zahranicích], že tam se popral s nožem s někým, ale já teď nevím, co dělá v autě, vím, že je opilý..., ale [jestli] je ozbrojený, netuším. Vím, že nosil v autě mačety, ale [ted] jsem v autě nebyla.“ A ptali se asi třikrát, potom nakonec, že se musím nějak dostat tam, a máma se po třech hodinách, protože stál venku... a popíjel tam, tak se naštvála...a volala zpátky na policii, protože já jsem nebyla schopna..., děti rozbrečené... jak je možné, že stále nikdo nepřijel, že potřebujeme někoho, protože stále stojí před barákem, a že se bojíme, a to teda přijeli. Skončilo to tak, že on je viděl a odjel. Oni, že si sepíší, co se stalo. Vzali takovýhle papírek (pozn.: klientka ukazuje, jak malý papírek byl), a tam psali, co se stalo, co se nestalo. Nakonec to skončilo tak, že se mám sebrat a musím jet s nimi, že okolo druhé, třetí hodiny ráno skončím, v té době jsem nebyla schopna řídit, nebyla jsem schopna ničeho... máma pro mě taky nemohla jet, protože mi hlídala dvě malé děti. A ať se seberu a vezmu občanku a jedu s nimi, že ve dvě ráno mě z H. pustí, a já říkám „a jak se dostanu zpátky?“ „No, to nás nezajímá.“ Tak máma se naštvála, že prostě nikam v noci jezdit nebudu, že mám dvě malé děti, o které se musím postarat.*

Vím, že ta policistka seděla, upravovala si vlasy, maminka zaklepala, a ona si stále upravovala vlasy, naprosto maminku ignorovala, tak maminka otevřela ty dveře, oni na ni začali rvát, že to nebude si dovolovat, že ty dveře budou zavřené, a zabouchla je. Maminka je taková ráznější, tak je otevřela znovu a říká „Děláte si ze mě srandu? Vy máte pomáhat a chránit, já s vámi potřebuju řešit nějaké věci a vy si tady upravujete vlasy.“ A ona jí řekla: „Ještě jednou otevřete a my vás vezmeme s sebou, my vás zadržíme.“ No tak maminka se nebojí, tak to otevřela znovu a říká: „Vy se budete bát starý báby, ale toho, který tady napadá ostatní, toho necháte ujet?“ No tak to nakonec dopadlo tak, „no tak teda ať dcera přijde jako třeba zítra, až bude mít čas.“

Neřešení ze strany policie v tomto případě bylo dlouhodobé, dlouhodobě při záznamu případy vyhodnocovala jako přestupky, což se paní Anežce podařilo zvrátit teprve po kontaktování starosty, který věc prověřil přímo u přestupkové komise a věc byla policii vrácena. Kromě nefunkčnosti přestupkového řízení při řešení partnerského násilí (viz níže) se zde opět ukazuje nutnost využívat nesystémové prostředky pro řešení násilí, což ale zároveň vyžaduje velké odhodlání a celkovou schopnost orientace v celé situaci a dostatečný sociální kapitál, a především se tím tíha řešení násilí přesunuje zpátky na jeho oběť.

Že se nejedná jen o individuální přístup a řada těchto mechanismů je do systému přímo integrována, ukazuje i příklad hrazení výloh za zpracovávání znaleckých posudků:

Paní Zuzana: *A teď už jsem ve fázi, kdy si říkám, že na to vlastně ani nemám sílu. Protože oni vždy udělají nějaký znalecký posudek... Například se znovu dělal znalecký posudek, jelikož manžel byl nějak obviněn kvůli útoku. Tak jsme říkali: „Dobře, necháme kvůli tomu, jakým způsobem se chová, udělat další znalecký posudek.“ Soud rozhodl, že tedy ano. – A potom mi dal uhradit půlku nákladů. A já na tyhle věci už nemám. Mně už docházejí síly, docházejí mi peníze. Ten posudek se dělal vlastně právě kvůli tomu manželovu chování...*

Přenášení odpovědnosti tak není otázkou pouze pochybení konkrétních pracovnic a pracovníků, stává se i součástí institucionálního řešení násilí a na poslední citaci je dobře vidět, že se o překážku jedná, když paní Zuzana zvažuje, zda je v jejích silách další překážky překonávat, i vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu a stavu dítěte. Obzvláště patrné je totiž přenášení odpovědnosti tam, kde jsou v násilném vztahu přítomné děti. Odpovědnost za dobré či správné rodičovství je v těchto případech rámována jako úkol matky, která se snaží od násilného partnera odejít či od něj již odešla (a lze předpokládat, že v případech, kdy by terčem násilí byl otec dětí, řešení by se vyvíjelo podobným způsobem). Že se v případě úpravy styku s dítětem či dětmi jedná o velmi silný nástroj zneužívaný k manipulaci ze strany násilné osoby, zde náhle přestává být reflektováno. Řešení, se kterým se řada našich komunikačních partnerek setkala, tak spíše posilovalo pozici násilného partnera a namísto podpory ze strany institucí se de facto ocitaly ve velmi oslabené a defenzivní pozici i vůči nim:

Paní Alice: *...Zajímavé bylo, že o střídavou péči se se mnou manžel soudil rok, když soudkyně řikala, že už to rozsekne, já řekla, že to nechci, měli jsme od začátku rozšířený styk, chodil tam od středy do neděle každých čtrnáct dnů... Měli jsme mít v pondělí poslední stání a v pátek mi volala právníčka, že to manžel stáhl. Všichni mi říkali, že on to nebude chtít. Rok se budete a brečíte, že se bojíte, v čem bude vaše dítě žít, pokud to neobhájíte.*

Výzkumnice: *Z jakého důvodu to rozhodnutí trvalo tak dlouho?*

Paní Alice: *Protože jsme se měli dohadovat, pak nějaký návrh, že oni si to promyslí, do té doby jsme měli rozšířený styk a pak mi ho dal. Já jsem řikala, že se na ničem dohodnout nemůžeme.*

Podobně alarmující jako ze strany soudu je tento přístup ze strany organizací, ať už OSPOD, či různých poraden. Je to zároveň jedna z oblastí, kde se velmi intenzivně projevují genderové stereotypy na straně systémové pomoci, a to zejména ve spojitosti s představami a normami mateřství, jež mohou vést ke značné předpojatosti vůči ženám, vůči nimž právě i skrze manipulaci dětmi partner jedná násilně:

Paní Karolína: ... Takže jsem šla na OSPOD, kde jsem podávala výpověď, jsem sama sebe obhajovala, že jsem schopna se starat o dítě. Kdy oni vlastně, když jsem tam přišla, tak byli na straně manžela, že teda jsem ten blázen, že se prostě nedokážu postarat. A po té mé poradě řekli: „Jo, paní M., vy jste v pohodě, vy se dokážete postarat a manžel teda jako kecal.“ Já nevím, bylo to prostě takové dost jako ponižující na tom OSPODu, jakože říkat teda něco, co je úplně naprosto přirozené, prostě postarat se o vlastní dítě.

Byť je zcela namístě, že OSPOD provádí šetření, což jak plyne z řady případů, není samozřejmá praxe, zjevná předpojatost a nárok dokazování schopnosti pečovat o dítě, o které přitom paní Karolína pečovala po většinu jeho života téměř výhradně, jsou z její strany vnímány jako velmi necitlivé – dotýkají se i jejích představ o vlastní roli coby matky, čehož by si ale pracovnice OSPOD měly být vědomy. Z výpovědi navíc není jasné, proč bylo rozhodnuto tak, jak bylo.

Roztříštěný systém s sebou rovněž nese nejistotu na straně těch, od nichž ohrožené osoby očekávají či přímo potřebují pomoc (systém je do spolupráce nutí). Velmi dobře je to vidět na komplikovaném případě paní Viki, která má zkušenost s celou řadou institucí a její případ tak lze použít pro ilustraci určitého alibismu a jeho vnímané podstaty ve strachu z přijímání rozhodnutí:

Paní Viki: Ty organizace zaštitěné státem, tak ty nepomohly. Skutečně nejhorší zkušenosti mám s policií, OSPOD byl vždycky tak spíš, když vědí, že to je za vodou. Pomohli mi, jenom když věděli, že jsou krytí, ne, že by mi nechtěli pomoci, ale nechtěli mít problémy. Měli jsme hezké vztahy, ale věděla jsem, že se o ně nemůžu opřít. Ale na [OSPOD] ve V. to bylo mnohem horší, když mi paní řekla, že jsem pitomá, tak to ne. Ale v době, kdy jsem byla v nejhorší situaci, když měli dceři zajistit přechod, tak od toho dali ruce pryč. I od toho přechodu se distancovali, všechno jsem to musela zařizovat já.

V zrcadle expertních rozhovorů se pak problém roztříštěnosti celého systému odráží zejména v podobě nejasného vymezení kompetencí. To v první řadě znamená, že v případě, že se například pracovník zdravotnického zařízení setká v rámci výkonu náplně své práce s někým, kdo je ohrožen part-

nerským násilím, nemá jasné instrukce, jak postupovat ať už při poskytování pomoci (jak konkrétně zohlednit, že jde o zranění v rámci partnerského násilí), tak co se administrativního postupu týče, což s sebou navíc může nést právní důsledky. Velmi snadno pak, i když se může jednat o ublížení na zdraví, k němuž je přivolána záchranná služba, nedojde k podchycení případu, a to přesto, že je takto i pojmenován, jak ukazuje následující citace:

Většinou to ovšem, alespoň z naší strany, končí tím, že my tu oběť předáme do nemocnice a ona nám řekne: „Ale já nechci, abyste to někde říkali, abyste to někde hlásili. On prostě tohle dělá a takhle to je v pohodě. My si to nějak vyřešíme.“ A do nemocnice předáváme s tím, že charakter toho zranění nám oběť nadiktuje jako „já jsem spadla, já jsem se uhodila“. Potom, když nás ta oběť neslyší (předáváme ji třeba na nějakém boxu) a bavíme se s lékařem nebo s nějakým záchranářem, který na tom urgentním příjmu pracuje a toho pacienta (vlastně tu oběť) přijímá, kolikrát mu mezi řádky můžeme říci: „Podívejte, asi se jedná o domácí násilí.“ Oni řeknou: „Jo, bereme na vědomí.“ Ale stejně to nikdy nikdo neřeší. To jsou takové věci, které se asi obecně vědí.

Pracovník záchranné služby

Z provedených rozhovorů vyplývá, že výrazně jiný není postup ani v případech, kdy dojde např. k uvedení poznámky o tom, že se může jednat o domácí násilí. Nejasné vymezení kompetencí se totiž nedotýká zdaleka jen toho, že není jasné, jak postupovat administrativně a prakticky v rámci dané profese, ale také toho, že celý systém pomoci ohroženým osobám je nepřehledný a ani lidé, kteří se v sociálních a dalších službách pohybují, si nejsou jisti možnými postupy nad rámec přivolání policie, jak ukazuje i tento citát:

Myslím, že změnit by se mělo především myšlení těch lidí, kteří k tomu jezdí. Protože oni nevědí, co mají dělat. Takže radši nedělají nic. A my – já nebudu říkat „oni“, budu říkat „my“ – hlavně nevíme, na koho (krom policie) bychom se, když to podezření máme, měli obrátit.

Pracovník záchranné služby

Na stejný problém narážejí i oslovení pracovníci a pracovnice ve specializovaných sociálních a poradenských službách a může u nich vést až k neochotě pojmenovat partnerské násilí jako takové:

Výzkumnice: *Takže jste ji vlastně doprovodila buď k nám do proFem, do Rosy, nebo do Acorusu, kde to probrali více.*

Komunikační partnerka: *Ano. Já jsem nějak tušila nebo asi věděla, že to domácí násilí je. Ale nechtěla jsem to... explicitně říct.*

Interkulturní pracovnice

Nejasně vymezené kompetence nutně omezují schopnost reagovat na případy partnerského násilí způsobem, který by zvyšoval šanci na jeho řešení. Jak ukazuje výrok výše, mohou vést i k neochotě se samotným násilím zabývat právě proto, že nespadá do jasně vymezených kompetencí dotyčné/ho, a ta/ten je tak ve výsledku bezradná/ý. Bezradnost souvisí i s nechutí či dokonce strachem vměšovat se do řešení problému, který je zdánlivě systémově podchycen a zároveň je ze své podstaty velmi osobní. Váhání, co s případy dělat, strach z toho vůbec před domnělými ohroženými osobami otevřeně o partnerském či domácím násilí mluvit, ukazuje, že podchycení není dostatečně systémové. V okamžiku, kdy se v systému pomoci ohroženým osobám neorientují ani pracovnice a pracovníci organizací, jež jsou součástí sociálního a zdravotního systému, není možné vnímat jej jako obecně účinný.

Roztříštěnost a nepřehlednost systému se konečně velmi dobře ukazuje na řešení, jež se pro řadu analyzovaných případů násilí ukázalo jako naprosto klíčové a přelomové. Je jím získání právní pomoci, která teprve dokáže ovlivnit práci celého systému tak, aby se přinejmenším začal opravdu systémově daným případem zabývat, a velmi často pak náhle i několik měsíců či let řešený případ zaznamená zásadní posun:

Výzkumnice: *Když jste byl u prvního soudu ohledně rozvodu a o svěřeni do péče, jaká byla Vaše zkušenost se soudem? Říkal jste, že jste to jakoby odkýval, ale jak to bylo doopravdy?*

Pan Jan: *Soudkyně mi to potom vyčetla, že jsem ze začátku se vším sou-*

hlasil, trošku mi to dala sežrat. Nemohl jsem ale pořádně nic namítat, protože vůči sociálce mi nic neprošlo. Člověk chtěl mít klid, byl to stres. Doufal jsem, že jí dám peníze, vezmu si děti podle potřeby nebo i víc, než tu rozhodnou, a bude klid, budeme fungovat. V tu chvíli jsem to cítil tak, že jí dám peníze a tím jí zavřu pusu. Stejně jsem nemohl nic prokázat, a co bych na tom řešil.

Výzkumnice: Soudkyně byla ta samá?

Pan Jan: Ano.

Výzkumnice: Co ten druhý soud?

Pan Jan: V tom druhém mi to vyčetla, že jsem to odkýval se vším všudy. Shodou okolností tahle soudkyně dřív přepisovala ty nemovitosti na děti.

Výzkumnice: Okresní?

Pan Jan: Jo. Takže asi věděla, možná na to měla svůj názor, těžko říct. Každopádně nejdřív mi to vyčetla, že jsem to odkýval a podobně. Snažil jsem se vysvětlit, že jsem se to snažil dokázat, ale nikdo mi to nevěřil. Tady jsem naposílal důkaz a oni mi i na odvolání na krajský soud shodili, že to není důkaz. Tak jak jsem měl prokázat svoji nevinu? Rozhodla o psychiatrickém vyšetření, terapiích a vše okolo. Vše je díky právničce, mluvila za mě a tyhle věci vyžadovala.

V tomto případě se jednalo o právní zastoupení sehnané díky sociálnímu kapitálu komunikačního partnera, navíc šlo o právničku, která se dané problematice běžně nevěnuje, a komunikačního partnera stálo její zastupování relativně velký finanční obnos. V rámci opatrovnických soudů, kde se velmi často případy partnerského násilí ocitají, je relativně složité získat bezplatnou právní pomoc, pokud se ohrožená osoba v systému velmi dobře neorientuje. Složitě to nicméně je i pro osoby, které jsou v daném systému zaměstnané, což je mimo jiné do jisté míry případ pana Jana. Orientaci dále znesnadňuje samotná zkušenost s násilím, strach, ale i genderové znevýhodnění – patrně je to zejména v případech, kdy je v tomto kontextu násilnými partnery zneužívána ekonomická převaha, jež často souvisí s tím, že péči o děti jsou v naprosté většině případů zatíženy ženy, pro které tato péče znamená i výpadek příjmů. Další komplikaci pak může pochopitelně představovat jakékoli další znevýhodnění, jak ukazuje i případ paní Alice, která zároveň řeší sociální znevýhodnění pramenící z týrání v dětství:

Výzkumnice: *Zajímalo by mě, jak k vám přistupovali advokáti, soud...?*

Paní Alice: *Měla jsem dobrou právníčku, chvíli jsem dělala na krajském soudu, takže jsem na ni dostala doporučení. Věděla jsem, že bez právníka nepůjdu a že si ji zaplatím, i kdyby cokoliv. Shodou okolností si manžel vzal právníka, ona mi říkala, že spolu několik let dělali v advokátní kanceláři. Právník mého manžela dokonce řekl, že s ním není lehké pořízení, protože mu nešlo vysvětlit, že mám na něco nárok. Měla jsem dobrou právníčku, ale stejně jsem měla strašný strach. Když se v projektu ptáte, co by tyhle ženy potřebovaly, tak byť to zní neromanticky, tak v první řadě dobré právní zastoupení. Ten člověk vás tak rozdeptá, že máte panickou hrůzu o dítě, existenci, o všechno, že podle mě jedna z naprosto nejdůležitějších věcí je tohle.*

Doporučení především si zajistit právní pomoc ukazuje, že systém je pro běžného člověka natolik nepřehledný a neprostupný, že bez této opory jím podle našich komunikačních partnerek a partnera lze projít jen velmi obtížně. Tématem pro další výzkum je vztah mezi právní a soudní praxí, neboť se minimálně v některých případech zdá, že teprve právní zastoupení napomůže tomu vnést samotný kontext partnerského násilí do projednávaného případu, a to přes přítomnost mnohdy o případu informovaného OSPOD. Do chvíle, kdy se právní pomoc objeví, se přitom zdá, že jednotlivé složky nekonají, neboť si nejsou jisté tím, jak by konat měly.

Výrazně ztíženou situaci mají i podle pracovníků jednotlivých organizací potom lidé, kteří mají jakýmkoli způsobem ztíženou možnost komunikace, s čímž velmi často souvisí také omezený sociální kapitál, tedy síť kontaktů, které mohou využívat. Obzvláště palčivé je toto téma pro lidi bez trvalého pobytu na území ČR, pro něž se zejména navázání jejich statusu na status partnera či partnerky může ukázat jako zásadní překážka v účinném řešení násilí. Nejedná se opět o individualizovaný problém, ale spíše o integraci této formy znevýhodnění do nastavení systému – příkladem může být závislost na komerčním zdravotním pojištění, z něhož je velmi obtížné či spíše ztížená zaplatit terapeutické služby. Ty se tím pro řadu lidí stávají nedostupnými.

Neprofesionalita

Velkou bariérou, kterou zmiňuje řada našich komunikačních partnerek i partnerů napříč oběma vzorky, představuje **neprofesionalita a neodbornost**, se kterou se setkávají jak lidé z pomáhajících organizací, tak zejména přeživší. Pro ně může znamenat odsunutí řešení násilí i o několik let, odradit od další spolupráce s konkrétní institucí může ale i ty, kdo se specializují na pomoc znevýhodněným skupinám. Analýza ukazuje, že jedním ze zásadních faktorů je v případech neprofesionálního jednání zejména velmi omezená či přímo chybějící schopnost **pracovat s traumatem** jako dlouhodobým stavem ovlivňujícím celý proces řešení partnerského násilí. Je to něco, s čím je možné se setkat napříč systémem, včetně například manželských poraden či center, jež mají poskytovat psychologické poradenství, jak ilustrují následující citace:

Paní Alice: *První, co bylo, že jsem se šla poradit do manželské poradny, tam mi řekli, že mám poporodní hormonální problémy.*

Výzkumnice: *Tu poradnu jste vyhledala hned po porodu?*

Paní Alice: *Po tom prvním škrčení.*

Výzkumnice: *A oni vám řekli, že to je jen poporodní deprese?*

Paní Alice: *Oni si tam pozvali manžela, nakonec to vyhodnotili jako nějaké poporodní hormony, protože jsem přece po porodu.*

Paní Sandra: *Ale kolikrát se mi... vrací takové řeči úplně znehodnocující cokoliv, co člověk řekne. Takže chodila jsem i do poradny jiné a tam zkoušeli, ať jsem na manžela taková a maková a ať udělám večeři. A já říkám: „To není o tom, že udělám večeři.“*

V obou citovaných případech se jedná o kombinaci neprofesionality, neodbornosti a genderových stereotypů. S obdobnou kombinací je ale možné setkat se napříč systémem, jak ukazuje například opakovaná zkušenost pan Jana s pracovníci OSPOD:

Pan Jan: *...Asi po měsíci mi došla trpělivost a šel jsem podat žádost o rozvod, pak už jsme se v tom vezli v horších situacích. Skončily u mě děti a ona přede mnou napadla kluka. Řešili jsme to se vším všudy s policií, musel jsem se ze dne na den sebrat ze svého domova a utéct i s dětmi. Když jsem to chtěl řešit, všude jsem dostal odpověď ve smyslu „zhrzená ženská, máte smůlu, ona má pravdu“. Obházela, že jsem jí byl nevěrný a že kvůli tomu, což pravda nebyla, ale máte na úřadech ženské, na sociálce ženské, všude ženské a všechny mi řekly, že na tom asi něco pravdy je, protože je zhrzená a kvůli tomu to provádí.*

Daný přístup je nutné vnímat nejenom jako vysoce neprofesionální (kromě opakovaného odmítání podpory OSPOD odmítal provést šetření přes to, že v rámci násilí bylo napadeno i dítě, které následně muselo podstoupit vyšetření v nemocnici), ale rovněž jako genderově stereotypní. Není přitom namístě vidět jako příčinu samotné pohlaví pracovníků dané organizace, ale spíše to, že neexistují žádné mechanismy, jež by podobnému předsudečnému přístupu zabránily, respektive že nefunguje kontrola jejich využívání. Dobře je na tomto případě vidět, že neprofesionalita se může v rámci nepřehledného systému relativně dobře skrýt a působit jako bariéra, kterou je těžké identifikovat, a to i pro člověka, který se v systému relativně orientuje:

Pan Jan: *Když vám sociálka něco tvrdí, že to má dělat tak a tak, a vy tu sféru neznáte, tak jim to věříte. To byl zakopaný pes. Když jsem si přes známé začal vše zjišťovat, viděl metodické postupy a tak dále, tak jsem na ně taky začal útočit. Oni mezi sebou si to obhájili. Když jsem na ně přišel, tak už tam nebyla jedna, už tam seděly ve dvou. Nic se nedělo, zjednodušeně řečeno. Na ní bylo vidět i na pohledu, když došlo k dalším soudům, než nás poslali k psychiatrovi, právnička z ní dotazy dostala pravdu. Když z ní [bývalé manželky] začalo lézt, že sociálce lhala, tak na té pracovníci bylo vidět, že valí oči, že to bylo jinak. Myslím, že si potom drbala hlavu.*

Často zmiňované a již výše citované je setkání se s neprofesionalitou na straně Policie České republiky, patrně z několika citací uvedených v analýze. Zde je nutné uvést, že je běžné, že stejná komunikační partnerka má s policií

velmi rozdílné zkušenosti, a to i co se schopnosti práce s traumatem týče, což opět ukazuje na nekonzistentnost celého systému – dobře to ilustruje srovnání dvou zkušeností paní Myšák, která byla mimo jiné dlouhodobě a opakovaně vystavena sexuálnímu a fyzickému násilí:

Paní Myšák: *...Když mě ta zástupkyně viděla a slyšela, jak mluvím, tak říkala, že to není lehké PTSD, ale těžké PTSD. Státní zástupkyně se pak odvolala, že dostal jen podmínku, ale nechali to stejné. Měl to všechno dohromady, dostal tříletou podmínku, přišlo mi to strašně směšné. Takové tahanice, člověka to poníží. Musela jsem se svléknout do naha, jít na bobek a byly tam tři policistky a musely mi hrabat i do rozkroku, protože mě těma pracovkama nakopal i tam. Tohle byli ti státní, na kriminálně mě posadili na židli, dali mi pod zadek polštářek. Měla jsem čtyřicet kilo, nedokázala jsem normálně sedět.*

Již před touto zkušeností se musela vyrovnávat se skutečností, že v místě násilí police odmítla zasahovat, protože se s násilným partnerem policisté znali. Zároveň měla paní Myšák ale i dobrou zkušenost:

Výzkumnice: *A tamta paní komisařka vás motivovala to dotáhnout?*

Paní Myšák: *Říkala mi, že mám dvě děti, dvě holky, musím myslet na to, že budou mámu potřebovat, ať jim bude třicet, nebo čtyřicet. V počítači otevřela moji složku a řekla, že to asi nemám jednoduché. Nebýt jí, tak jsem nepokračovala.*

Její zkušenost s policií v zahraničí, s níž rovněž řešila násilí, byla nicméně výrazně lepší a umožňuje jí také místní postupy kritičtěji nahlédnout:

Paní Myšák: *Ano, vlastně vyšetřovací místnosti pro oběti tohohle nebo jakéhokoliv násilí, tak u toho máte další místnost, to byla ošetřovna, měli tam lékařské lehátko, bylo toho hrozně moc. Vyšetřovatel se mě ptal, u nás přijdete, máte rozvrzanou židli a komunistický stůl, ale hlavně neumí mluvit. On mi říkal, že jsou na to školení a chodí každého půl roku. Seděla tam doktorka a psychologka, ale i sami policisté... je vidět, že tam je mentalita úplně jiná.*

Přestože v tomto případě komunikační partnerka hovoří o přístupu české komisařky velmi kladně, je třeba si i zde všimnout silně genderovaného způsobu motivace k řešení násilí – motivací tu je de facto apel na povinnosti, které se pojí s mateřstvím, spíše než motivace směřovaná přímo na komunikační partnerku. Je jistě pozitivní, že tato motivace v tomto konkrétním případě byla úspěšná, nicméně je třeba upozornit na to, že pro řadu obětí se jedná o další velmi silný nárok, který je na ně vznášen v již tak vyhocené situaci.

Problematika deficitu odbornosti, který se v různé míře mísí s neprofesionalitou, se projevuje i v dalších oblastech. Je znepokojivé, že se jedná i o kontext psychiatrické a psychologické péče, a to jak pro samotné ohrožené osoby, tak pro jejich děti. Opakovaně jsme se v rámci výzkumu setkávaly s případy, kdy komunikační partnerky, jež jsou několik let v psychiatrické péči, konstatovaly, že o partnerském násilí s lékařem či lékařkou nikdy nehovořily, nejednalo se o téma, které by bylo řešeno, nebylo například součástí zjišťování anamnézy. V případě paní Karolíny, která si obecně psychologickou i psychiatrickou péči velmi cení, se například v průběhu rozhovoru ukázalo, že o prožitém sexuálním násilí ze strany svého bývalého manžela nikdy ani v rámci jedné péče nemluvila, nebylo to téma, které by se někdo snažil otevřít, a z podstaty tohoto typu násilí o něm sama od sebe mluvit nezačala. Alarmující jsou tato zjištění nikoli jen kvůli následkům, které toto přehlížení či vytěšňování specificky tématu sexualizovaného násilí, ale partnerského násilí obecněji má pro konkrétní ohrožené osoby, ale i proto, že ukazují na určité deficity v odbornosti poskytovaných služeb. Zároveň je třeba uvést, že většina komunikačních partnerek i komunikační partner psychologickou pomoc hodnotí jako velmi podstatnou pro osobní zorientování se v situaci násilí (nikoli ve smyslu systému pomoci, ale spíše v pochopení důsledků násilí a jeho zdrojů) a zdá se tedy, že zaměření se na tuto odbornost by mohlo přinést velmi pozitivní posun v řešení tohoto typu násilí. Z roztříštěnosti systému vyplývá, že se v žádném případě nejedná jen o deficit konkrétní disciplíny. Stejně alarmující je skutečnost, že některé z našich komunikačních partnerek konstatovaly, že v rámci výzkumného rozhovoru úplně poprvé s někým mluvily o svém příběhu jako celku – zde je namístě zdůraznit,

že s výjimkou paní Páti a paní Jarky se jednalo o osoby, které násilí řešily většinou s několika institucemi a většinou v řádu několika let.

Mohlo by se zdát, že roli hraje například podloženost jednotlivých případů oficiálními dokumenty, následující případ ale dobře ilustruje, že ani taková podloženost nemusí ohrožené osoby a jejich děti před neodborným a neprofesionálním přístupem ochránit – paní Anežka mluví o první zkušenosti s asistovaným stykem.

Výzkumnice: *Ještě jsem se chtěla zeptat, vy jste vlastně mluvila o tom asistovaném styku: jakým způsobem vlastně došlo k tomu, že to dopadlo jako asistovaný styk? A jak to probíhá, když to probíhá? Jakým způsobem se tam k vám chovají, jak vám to připadá...*

Paní Anežka: *Když otec nepřišel, tak jsme čekaly a bavily jsme se tak nějak a [vedoucí pracovníce služby, která měla u styku asistovat] začala, aniž by věděla, začala, jako proč nechce, říkám „no měli jsme tady ty problémy, včetně alkoholu, volání policie, tak chci, aby ty děti byly v bezpečí,“ a začala na mě až nemile útočit, bych to nazvala, že je to taky otec, má taky práva a že určitě i já piju, když jsou u mě děti. Já říkám, tak že se teda omlouvám, ale že já alkohol nepiju... A ona začala ho až obhajovat, ale tak jako že on má právo a že já nejsem ta, která si tady budu dávat nějaké nároky... Tak jsem byla úplně překvapená, říkám... „mám zprávy z policie, mám zprávy ze sociálky, nejenom tady, i ze [zahraníčí]“... Třeba on tam přišel a byl strašně milý a... usměvavý... tak to [manipulaci] právě zkoušel i na ni a dopadlo to tak, že jsem řekla paní advokátce, že tam chodit nebudu, že si najdu něco jiného.*

Po stížnosti se podařilo získat jinou pracovníci a terapeutické služby využívá nyní i syn, k systémové nápravě a reflexi neadekvátnosti daného jednání nicméně nedošlo a není tak vyloučeno, že se bude opakovat v jiných případech.

Je tak patrné, že s neodborností velmi úzce souvisí **neprofesionalita**, tedy jednání, jež je v rozporu s nároky, které je možné v situaci řešení případů nejen partnerského násilí klást na jednotlivé složky. Za systémové selhávání je tu možné označit zejména neschopnost systému účinně naložit se situacemi,

kdy k neprofesionálnímu jednání dojde. Setkání s takovým jednáním v minulosti u pracovníků a pracovníků, kteří s ohroženými osobami přicházejí do styku, může vést k posílení bezradnosti v situacích, kdy se opět s ohroženými osobami setkávají – způsob řešení, který je systémem preferován a propagován, tedy kontaktování PČR, se v minulosti ukázal jako nefunkční a alternativní účinná cesta k zastavení násilí se nenabízí, což ostatně negativně hodnotí i pracovníci intervenčních center, jak ukazuje následující výrok.

Je pravda, že někdy je to takové, že je vůči tomu člověk bezbranný – že se vlastně udělá nesmírně mnoho [a bez efektu]... Nicméně takhle je to prostě nastavené a my coby pracovníci intervenčního centra s tím v danou chvíli nic nenaděláme. Je to na rozhodnutí kriminální policie, státních zástupců, soudů... My jim můžeme dodat veškeré podklady, můžeme být tou morální podporou, ale to je v tu chvíli tak všechno.

Pracovnice intervenčního centra

Tyto zkušenosti dále může komplikovat často proměnlivý nebo pro okolí až paradoxní přístup ohrožené osoby, zejména odmítání pomoci, což v součtu vede k tomu, že se případ neřeší, byť „se o něm ví“. S neprofesionalitou se přitom setkávají například i právníci, jak ukazuje následující citát.

Například při prvotním podání vysvětlení (ještě to ani nebyl výslech, ale v rámci prověřování toho trestného činu) jsem s klientkou byl u policie přítomen. A to tedy bylo tristní, absolutně tristní. S tím, že ji vyslyšel člověk, který za mě – nedokážu to říct [s jistotou], ale myslím si, že zcela určitě nebyl proškolen na vyslychání domácího násilí. Protože tam zaznívaly věty typu: „A myslíte si, že by byl váš manžel schopen něco takového udělat?“ Přitom bylo zjevné, že tam k tomu prostě došlo. Byli tam svědci, kteří sice nebyli v místnosti, ale slyšeli křik atd. Bylo zkrátka jisté, že k něčemu tam došlo. Zranění byla a jsou také průkazná. Takže necitlivost toho policisty, který na startu byl u podávání vysvětlení, mi přišla absolutně za hranou.

Právník neziskové organizace poskytující právní pomoc

Různá míra profesionality, respektive její absence, se napříč systémem a v souladu s předchozím výzkumem (Nyklová, Moree 2021) projevuje v reflexi toho, že není možné spolehnout se na to, že přístup jednotlivých pracovníků a pracovníků systému pomoci bude vždy profesionální, což shrnuje výrok „je to člověk od člověka“:

Podívejte, je to člověk od člověka. V globálu bych mohla říct, že ta spolupráce není moc dobrá, protože jsem v policii potkala mnoho lidí, kteří domácí násilí neberou tak vážně. – Nebo prostě řeknou: „A vždyť šlo o jednu facku.“ Samozřejmě šlo o jednu facku, „kterou ta klientka přiznala“. (Nebo o jedno rozbití hlavy.) A zbytek je ten, na který by se ten policista měl doptat, aby to odkryl. Protože málokdo asi přijde na policii a řekne: „Takže 1. září se mi stalo tohle, tohle, tohle; 2. září; 3. září...“ Až když se doptává, vystupují z hlubiny takové ty další zážitky... – Jako, „mimochodem“, „mě jednou přinutil k pohlavnímu styku proti mé vůli“ – a podobné věci.

Sociální pracovnice organizace pro osoby ze sexbyznysu

Vzhledem k tomu, že s výjimkou pracovníků intervenčních center oslovení nepracují v organizacích zaměřujících se na danou problematiku, je pochopitelné, že v případech, kdy neprošli žádným školením v oblasti domácího násilí, i oni sami jsou ovlivněni stereotypy, jež se vyskytují napříč společnostmi. Tato skutečnost pak rovněž může u ohrožených osob fungovat jako překážka na cestě z násilného vztahu, neboť není možné předpokládat, že je obecně známo, kdo konkrétně představuje pilíře pomoci pro osoby ohrožené partnerským násilím. Setkání s neprofesionálním přístupem v situaci, kdy se ohrožená osoba s násilím svěřila, je možné rámovat též jako institucionální násilí, kdy často dochází k sekundární viktimizaci, jež rovněž může přispět ke ztracení celého případu:

Také – to asi patří do toho institucionálního [násilí] – to, jak se v naší přítomnosti k těm lidem chová záchranka, když je přivolána k případu člověka bez domova. Je hodně, hodně smutné, že ty zkušenosti máme opravdu velmi špatné. Není tam fyzické násilí, ale je tam ponižování, zlehčování a takové věci.

Ředitelka neziskové organizace pomáhající sociálně znevýhodněným

Ani využití specializované služby ovšem v roztržitém a personálně a finančně nedostatečně ošetřeném systému nemusí znamenat zastavení násilí. V našem vzorku jsme opakovaně narazily i na negativní zkušenosti se specializovanými službami, a to jak u přeživších, tak u expertů a expertek. Byť se jednalo spíše o velké organizace, pro něž může být obtížnější nastavit vnitřní kontrolní mechanismy tak, aby nedocházelo například k výrokům, jež komunikační partnerku odradily od dalšího řešení případu, zaznamenaly jsme i negativní zkušenost se specializovanými neziskovými organizacemi, kdy měla týraná žena s migrantským statutem za nouzového stavu pozitivní zkušenost až s organizací, která se běžně tematice nevěnuje, ale při neaktivitě specializovaných služeb se rozhodla případu ujmout.

Hierarchizace a bagatelizace násilí: nefunkční instituty

Tendence násilí **bagatelizovat** souvisí s nedostatečným proškolením, s přetížením i s převládající kriminologickou definicí domácího, a tedy i partnerského násilí. Kriminologický přístup k tomuto typu násilí znamená redukci násilí na ty projevy a jejich kombinace, jež opravňují řešení násilí pomocí nástrojů, které mají k dispozici orgány činné v trestním řízení, tedy zejména Policie ČR. Jako řešení násilí, respektive cestu k jeho zastavení, zde vidíme trajektorii od nahlášení případu policii přes případné vykázání osoby chovající se agresivně po řízení, jež jednoznačně rozhodne o tom, zda k násilí docházelo, nebo ne a jak má být takové násilí potrestáno. Trest je tak vnímán jako synonymum zastavení násilí. Tato cesta je nicméně pro řadu případů neschůdná a k zastavení násilí tedy nedochází, což je zároveň něco, co přinejmenším mnozí z těch, kdo se takovými případy někdy zabývali, tuší. Zároveň je třeba upozornit na fakt, že tento přístup usnadňuje a normalizuje pojmání partnerského a obecněji domácího násilí jako sledu jednotlivých incidentů, nikoli jako v čase trvající a vyvíjející se situaci, což má zásadní důsledky pro možné způsoby řešení. Zaměření na jednotlivé incidenty spíše než na kontinuum násilného kontrolujícího chování vede k tomu, že se tento typ násilí může dostat

před přestupkovou komisí, tedy nikoli soud, a systémem preferovaná cesta tak paradoxně využita není. Kvalifikace například urážek, tedy psychického násilí, jako **přestupků** s sebou ale může nést následující systémový problém:

Máme tu roční promlčecí lhůtu na přestupek. Pokud je to nějaká méně intenzivní urážka, kde nejde například o vážné zranění a tak dál, prostě to spadne do přestupku a ten správní orgán to za ten rok musí rozhodnout, jinak to promlčí. A když se ten pachatel párkrát dobře brání, respektive brání, nedopadlo to nijak.... Ta promlčecí lhůta je de facto prekluze (tzn. zánik) toho práva a po tom roce je to opravdu mrtvé. Doslova. Už v podstatě neexistuje možnost, jakým způsobem se domoci toho práva, které již de facto zaniklo.

Právnick neziskové organizace poskytující právní pomoc

Výpovědi přeživších v našem vzorku naznačují, že není nutně třeba, aby se jednalo o taktiku na straně pachatele:

Paní Alena: *Protože ono se to začalo vyvíjet tak, že ta přestupková komise do teď nic neřešila. Říkali, že kvůli koronaviru. To bylo v srpnu...*

Výzkumnice: *To znamená, že oni to nevyšetřovali jako trestný čin...*

Paní Alena: *Oni to jako trestný čin neuznali. Řekli, že je to přestupek, a já to s pomocí té paní už písemně potvrdila. Sepsaly jsme dopis a do něj všichni napsaly: „Ano, já chci...“*

Výzkumnice: *„Souhlasím s tím řízením...“*

Paní Alena: *Ano. „...aby to pokračovalo dál.“*

Výzkumnice: *A do teď nic neudělali?*

Paní Alena: *Neudělali. Když jsem tam byla, řekli, že prostě mají hodně práce a kvůli tomu koronaviru ani nevědí, jak dělat ta jednání.*

Výzkumnice: *Jak je to dlouho?*

Paní Alena: *Půl roku...*

U uvedeného případu je navíc nutné uvést, že se jednalo o již druhý případ fyzického napadení paní Aleny, který ale přesto opět skončil v přestupkovém řízení. Rozbor případů, kdy došlo k postoupení násilného činu na přestupko-

vou komisi, zároveň ukazuje na nefunkčnost v současnosti preferované cesty řešení partnerského násilí. V ní je právě policie vnímána jako klíčová instituce, analyzované případy ale jasně ukazují, že při vyhodnocování konkrétních násilných činů v rámci komplexního celku partnerského násilí opakovaně odmítá či prostě nedokáže právě celistvost tohoto typu násilí vzít při posuzování v potaz a namísto kriminální policie pak tyto činy řeší přestupková komise. Problémem tu není jen to, že tak dochází k bagatelizaci tohoto typu násilí, ale také to, že přestupkové řízení upírá přeživším de facto jakoukoli účinnou ochranu, která by byla srovnatelná s ochranou při vyhodnocení násilného aktu jako trestného činu. Účinnost přestupkového řízení v zastavení násilí je navíc spíše sporná, jak ukazuje i následující citace, která také ukazuje na nebezpečí, které z přestupkového řízení pro přeživší a jejich blízké plyne, tedy zneužití jeho výsledku k dalšímu násilí a vyhrožování:

Paní Marie: *Nakonec... podal trestní oznámení můj partner, protože sledoval i jeho. Pořád vyhrožoval, že mu rozbije hubu... že si to zaslouží. Takže zase se stalo to, že... ho znovu sledoval, on mi to volal, že ho sleduje. A tak prostě řekl, že jde na policajty. A byl to nahlásit na policii, udělali z toho přestupek... Takže moji mamku seřval, mě samozřejmě ještě do telefonu tehdy seřval. No nicméně přestupek dostal 500 korun pokutu, mohl dostat až 20 000. Takže to se mi úplně vysmál, protože to bylo úplně směšný. Já strach, ten partner samozřejmě z toho taky na nervy, protože on ho sledoval, takže taky z toho neměl úplně dobrý pocit, z toho všeho, co se děje. A ve finále prostě pětistovka.*

Kromě chybějící ochrany pro přeživší a jejich blízké tak institut přestupkového řízení, respektive vyhodnocování jednotlivých projevů partnerského násilí jako izolovaných činů, může vést a v některých zde rozebíraných případech i vede k neochotě znovu policii kontaktovat, když jí provedený postup má potenciál dále podpořit a posílit osobu, která násilí páchá. Je třeba rovněž zdůraznit, že roli v de facto chybném vyhodnocování násilného chování může hrát i umělé rozdělování partnerského násilí na násilí domácí a tzv. postseparační, jež se opět, stejně jako násilí domácí, potýká s absencí konkrétní definice a naději na řešení mají jen případy, kdy nabývá intenzity stalkingu,

ani tato naděje ale není, jak je ostatně patrné i z výše uvedeného případu, vždy splněna. Kontinuita násilí, které v řadě případů odchodem od násilné osoby zdaleka nekončí, je tímto způsobem zastírána, což nutně komplikuje jeho řešení systémovými nástroji. To ostatně ukazuje i přístup pracovníků intervenčního centra, které si jsou nefunkčnosti umělého dělení partnerského násilí vědomy, byť jsou stejně jako policie nuceny s nefunkčně omezenými definicemi pracovat:

Pracovnice IC 2: *Výjimky samozřejmě bereme také: nedržíme se zkrátka jenom toho, že budeme pracovat s klientkou, která je v domácím násilí, jež probíhá ve společné domácnosti. Někdy totiž i to domácí násilí – nebo nějaká forma toho násilí – může probíhat třeba těsně po rozchodu či rozvodu a může to být jinou formou. Nedržíme se proto striktně toho, že když je to ve společné domácnosti, ano, ale když ne, už to prostě není naše klientka. Určitě vnímáme i ty...*

Pracovnice IC 1: *...nuance...*

Pracovnice IC 2: *...okolo. Že jsou to třeba nějaké důsledky toho domácího násilí, ale pořád se ho to týká. Takhle to tedy asi vnímáme: nedržíme se toho úplně dogmaticky. Když ta situace přijde, hodně zjišťujeme tu historii.*

Pracovnice IC 1: *Jak říkala kolegyně, i stalking samozřejmě může být formou toho násilí. S tím se tedy také setkáváme.*

Pracovnice intervenčního centra

S bagatelizací či přímo vytěsňováním násilí se ale nesetkáváme pouze v případě institutu přestupkového řízení. Jako druhý nefunkční institut, který je alespoň na základě kvalitativních výzkumů specificky v případech partnerského násilí využíván, se jeví **střídavá péče** jako řešení sdílené péče o děti v těchto vztazích. Přítomnost dětí, a tedy to, že jsou svědky probíhajícího násilí, působila jako motivace k odchodu z násilného vztahu u řady přeživších:

Paní Zuzana: *No. Protože syn to vlastně viděl. Několik let žil v tom, jak se to doma hrotilo. Já jsem to několik let vydržela a pak odešla... opravdu doslova utekla... A skutečně cítím, že jsem dobře udělala, protože syn se v noci převa-*

loval, pořád chodil pít... Třeba pětkrát za noc chodil pít, budil mě. To bylo v té době, kdy jsme ještě žili spolu. Tehdy to dělal neustále. A v tom azylovém domě mě překvapilo, že já jsem čekala, až se začne budit a začne po mně něco chtít, ale to se prostě dít úplně přestalo. Zjevně se nějak zklidnil, protože to prostředí se změnilo a nebyl tam ten otec.

Uspořádání vztahů k dítěti či dětem se ale ukazuje pro systémové řešení násilí jako zásadní a mnohdy až nepřekonatelný problém, přičemž důvodem se zdá být opět poněkud paradoxní odmítání odpovědnosti za reálný průběh střídavé péče, absence sankcí za porušení dohody i absence průběžného vyhodnocování toho, jaký dopad má toto uspořádání na samo násilí i na děti, jež mu byly v nějaké podobě vystaveny, což se na nich následně podepisuje. Dopady má ale nedodržování dohod samozřejmě také na samotné přeživší. I tam, kde nedochází ze strany institucí k odmítání řešit nedodržování dohod, se ukazuje, že prostředky, které k tomu využívají, jsou nedostatečné a nevedou k nápravě stavu, jak ilustruje případ paní Heleny:

Paní Helena: *Ano, máme střídavou péči.*

Výzkumnice: *To na začátku muselo být náročné. – Jestli jsou synovi čtyři nebo necelé čtyři roky...*

Paní Helena: *Bylo. Teď to zvládneme. Jen to moc dobře nepokračuje, protože manžel nedodržuje termíny.*

Výzkumnice: *Jak to máte rozdělené? Týden a týden?*

Paní Helena: *Ne, od středy do soboty. On si ho musí vzít ve dvě hodiny a do soboty do čtyř hodin je s ním. A od soboty od čtyř hodin do středy do dvou má být se mnou. Ale on ve středu přijíždí, kdy chce. Většinou v šest hodin večer... Ale ani teď, když máme tu střídavou péči, on přijede a já se ho ptám, proč přijel tak pozdě, „proč mi nezavoláš, proč mi nenapišeš SMS,“ nedostanu žádnou odpověď. To znamená, že my tu komunikaci prostě nemáme.*

Výzkumnice: *Řešila jste to nějak s OSPODem nebo s tou probační...?*

Paní Helena: *Řešila, ano. Vždy jsem volala té paní XXX a říkala, že to nejde. A ona říkala: „Jediné, čím vám mohu pomoci, je zavolat mu a říct mu, že takhle to prostě nefunguje.“*

Institut střídavé péče je vysoce problematický především v případech, kdy rozchodem násilí nekončí. Kromě bagatelizace násilí, kterou můžeme vidět výše, s sebou tato úprava navíc nese nároky asymetricky kladené na matky. Přezívaní-matky, u nichž násilný partner zneužívá společné péče o dítě, aby v násilí mohl dále pokračovat, tak zdá se obzvláště v kontextu střídavé péče nečelí jen tomuto násilí, ale i dalším nárokům, jež na ně klade samotný systém, od něž by naopak měly získat podporu. Může se jednat o nároky ze strany OSPOD, ale i organizací, zabývajících se například mediací či poskytováním terapie v rámci celé rodiny – komunikační partnerky se setkaly s přístupem, kdy je problematizována jejich výchova, ale nikoli už vliv násilně se chovajícího otce, který je přitom doložitelný například tím, že se konkrétní výchovný problém po pobytu u něj výrazně zhorší. Namísto posílení pozice těchto přezívaných jsou dále oslabovány, a to za zapojení genderově stereotypního přístupu k výchově – zjednodušeně řečeno, vše je vina matky. Souvisejícím problémem je pak ignorování dopadů pobytu u násilně se chovajícího rodiče na dítě, což je něco, co některé z našich komunikačních partnerek musejí kontinuálně řešit a tráví velké množství času i energie cyklickou snahou znovu dítě stabilizovat. Tyto komplikace a odmítání systémového řešení násilí, které pokračuje prostřednictvím manipulace v rámci soudně upraveného styku s dítětem, se neomezují jen na institut střídavé péče, jak ukazuje případ paní Zuzany – právě to, že byl syn svědkem násilí, ji vedlo k odchodu, úprava styku znamená, že otec má syna jednou za dva týdny, i přes tuto zdánlivě bezpečnější úpravu k násilí dochází nadále a není systémově řešeno:

Paní Zuzana: *Syn byl v pohodě, to jeho chování bylo dobré. Ovšem nyní se to úplně změnilo. Je opožděný ve vývoji, jeho potíže se zhoršují... vypadá to, že syn má problém. Myslím, že doplácí na tu výchovu. Chodí na terapii do XXXX. A já jsem nesmírně vysílená z toho, že ta péče o něj je velice náročná, protože se to na něm všechno podepisuje.*

Plus jsou ještě v tuto chvíli trvalé problémy ze strany bývalého manžela při předávání syna. Jakýkoli osobní kontakt při předávání je pro mě velmi náročný, jelikož on je stále útočný. Syn byl účasten mnoha bouřlivých afektů bývalého manžela a osobně se to děje do teď. Jeho vztah a chování se rozhodně zhoršily.

Výzkumnice: *Děkuji. Zmínila jste, že si syna předáváte. To znamená, že máte střídavou péči, nebo máte syna ve výlučné péči vy a bývalý manžel...?*

Paní Zuzana: *Je to tak, že bývalý manžel ho má lichý víkend od pátku do neděle. Proběhl soud, je rozsudek a tak to má být. S tím, že on si tedy pořád vymýšlí a dělá ty věci různě jinak. Vytváří zmatky, přijde/nepřijde, vrátí pozdě/vrátí dřív, takže synovi totálně chybí jistota, co se kdy bude dít, a je z toho, jak to probíhá, opravdu zmatený. Dokonce mě pronásleduje, pronásleduje syna do školy. Řešila jsem to, mnohokrát jsem to hlásila na OSPOD a na policii. Když jsem byla v azylovém domě, pronásledoval mě i tam. Vůbec nefungovala nějaká ochrana v tom azylovém bydlení, protože on mě našel. Oni mi říkali, že to bude chráněné bydlení v tom smyslu, že on se tam nebude moci nějak dostat. Ale zkrátka si to zjistil a dostal se tam. Manžel ví, kde má syn školu. Tam chodí trvale. To znamená, že to je prostě problém. A potom nás může sledovat k tomu bytu, kde aktuálně jsme, takže takhle to najde.*

Bagatelizace násilí se netýká jen násilí zažívaného ohroženými osobami. Analýza expertních rozhovorů ukázala, že i pracovníci neziskových organizací či IZS se s násilím v rámci své práce a v kontextu řešení partnerského násilí u své klientely setkávají. Toto násilí vůči sobě nicméně velmi zřídka řeší systémově, spíše, stejně jako řada ohrožených osob, i některé fyzické násilné projevy (ohrožování zbraní, facka, udeření pěstí) bagatelizují. Je to přitom strategie, jež umožňuje se s násilím vyrovnat, není mu přiznána moc, kterou si nad napadenými nárokuje. Tato strategie je patrná zejména u mužů v obou našich vzorcích, kdy je obtížnější skloubit představy o maskulinitě se skutečností vlastního napadení či ohrožení. Zároveň se tu opět projevuje problematičnost systémového řešení, jež není konzistentně využíváno ani lidmi, kteří v systému nějakým způsobem figurují a o možných krocích tak mají představu. Pro ilustraci uvádíme několik příkladů této bagatelizace:

U pracovníc a pracovníků služeb, jež jsme výzkumem pokryly, jsme se opakovaně setkaly s bagatelizací a normalizací násilí vůči nim samotným ze strany agresivně se chovajících osob. Již z výše uvedených citací vyplývá to, že někdy dochází i k rezignaci na snahu o poskytnutí pomoci při řešení partnerského násilí, kdy roli hraje i to, že pomáhající pracovníci jsou aktivně

odrazování od toho lidem pomoci. K ohrožení těchto osob přitom jednoznačně dochází, jak dokládají následující citace:

Bál jsem se třeba, když jsme byli v té L u tohoto pána. I přes to, že jsme tam byli s policisty, jsem se bál z toho důvodu, že – a to je další věc, kterou bych změnil – ačkoli si myslím, že jsme tenkrát dostali informaci, že je nějakým způsobem ozbrojený, ti policisté ho vlastně vůbec nekontrolovali, neprohledávali. Nechali ho úplně v klidu být a nechali ho dojít k nám do té sanitky. Takže tam jsem se bál. – Ale až když byl v té sanitce...

Pracovník záchranné služby

A pak partner jedné té naší pracovnice. Tam to bylo takové zvláštní. Zase nevím, jestli bych řekla, že jsem se ho bála. Vlastně jsem spíš měla trochu strach, jestli neudělá něco... aby poškodil organizaci. [Aby] nám, když to přeženu, nenechal rozmlátit komunitní centrum...

Ředitelka neziskové organizace pomáhající sociálně znevýhodněným

Zde je třeba vysvětlit, že pracovnice organizace je zároveň její klientkou. Útoky či vyhrožování se mohou objevovat i v online prostředí, jež je často podceňováno, přestože překročení hranice k fyzickému násilí je více než možné a samotné výhrůžky již představují psychické násilí.

Jak říkáte, jako organizace jsme terčem hejtů, kdy ten prostor je jednoznačně dominantní online. Ale ten potenciál toho, že se to překlene i dál, tu prostě objektivně může být.

Právník neziskové organizace poskytující právní pomoc

S bagatelizací násilí velmi úzce souvisí jeho hierarchizace – násilí, které je fakticky závažné, v rámci bagatelizace rámuje jako méně závažné, čímž zároveň normalizujeme to, že některé projevy násilí nejsou tak závažné, aby vyžadovaly nějaký vnější korektiv. Pokud dochází k násilí, jež je skrze kriminologickou definici, respektive systémově podporovanou cestu řešení domácího včetně partnerského násilí, hůře uchopitelné, objevují se hodnocení,

kteřá mu pŕíkládají menší váhu, i v pŕípadě, že si mluvčí jsou vědomi toho, že se i tak jedná o závažné a nepřipustné jednání. Setkáváme se tu s **hierarchizací** násilných projevů. Bagatelizace násilí, respektive jeho určitých projevů (je zarážející, že zejména facky jsou často vnímány jako v zásadě ne až tak závažné fyzické násilí) tak může pramenit mj. ze snahy vyrovnat se s tím, že u těchto projevů je dosáhnout nápravy těžší než tam, kde je násilí fyzické povahy s viditelnými následky. Jak hierarchizace, tak bagatelizace násilného jednání snižují schopnost systému zachytit případy partnerského násilí a přispívají tím k jejich ztracení. Zároveň analýza ukazuje, že jsou do určité míry přímo součástí systému, který má vést k řešení domácího násilí a jeho prevenci. Následující citace interkulturní pracovnice pomáhající cizincům a cizinkám žijícím v ČR ukazuje, kdy násilný vztah vidí jako zralý na řešení skrze institucionalizovanou pomoc:

Ano. Nevěděly, jak se pŕipravit a co dělat, pokud se ta situace doma opravdu zhoršuje – pokud ji ten partner nejenom verbálně uráží nebo vyhrožuje a tak, ale dostane se to opravdu k fyzickému [násilí].

Interkulturní pracovnice

Uvedený výrok dobře ilustruje, proč je hierarchizace násilí potenciálně nebezpečná. Velmi snadno se od ní sklouzává k bagatelizaci násilí, které pak není hodné řešení – psychologické násilí tu není vnímáno jako až tak závažné, za skutečné násilí je de facto označeno násilí fyzické. Kritika hierarchizace násilí neznamena, že násilné projevy nelze hierarchizovat vůbec, poukazuje ale na potřebu nuancovaného pŕístupu, který nikdy nezahrnuje odmítání zabývat se, byt na první pohled méně drastickými, formami násilí. Jakékoli kontrolující chování s cílem donutit ohroženou osobu k něčemu, co nechce, je nepřipustné.

Hierarchizace násilí, jež se váže k preferovanému způsobu řešení partnerského násilí, který předpokládá dostatek jednoznačných důkazů, rovněž souvisí s obecnějším chápáním násilného jednání ve společnosti. V narrativech pŕeživších z našeho výzkumu se na řadě míst opakuje zmiňování okamžiku, kdy dané ohrožené osobě začalo chování partnera připadat jako neadekvátní. Nejednalo se ale vždy pouze o fyzické násilí, naopak hrubé nadávky a ponižování

vání jsou něčím, co bylo pro přeživší jasným signálem, že bude třeba situaci nějakým způsobem řešit. Tento signál ovšem sám o sobě nutně neznamenal, že přistoupí k systémovému řešení – ukazuje se spíše, že hierarchizaci násilí ze strany systému vnímají právě v kontextu toho, jaké násilí lze prokázat, a proto se k systémovému řešení rozhodují, až když dochází k fyzickému násilí. Systém pomoci na fyzické násilí opravdu většinou zareagoval, což ale neznamená, že by nutně řešil i ostatní projevy násilí, které přeživší vnímají jako velmi závažné – zejména psychické násilí a kontrolu. Bagatelizující reakce, která se od hierarchizace násilí odvíjí a již se přeživším v řadě případů dostalo, se ukázala jako velmi závažná překážka v řešení násilí. Hierarchizace násilí rovněž velmi úzce souvisí s výše podrobně rozebranou neprofesionalitou a neodborností, s níž se v rámci systému alespoň v nějaké podobě setkali prakticky všichni přeživší. Alarmujícím příkladem může být situace paní Doubravky, na níž se společensky úspěšný muž, vnímaný jako určitý vzor i v sociální oblasti, dopouštěl několik desítek let nejprve psychického a následně i brutálního fyzického násilí. V řešení jejího případu se jako problematické jeví i všemi doporučované řešení přes právní poradenství:

Paní Doubravka: *Jediné, co jsem čekala, že mi [ve velké organizaci specializující se na domácí násilí] nabídnou kontakt na nějaké právnický, kteří se zabývají domácím násilím, protože jsem zrovna někoho hledala, to mi řekli, že tohle dělat nemůžou, ale že to mohu probírat u nich. Zprvu jsem měla právnicka, který mi hodně pomohl při odchodu. Pak jsem ho musela vyměnit, ale trvalo mi to dlouho, jakmile s někým navážu kontakt, tak se ho držím do smrti. Viděla jsem totiž, že on sám není o té věci úplně přesvědčený, on sám to bagatelizuje, a v dost věcech si myslím, že mi uškodil, protože to považoval za zbytečné a pak se ukázalo, že to byla zásadní chyba.*

Bagatelizace násilí je stejně jako ostatní identifikované překážky do systému pomoci do určité míry integrovaná. Nevyplývá to pouze z preferovaného způsobu řešení násilí, kdy zejména, ale v žádném případě výlučně policie vyhodnocuje jednotlivé projevy násilí opakovaně jako přestupky proti občanskému soužití či je vůbec odmítá zaznamenat, případně odmítne o proběh-

lém zákroku předat poškozeným písemný záznam. Ukazuje se to prakticky na všech místech, kam se přeživší obrazení, a úzce to souvisí s roztříštěností celého systému. Pokud skrze roztříštěnost systémového řešení není možné nahlížet případ celistvě, pak je bagatelizace jednotlivých epizod výrazně usnadněna. Jako korektiv, který se ukazuje jako jednak velmi terapeuticky prospěšný, jednak systémově využitelný, se nabízí změna orientace celého systému na perspektivu ohrožené osoby spíše než na perspektivy jeho jednotlivých složek.

Interdisciplinární spolupráce

S tématem upřednostnění práce s celým případem s jeho nuancemi a proměnami v čase úzce souvisí téma interdisciplinární spolupráce. Byť se toto téma explicitně objevilo zejména v rámci expertních rozhovorů, v rámci rozhovorů s přeživšími rovněž silně rezonuje, neboť se ukazuje, že způsob, jakým spolu jsou jednotlivé instituce v rámci systému schopné komunikovat, a to, za jakým účelem tak činí, mohou mít zásadní pozitivní nebo negativní vliv na řešení celé situace. V případě, že jedna z institucí nekomunikuje s dalšími složkami, je úspěšné řešení případu nutně ohroženo, což se obzvláště akutně projevuje u ohrožených osob, které čelí různým formám znevýhodnění. Nezhlednění této skutečnosti pro ně často znamená oddálení řešení násilí a s tím spojené ohrožení zdraví i života. To se týká rovněž dětí, jež jsou celou situací poznamenány – v případě, že není nastavena interdisciplinární spolupráce, či o ni není zájem, mohou být násilí vystaveny i ze strany samotných institucí:

Výzkumnice: *Ještě jak jste mluvila o tom OSPODu, řešili pak dál ty děti? Že by s nimi třeba potom dál pracovali, terapie nebo něco?*

Paní Žaneta: *Ne. Nezajímali se o to. Já se o to zajímala, protože mi bylo jasné, že je to pro ně těžké, ale je [OSPOD] to nezajímalo. Byla jedna, možná dvě schůzky, ale nebylo to tam moc, překvapilo mě to.*

Výzkumnice: *Nějaký školní psycholog?*

Paní Žaneta: *Nevím, jestli škola vůbec tušila. Říkala jsem to vlastně nějaké-*

mu učiteli, myslím, že to byla třídní učitelka, že u nás probíhalo domácí násilí. Ve škole jí to [nejstarší dceři] nešlo, měla špatné známky. Vůbec se o to nezajímali, bylo to hrozně studené, byla jsem překvapená... nebyla žádná reakce a byl na mě vyvíjený tlak. Nikoho to nezajímalo.

Ve světle expertních rozhovorů se interdisciplinární spolupráce ukazuje jako určitý korektiv nedostatků celého systému. V jednom z oslovených intervenčních center funguje kromě samotného intervenčního centra i služba krizové pomoci, což vede k lepšímu záchytu případů, jež nejsou jednoznačně vyhodnoceny jako domácí násilí, nicméně je zjevné, že se o krizi jedná. Zároveň je právě interdisciplinární spolupráce něco, co řada dotázaných vnímá jako do značné míry nevyužitou příležitost pro zlepšení fungování sociálních a zdravotních služeb včetně zvýšení jejich potenciálu pro zachycení a řešení případů partnerského násilí a domácího násilí obecně. Nedostatečnost spolupráce nastiňují níže uvedené konkrétní případy:

Myslím si, že to bude hodně kraj od kraje. Každý kraj může mít tu spolupráci nastavenou trošku jinak. Tady ty snahy z mého pohledu byly několikrát. Ale o nějaké jednotné setkávání pracovníků OSPOD – policie – intervenční centrum plus další tam ze strany těch úřadů a tak není úplně zájem. Je tu pracovní skupina k domácímu násilí, v níž se setkávají pracovníci různých organizací, kde k vymýšlení metodik, postupů nebo nových služeb dochází a kde se takovéto věci řeší. S orgány policie nebo OSPODem to ale tady u nás úplně nefunguje.

Krizová interventka z intervenčního centra

Integrovaný záchranný systém by se měl integrovat... Myslím si, že co se týče primární péče, fungujeme na velmi vysoké úrovni. Ale asi by vůbec neškodilo přesně to, co jste říkala: nějaká interakce mezi policií a záchrankou a celkově. Dřív se dělalo (ovšem to už je určitě tak deset let), že policisté občas šli na stáž na záchranku a záchranáři zase chodili na stáže k policistům. Pak to ale někdo zamázl s tím, že v tom nevidí nějaký smysl. To je rozhodně velká škoda.

Pracovník záchranné služby

Pokud ke spolupráci dochází, bývá založená na osobních kontaktech spíše než na systémovém opatření, což s sebou nese např. i rozdíly ve vyhodnocování postavení dětí v případech partnerského násilí, které se přes nahlášení na PČR dostanou až do intervenčního centra. Pracovnice si jsou vědomy toho, že v různých místech OSPOD přistupuje velmi rozdílně k zařazení dětí jako ohrožených domácím násilím – rozdíly tak panují nejen v rámci samotné instituce, ale například i mezi tím, jak identickou část případu hodnotí různé instituce. Interdisciplinární spoluprací ovšem nemyslíme pouze spolupráci těch složek systému pomoci, které se ze své podstaty domácím, a tedy i partnerským násilím zabývají, ale také integraci dalších institucí a organizací, které do styku s touto cílovou skupinou přicházejí.

S potřebou spolupráce pak úzce souvisí další z příčin ztracení případů, kterou je **vysokoprahovost** systému pomoci. Řada z našich expertních komunikačních partnerek a partnerů působí ve specializovaných službách cílících na úzkoprofilovou skupinu, což s sebou přineslo téma vysokoprahovosti služeb, a to včetně těch, jež jsou mimo tento kontext definovány i samy sebe vnímají jako nízkoprahové. Porovnání jednotlivých výpovědí ukazuje, že dříve identifikovaný stereotyp „ideální oběti“ domácího násilí, kterou by měla být bílá žena nejvýše střední třídy, jež se chová určitým způsobem, tedy je viditelně vystrašená, pláče apod., v sobě skrývá řadu dalších faktorů, jež vedou ke ztracení případů. V okamžiku, kdy je partnerským násilím ohrožen někdo mimo majoritní skupinu obyvatel či někdo se zdravotním znevýhodněním, se ukazuje, že zcela chybí systémové řešení takové situace. Zdá se, že systémové nastavení vychází z potřeb jakéhosi typizovaného člověka, jež se ale nekryjí s potřebami širokého spektra osob, které násilí čelí. Úspěšnost jejich boje s násilím pak může záviset na schopnostech a ochotě konkrétních osob přizpůsobit systémové řešení jejich specifické situaci, o systémové řešení se ale nejedná.

Konkrétně se ukazuje, že jakékoli zdravotní, sociální či statusové znevýhodnění či jejich kombinace namnoze představují zásadní překážku při snáhách o řešení situace partnerského násilí. Zkušenosti organizací, jež poskytují služby cizincům, cizinkám, sluchově či mentálně znevýhodněným, pracujícím v sexbyznyse či sociálně znevýhodněným, dokládají, že jejich klientela může

jen obtížně řešit násilí, když je jí řada služeb prakticky nedostupná. Negativní roli tu hraje například potřeba tlumočení, ať už do znakového, či cizího jazyka, nepoučenost např. i odborníků na psychologii o potřebách sluchově znevýhodněných či nedostatečná pozornost věnovaná tomu, kdo bude tlumočit výslech ve věci partnerského násilí v rámci malé cizojazyčné komunity. To potvrdila i zjištění z rozhovorů s přeživšími. Může se přitom jednat o přístup, který má na řešení dlouhodobý negativní dopad, jako v případě syna paní Zuzany:

Paní Zuzana: *V tomhle ta spolupráce nefunguje... když tam byl syn a teď tam byl OSPOD, [dva odborníci umožňující ztíženou komunikaci se synem]... Protože to je potřeba, aby šlo ještě přes dalšího odborníka. Byl tam jeden syn a do toho kolem něj sedělo pět šest lidí, kteří z něj měli dolovat nějaké informace, takže to zkrátka vůbec nezafungovalo... Prostě nesmírné množství lidí a ta situace musela pro syna být opravdu náročná.*

Samostatnou kapitolou se pak zdá být postavení osob, které jsou sociálně vyloučeny a nemají prakticky žádné zdroje, ať už finanční, či sociální, tedy zejména osoby ohrožené sociálním vyloučením a/nebo bezdomovectvím, jak ukazuje následující citace:

Nicméně obecně se nám stává, že ti lidé mají pocit, že je to sociální krize, ne psychická krize a nechtějí ty lidi brát. My se jim však vždy snažíme vysvětlit, že ten člověk v nějaké sociální krizi je, [ale to, že je] bez bydlení, neznamená, že nemůže být i v krizi související například s tím, že opouští partnera a je to pro ni náročné, že je třeba – teď už nemluvíme o domácím násilí – psychotická atp. To se děje úplně běžně.

Ředitelka neziskové organizace pomáhající sociálně znevýhodněným

V okamžiku, kdy se tento slepý bod setká s již tak problematicky nastavenými opatřeními, dochází k situacím, jako je ta následující při řešení partnerského násilí pokračujícího po rozchodu, a to prostřednictvím manipulace v rámci upraveného styku s dítětem, které je stejně jako jeho rodiče neslyšící.

Klientka měla plnou podporu organizace, jež se na pomoc sluchově znevýhodněným specializuje, přesto případ dopadl takto:

Když si ho v pátek vyzvedávala ona (když byl její týden), v té školce se objevoval [otec], způsobil tam scény a tak... Tohle nefungovalo a jednak tam probíhala spolupráce s OSPODem, jednak jsme zkoušeli zjistit, zda by se to nedalo řešit formou asistovaného předávání. Což jsme ve finále zjistili, že není možné.... Protože s tím musí souhlasit otec. A na tom jsme vlastně ztroskotali. Samozřejmě by to bylo komplikované ještě o to, že většina těchto služeb [nevěděla], jak to řešit, když rodiče jsou neslyšící a syn je neslyšící. Říkali, že při tom předávání jim vlastně nebudou rozumět.

Vedoucí konzultantka v organizaci pro sluchově znevýhodněné

Z uvedeného vyplývá, že i služby, jako jsou poskytnutí krizového lůžka či umístění v azylovém domě, jež jsou vnímány jako nízkoprahové, nejsou nízkoprahové pro všechny, kdo se nacházejí ve stejné situaci, tedy ohrožení partnerským násilím. Kumulativní znevýhodnění se ukazuje jako často nepřekonatelný problém, který vede k neschopnosti systémového zastavení násilí, jež může mít rovněž kumulativní podobu – k partnerskému násilí se např. přidává násilí institucionální. Specifickou kapitolu tu pak představuje situace ohrožených osob, které nemají příznán trvalý pobyt v České republice a jejich pobytový status buď závisí na vztahu k osobě, jež se k nim chová násilně, nebo se jedná např. o azylanty, kteří jsou ohroženi ještě dalšími hrozbami včetně repatriace či sankcí ze strany krajské komunity.

Detekci případů a jejich systémové řešení pak může negativně ovlivnit i samotný stav služeb a jejich nastavení, tedy jejich **přetížení** a dále **ohrožení** jejich pracovníků a pracovníků při setkání s partnerským násilím. Z již uvedených citací výše plyne ne vždy hladká spolupráce s různými složkami systému pomoci, zde zejména PČR a OSPOD. U OSPOD jde o zmiňované nekonzistentní vyhodnocování statusu dětí, které někde jsou a někde nejsou vedeny jako ohrožené domácím násilím v případech, kdy mu jsou přítomny, byť toto je něco, co by měla řešit nová právní úprava. U PČR se často objevuje kritika vysoké fluktuační na jednotlivých pozicích, kdy např. ze strany intervenčního

centra dochází ke stále opakovanému proškolení nových a nových příslušníků, a dále pak kritika obecně nízkého personálního obsazení této složky. Bez následků pro řešení případů partnerského násilí není ani vyhoření, jež u pomáhajících profesí vždy hrozí. Pokud se někdo dlouhodobě věnuje poskytování pomoci, je potřeba zajistit, aby měl přístup k účinné prevenci vyhoření, jež má jinak potenciálně negativní dopad na schopnost pomoc poskytovat. Je tu namíste připomenout, že vzhledem k systémově preferované kriminologické variantě řešení partnerského násilí a domácího násilí obecně se jedná o závažný problém, který může přispívat ke ztracení případů. Obdobně působí již zmíněné nejasné nastavení kompetencí a šedá zóna umožňující jejich nejednoznačný výklad, jak ukazuje i následující citace popisující případ, kdy psychicky nemocný muž vyhrožoval své ženě zabitím střelnou zbraní, tato utekla a on byl posléze převážen k ošetření do nemocnice a následnému převozu do psychiatrické léčebny:

On, jak tam rozmlátil tu chatu, měl nějakou tržnou ránu... a musel přes nemocnici. Tak jsme ho tam s těmi policisty přivezli s tím, že jsme věděli, že je nebezpečný; i ti policisté samozřejmě věděli, že je nebezpečný. A přivezli jsme ho do té nemocnice s tím, že by bylo dobré zařídit sekundární transport do těch B. Už jenom ze dvou důvodů: aby pánovi nějakým způsobem buď změnili medikaci, nebo domluvili, ať užívá tu svoji napsanou medikaci, a z druhého důvodu, abychom ochránili tu paní. Přijeli jsme do nemocnice v P na urgentní příjem a oni říkají: „Co s ním tady budeme dělat?! Proč nám sem vezete jeho?“ My jim vysvětlujeme tu situaci a oni říkají: „Ale víte co, to, že má pořezanou ruku, mě nezajímá. To mu to zavažte...“ A on už během toho transportu – protože měl tu bipolární poruchu – začal zase mít trošku změny nálad a už se mu nelíbilo, že ho vezeme do nemocnice. Jak jsme do té nemocnice přijeli, začal: „No, já tady nechci být...“ A ten lékař řekl: „No, on tady nechce být! My ho tady nemůžeme nutit být! Tak mu otevřete dveře a nechte ho jít!“ To se opravdu stalo. A my jsme tam v tu chvíli nechali ty policisty, odešli jsme odtamtud a říkáme: „Tohle je fakt špatné.“ Vylezl jeden policista a říká: „No, my na to nemáme páky.“ Já říkám: „Tak pořád ale nějak napadl tu...“ – „No, ale to je složité, protože...“ Můj názor je: buď ty své pravomoci neumějí

využívat, nebo je nechtějí využívat, anebo je opravdu nemají, anebo – já nevím. Byl to pán s bipolární poruchou, ale skončilo to tak, že v té nemocnici řekli: „My ho tady nechceme. A nevím, jestli ho vůbec chceme vozit do B. My tady máme dost svých starostí“ atd.

Pracovník záchranné služby

Nedostupnost bydlení

Poslední zásadní překážka, která figurovala v řadě případů partnerského násilí, jež nám zprostředkovaly ohrožené osoby, ale i expertky a experti: jako zásadní bariéra samotného odchodu, případně jako bariéra, jež může výrazně prodloužit setrvávání v násilném vztahu, se jeví nedostupnost bydlení. Jedná se sice o problém, který postihuje celou společnost (Samec, 2018), nicméně v případě osob ohrožených partnerským násilím se stává často naprosto zásadní otázkou.

Paní Helena: *Já jsem byla v tom dětském domově a pořád koukala po něčem na pronájem. Protože my jsme žili v pronájmu. Tak jsem hledala nějaký pokoj. V B. je to těžké... Hledala jsem a pak konečně našla byt a z toho dětského domova se odstěhovala. Já totiž [původně] hledala jenom pokoj nebo nějaké 1+1, 1+kk. A když jsem své hledání rozšířila, zjistila jsem, že lepší hledat něco většího, protože finančně to bude stejné. (Moje dcera studuje v P, takže pořád jezdí tam a sem...) Našla jsem ten byt a odstěhovala se tam.*

Do doby odstěhování se nejprve do dětského domova, který nabízí ubytování i pro matky s dětmi, představovala otázka bydlení a finančního zajištění klíčovou bariérou odchodu. To se ukazuje i v řadě dalších případů, z nichž vybíráme dva – první ilustruje problematiku interseksionalitu na příkladu znevýhodnění na trhu s bydlením, kterému mohou čelit lidé z romské komunity při hledání pronájmu i v situaci brutálního fyzického násilí, za něž je nyní bývalý manžel odsouzen:

Výzkumnice: *A proč jste pak šla k mámě?*

Paní Páťa: *Protože mi to skončilo a neměla jsem na byt, si vzít, protože za tenhle jsem dávala 21 tisíc.*

Výzkumnice: *Tady za tenhle jste dávala 21 tisíc? Ještě tedka taky?*

Paní Páťa: *Jo.*

Výzkumnice: *To je strašných peněz.*

Paní Páťa: *Brala jsem teda mateřskou, přídavky, bydlení a podporu.*

Výzkumnice: *A to vám stačilo?*

Paní Páťa: *No, za to jsem dala všechny peníze, co jsem měla.*

Výzkumnice: *A z čeho jste jedli?*

Paní Páťa: *Máma mi nosila jídlo a dala mi 2000 Kč ještě.*

Výzkumnice: *Z toho jste jedli celý měsíc?*

Paní Páťa: *Jako jsem musela prostě vyžít, protože jsem je chtěla mít doma.*

Výzkumnice: *No jasně. A teď?*

Paní Páťa: *Ted' platím 12500 Kč nájem.*

Výzkumnice: *Tady?*

Paní Páťa: *Jo.*

Výzkumnice: *A těch 21000 Kč, to bylo kde?*

Paní Páťa: *To jsem platila za tenhle byt.*

Výzkumnice: *A jak to, že je to teď míň?*

Paní Páťa: *Protože teď platím jenom nájem. To jsem se sem přestěhovala, platila jsem provizi.*

Výzkumnice: *Vy jste musela kauci platit?*

Paní Páťa: *Ne, já jsem platila jenom provizi a nájem a za klíče 2500 Kč.*

Výzkumnice: *Takže to bylo jednorázové? A jinak to stojí 12500 Kč.*

Paní Páťa: *Hm.*

Výzkumnice: *Jo tak to je stejně ale jako hodně.*

Paní Páťa: *Ale jiné byty tu nejsou.*

V případě paní Katky se kombinuje problém cizineckého statusu se sociálním vyloučením, jež se podepisuje na přístupu policie a jejím vyhodnocení možnosti vykázat násilného partnera. Jako klíčové pro toto rozhodnutí se přitom ukazuje právě překerní situace stran bydlení, v níž se paní Katka dlouho-

době nachází a jež spolu s dalšími problémy (užívání návykových látek) velmi negativně dopadá na její vztah s dětmi i na setrvávání v násilných vztazích:

Výzkumnice: *Policie to [výrazné stopy po fyzickém násilí, monokly, modřiny] musela vidět, ne?*

Paní Katka: *Nic nedělali, právě o to šlo. Pořád mě vyhazoval, byly tam policijní zásahy. Tím, že mě nepřihlásil na ten byt, tak oni nemohli nic dělat.*

Výzkumnice: *Takže policisté tam byli, přišli, domluvili a odešli?*

Paní Katka: *Domluvili a řekli, že musím odejít, že pán mě tady nechce.*

V tomto konkrétním případě se rovněž velmi dobře ukazuje trvalost nedůvěry a vzdání systémového řešení, které může podobně neprofesionální přístup způsobit. Pokud tedy k nastavení této překážky dojde a zároveň se zkombinuje s nějakým typem znevýhodnění, může se jednat o bariéru, kterou není možné překonat, a přes opakovanou možnost takový případ systémově podchytit ke skutečnému řešení, a tedy ani k zastavení násilí, nedojde.

Řada komunikačních partnerek vidí souvislost mezi prekaritou bydlení a postavením, které ženy ve společnosti mají, respektive mezi nedostupným bydlením a ekonomickým znevýhodněním, které rámuje jako sociální danost:

Paní Petra: *V bytu jsem měla nájemníky, nakonec mohli odejít a hrozně se mi ulevilo, že jsem od něj mohla odejít. I když mi peníze nedával, platil elektřiku, vodu a plyn a finance by mi na to nestačily. Žena ví, že i kdyby děti sbalila a nakrásně si podnájem našla, že to neutáhne, to je to, co je nejvíc brzdí.*

Role, kterou bydlení coby překážka v odchodu a úspěšném zastavení násilí může hrát, samozřejmě alespoň části systémové podpory neušla. Jako velmi účinné a podpůrné jsou tak hodnoceny jak specializované azylové domy, které nějakým způsobem pracují s traumatem a zažitým násilím, tak různé typy chráněného bydlení, které rovněž pomáhají svým klientkám vyrovnat se s prožitým násilím a poskytují i další služby, jako je například právní poradenství. V tomto kontextu je ale nutné zmínit, že azylové domy, které se na problematiku partnerského, respektive domácího násilí nijak nespécializují,

nejsou hodnoceny jako obdobně prospěšné, jejich hodnocení je výrazně více ambivalentní. Programy, které kombinují řešení prekérní bytové situace řady přeživších partnerského násilí s jejich cílenou podporou, se tak ukazují jako příklad dobré praxe, která nicméně není systémově využívána:

Výzkumnice: *A ta podpora od té [specializované nadace], tak vy jste předtím zmínila tu podporu, že vám dali nějaký příspěvek na kauci. Jak to celé funguje, je to celé zařízení?*

Paní Iva: *Oni mají vlastně dvouletý program, který se jmenuje XX. To znamená, že dostanete od nich jakoby byt s dotovaným nájemným, kde vlastně jsme platili dohromady nějakých 6 000 za ten byt. Je to na dva roky. A vlastně máte, je tam daná nějaká spolupráce, že jednou měsíčně se scházíme, děláme různé plány na ty měsíce, ale máme k dispozici terapeuta pro děti, terapeuta pro nás, právnícké služby a podobně.*

Závěr a doporučení

Výzkum shrnutý v této zprávě si kladl dva hlavní cíle: 1) zjistit, na jaké bariéry v rámci institucionalizované pomoci narážejí oběti partnerského genderově podmíněného násilí (GPN), jaké služby jim chybí a případně v čem stávající služby selhávají v jejich konkrétním případě; 2) zjistit, jaká omezení, bariéry a nedostatky vnímají ve stávajícím nastavení služeb pro oběti partnerského GPN jejich poskytovatelky/poskytovatelé. V závěru proto nejprve obecněji vyhodnocujeme překážky v řešení partnerského genderově podmíněného násilí a představujeme hlavní doporučení pro nastavení systému, který má několik hlavních cílů: předcházet partnerskému násilí a násilí v blízkých vztazích obecně; zastavit násilí v případech, kdy k němu dojde; poskytnout prostor pro účinné řešení následků násilí, a to zejména poskytnutím všeobecně dostupného odborného poradenství v oblasti obecného podání informací, právní pomoci, psychologické pomoci, a to jak pro dospělé osoby zasažené násilím, tak pro děti, jež jsou násilí svědkem a/nebo terčem, a dále i pro osoby, jež se násilí dopouštějí (Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019–2022, 2019).

V souladu s výstupy předchozího výzkumu, který se věnoval dopadům pandemické situace na domácí násilí zejména na ženách (Nyklová & Moree, 2021), se jako zásadní problém celého systému pomoci ukazuje jeho **nekonzistentní přístup** k řešení jednotlivých případů. Oproti předchozímu výzkumu je možné tento závěr podpořit závěry plynoucími z analýzy rozhovorů s přeživšími, tedy osobami, jež násilí zažívaly v nedávné minulosti či jej stále ještě v různých formách zažívají, potažmo jim jeho obnovení hrozí, zejména v rámci vypořádávání vztahů k dětem, případně majetku. Nekonzistentnost se ukazuje nejjasněji v rozdílných přístupech v jednotlivých místech řešení násilí, podstatný je ale tento závěr i pro instituce jako takové – není možné tvrdit,

že se jedná o místní pochybení, a zároveň, že instituce jako celek funguje dobře. Na základě analyzovaných dat není možné jednoznačně určit, že některá z institucí funguje vždy, zatímco jiné nikdy či téměř nikdy; byť v případech střídavé péče v případech partnerského násilí se jedná o kontraproduktivní praxi, i zde existují případy, kdy toto uspořádání alespoň po dobu zachycenou v rámci výzkumu fungovalo. S jistotou lze na základě provedené analýzy uvést, že systémové nástroje pro kontrolu účinnosti zavedených postupů a opatření se nejeví jako účinné, případně zřejmě nejsou využívány.

S tím úzce souvisí faktická neschopnost celého systému vůbec vyhodnotit, zda došlo v konkrétním případě k pomoci osobě ohrožené partnerským násilím tak, aby bylo dosaženo jeho ukončení, prevence opakování násilí ze strany násilného partnera či ve výrazně menším počtu případů partnerky a ošetření postavení dětí tak, aby se zabránilo transgeneračnímu transferu násilí a vyřešila újma, kterou v důsledku násilí v partnerství rodičů mají. Vzhledem k velmi rozdílnému povědomí o samotném jevu partnerského násilí u osob, které jej zažívají, ale i u řady organizací, jež s ním prostřednictvím jejich cílových skupin nutně přicházejí do styku, je patrné, že ani prevence není silnou stránkou stávajícího systému. Na základě analýzy, ovšem také předchozích výzkumů (Hokr Miholová, Ondrušková, & Dohnal, 2016; Nyklová & Moree, 2021; Vojtíšková, Paprsteinová, & Ohřálová, 2020) je těžké konstatovat, že **stávající systém de facto systémem není**, nebo přinejmenším nevykazuje znaky, které by umožňovaly jej jako funkční systém vnímat. Jeho jednotlivé složky v řadě případů nespolupracují a fungují zcela nezávisle na sobě či ve faktické opozici – zejména je to patrné na skutečnosti, že nesledují případ jako celek a ani se jej tak nesnaží řešit, nezapojují proto aktivně ani další aktéry, kteří mají na celkovou situaci vliv. To se v případě, že jsou v násilném vztahu přítomny děti, týká zapojení školského či předškolního zařízení do řešení celé problematiky, zároveň se to na úrovni prevence promítá do minimálního informování touto cestou.

Pokud bychom o systému i přes uvedené chtěli jako o systému uvažovat, pak je zásadní začít řešit **dopady jeho roztržštěnosti** a nepřehlednosti pro osoby, jež násilí čelí, ale například i pro organizace, jež pracují s osobami zatíženými různým typem společenského a/nebo zdravotního znevýhodnění.

Tímto řešením sice mělo být zavedení instituce intervenčních center, stávající výzkumy ale nenaznačují, že by se podařilo situaci tímto způsobem vyřešit. Analýza rozhovorů s přeživšími, ale i s některými experty a expertkami z oslovených organizací ukazuje, že zkušenost s touto institucí je často rozporuplná. Zdá se, že coby informační zdroj funguje dobře, a to především v těch případech, kdy ohrožená osoba nemá o povaze násilí bližší informace, a potřebuje se tak ve své situaci zorientovat, a kdy zároveň nedochází ke zpochybnění, že se o partnerské násilí jedná – v rámci výzkumu jsme totiž narazily i na případ, kdy jsou některé interakce vyhodnoceny jinak a jsou dále řešeny v rámci jedné instituce, což jistě usnadňuje orientaci v celém problému, zároveň je ale otázkou, jak konkrétně k vyhodnocení dochází a zda je zcela vyloučeno, aby situace partnerského násilí byla vyhodnocena jako „pouhý“ vyhocený konflikt. Pokud nesprávné vyhodnocení vyloučeno není, hrozí další traumatizace a potenciální viktimizace ohrožené osoby. I proto je nutné zaměřit se nejen na metodiky, ale rovněž na jejich faktické využívání v praxi, tedy zajistit nezávislý systematický sběr dat a jejich vyhodnocování, a to s primárním důrazem na fungování systému z hlediska řešení situace ohrožené osoby.

Roztříštěnost celého systému není problematická pouze pro samotné přeživší partnerského násilí a jejich děti, respektive děti, jež se v těchto vztazích nacházejí. Dostí zásadní problém představuje i pro organizace, jež s ohroženými osobami přicházejí do styku. Kromě již zmiňovaných organizací poskytujících nejruznější asistenci znevýhodněným skupinám obyvatelstva se jedná například o zkušenosti zdravotnického personálu, který přichází do styku zejména se ženami, jež mají v důsledku násilí i těžkou fyzickou újmu, a přesto z perspektivy oslovených nedochází k okamžitému řešení případu. Oslovené expertky a experti se navíc shodují, že jim **chybí přehled o řešení násilí** v blízkém vztahu jejich klientky či klienta, což může ohrozit dostupnost specializované služby pro osoby čelící genderově podmíněnému násilí na průsečíku s dalšími osami znevýhodnění. Lidé, kteří z povahy své profese přicházejí pravidelně, byť ne vždy často, do styku s osobami ohroženými partnerským násilím a domácím násilím obecně, nejsou nijak podchyceni systémem pomoci tak, jak je aktuálně nastaven. Z povahy tohoto nastavení plyne i to, že přes-

tože se konkrétní lidé vybavení nadprůměrnými znalostmi o fungování sociálního systému snaží ohroženým osobám pomoci, jejich snahy jsou často bez odezvy, a především bez kýženého dopadu, což může negativně ovlivňovat jejich ochotu takovým případům se v budoucnu aktivně věnovat. Je zde třeba zdůraznit, že v případech úzkoprofilově zaměřených služeb se jedná o pracovníce a pracovníky, kteří jsou často v pozici střežitelů brány pro celý sociální, zdravotní i bezpečnostní systém, a jejich podchycení je o to významnější.

Posledním velice závažným závěrem je zjištění, že samotná genderová podmíněnost násilí je něco, co je pro řadu složek celého systému těžko uchopitelné, případně něco, co ani nijak aktivně do svého fungování začleňovat nechtějí. Vzhledem k tomu, že partnerské násilí genderově podmíněné je, jedná se o závažnou systémovou překážku v jeho řešení. Prakticky to mimo jiné znamená přetrvávající **tabuizaci sexualizovaného násilí**, s nímž měla přitom větší část přeživších z našeho výzkumu zkušenost, a to právě ze strany násilného partnera či partnerky. Obzvláště alarmující je skutečnost, že některé z našich komunikačních partnerek i řadu let využívají psychiatrickou péči, kde se přes informaci o zažívaném násilí sexualizované násilí ani v jednom případě nijak nezjišťovalo, a to přes závažné dopady tohoto násilí právě na duševní stav znásilněných a jinak sexuálně napadených, z nichž naprostou většinu tvoří právě ženy. Vzhledem k tabuizaci tohoto tématu napříč systémem (Nyklová & Moree, 2021) se jedná o velmi znepokojivou informaci, některé z komunikačních partnerek o této zkušenosti mluvily vůbec poprvé, což se týká i několika z těch, kterým se dostává psychologické podpory.

Problémem je ale i samotné **vytlačování a popírání genderové podmíněnosti násilí** jako takového. Genderové **stereotypy** hrají v konkrétním průběhu často zásadní roli, nejedná se však o rovinu, která by byla individuální a nahodilá, byť je nejjednodušší je tak chápat. Naopak, bez kolektivního fungování těchto stereotypů by jejich zneužívání v rámci násilí nebylo možné a účinné. Zároveň to je binární vnímání sociálního světa, kde jsou role jasně rozděleny na mužské a ženské, ovšem ve vzájemném hierarchickém vztahu, co znesnadňuje nahlédnutí toho, že určité chování není v pořádku a je násilné a kontrolující. Příkladem takové mocenské manipulace může být přejíždění prstem po nábytku, kterým partner demonstruje údajnou nedostatečnost úklidu –

úklidu, na který má nárok a který má coby žena „v popisu práce“ partnerka. Konečně jsou stereotypy mimořádně problematické, pokud se s nimi přeživší setkávají v rámci poskytovaných služeb – obzvláště zraňující a traumatizující jsou v případech, kdy je ženám, jež se rozhodly k tak zásadnímu kroku, jako je řešení partnerského násilí, předhazováno, že nejsou tzv. „dobrymi matkami“. Prosté srovnání s tím, zda je v daných případech jejich násilným partnerům vyčítáno, že nejsou dobrými otci, ukazuje na stereotypnost tohoto přístupu, nepostihuje ale závažný psychický dopad, který takové hodnocení může pro ohroženou osobu mít; není posilující, ale naopak přenáší vinu za dopad násilí, které páchá nebo páchal jejich partner, na stranu přeživších. Přítomnost těchto stereotypů ukazuje rozsah osvěty potřebné na tomto poli, již je rovněž nutné zaměřit na hmatatelnější ohledy genderových nerovností ve společnosti, zejména pak rozdíly v majetkových a příjmových poměrech žen a mužů, a to zejména u rodičů malých dětí, s nimiž v průměru v 98 % případů zůstávají na rodičovské dovolené matky (to mimo jiné ukazuje na silně genderově stereotypní rozložení péče v české společnosti; Zaostřeno na ženy a muže 2020, 2020). Tyto faktory totiž výrazně častěji znesnadňují odchod a řešení celé situace právě pro ženy. Zvláštní pozornost si potom zaslouží zejména ženy, jež čelí nějakému typu společenského znevýhodnění a zároveň se potýkají s partnerským násilím. Současný stav tak, jak jej zachycuje tato zpráva, spíše ukazuje na to, že tyto skupiny mají naopak, v některých případech i výrazně, ztížené možnosti řešení násilí, jemuž ze strany svých stávajících či bývalých partnerů čelí. Při ignorování genderového rozměru násilí přitom samozřejmě nemůžeme pochopit ani příčiny a dopady násilí na mužích a lidech, kteří se neidentifikují jako ženy či muži, proto se jedná o oblast, kterou je třeba v rámci prevence i praxe stávajícího systému výrazně posílit.

Hlavní doporučení, která vyplývají z výzkumu, se tak týkají všech výše uvedených závěrů.

- Je třeba posílit prevenci, a to včetně osvěty mezi širokou veřejností, která nemá dostatečný přehled o způsobech, jimiž lze násilí řešit, ani o institucích, které mohou v takové situaci pomoci; zároveň je třeba změnit způsob, jímž systém funguje tak, aby přestal plnit potřeby svých jednotlivých složek a začal primárně plnit potřeby osob, jež násilí čelí a jsou jím ohrožené, přičemž do této kategorie spadají i děti přítomné v těchto vztazích. Jak ukazují samotné kazuistiky, není možné partnerské násilí vyřešit, pokud se na všech místech případ neposuzuje jako celek, což se v současnosti děje spíše nahodile.
- Je třeba začít otevřeně pracovat s genderovou podmíněností násilí, a to napříč celým systémem. Je třeba zahájit sběr segregovaných statistik, ale též kvalitativních dat, jež umožní lépe sledovat, jakým způsobem tato podmíněnost vstupuje do řešení násilí i do jeho prevence. Genderová podmíněnost vždy funguje na průsečíku s dalšími osami znevýhodnění, což není v současné době systémově ošetřeno. Je proto třeba zvýšit povědomí odborné veřejnosti o této problematice na základě konkrétních případů. Teprve při zapracování této perspektivy je možné zahájit práci na větší integraci celého systému a jeho zpřehlednění, a to jak pro přeživší, tak pro všechny, kdo ve své práci přicházejí s přeživšími či jejich dětmi do styku a potřebují proto služby systému využívat. Zároveň systém pomoci potřebuje zajistit, aby se na něj tato pracoviště a odborníci a odbornice obracely a zamezilo se tak ztrácení případů.
- V celé řadě případů se ukázalo, že odborní pracovníci a pracovnice, do jejichž gesce běžně případy domácího, a tedy i partnerského násilí spadají, se nezdají být vždy obeznámeni se způsobem, jímž v rámci násilného vztahu a jeho řešení působí trauma. Projevuje se to zejména v nárocích kladených na přeživší s ohledem na řešení jejich případu, což značně snižuje účinnost jejich vlastního poradenství.

Jako zásadní se tak ukazuje vzdělání v této oblasti pro všechny, kdo s přeživšími partnerského násilí přicházejí do styku, včetně pracovníků a pracovníků z oblasti psychiatrie, školství, sociální práce, terapeutické práce, právního a soudního systému a lékařství.

Z hlediska **státní správy** se tak jako stěžejní ukazuje zvýšení finančních prostředků alokovaných na prevenci partnerského násilí stejně jako na osvětu v oblasti jeho genderové podmíněnosti, a to jak u široké, tak i odborné veřejnosti, s důrazem na sexualizované násilí a jeho dopady (soudy, advokátní kanceláře, intervenční centra, pracoviště OSPOD, školství, zdravotnictví včetně psychiatrie a psychologie); vzhledem k nedostupnosti bydlení je namířeno výrazně navýšit kapacitu specializovaných azylových domů a zlepšit jejich fungování tak, aby byly přijatelnou alternativou, a to i pro přeživší s dětmi, a navýšit kapacity sociálního bydlení, které by mělo být v případech zažívaného násilí přidělováno přednostně; je zapotřebí zaměřit se na osvětu v oblasti partnerského násilí v rámci běžných azylových domů.

Z hlediska fungování **Policie České republiky** se ukazuje jako zásadní zavést opatření, jež zamezí neinformovanému přístupu k přeživším, respektive v tomto případě obětem partnerského domácího násilí, které jsou jím dále traumatizovány. Krom toho z expertních rozhovorů i dřívějšího výzkumu vyplynul jako zásadní problém nedostatek policistů a policistek, který má na řešení případů negativní vliv; je nutné zavést mechanismus, který zamezí tomu, aby byly jednotlivé projevy dlouhodobého partnerského násilí opakovaně vyhodnocovány jako přestupky; je nutné zlepšit vzájemnou provázanost s dalšími složkami IZS.

Z hlediska **neziskových organizací**, jež se specializují na poskytování poradenství a služeb, a to s dostatečnou reflexí genderové podmíněnosti tohoto násilí, je potřeba zvýšit jejich schopnost poskytovat služby skutečně všem, kdo je potřebují, to znamená i osobám, pro něž v současnosti fungují vysoce koprahově; z hlediska neziskových organizací, které poskytují specializované služby různě znevýhodněným skupinám obyvatelstva, je potřeba zvýšit povědomí o základních rysech a fungování domácího násilí včetně partnerského násilí a zlepšit provázanost s organizacemi, jež se na řešení násilí specializují.

Doporučení na základě rozhovorů s přeživšími

Doporučení jednotlivých přeživších pro potřeby této zprávy představujeme souhrnně tak, že jsme je rozdělily podle oblastí, na něž primárně míří.

Doporučení pro systém jako celek

Zásadním doporučením, které zaznělo téměř od všech oslovených, byla potřeba výrazně větší osvěty v tématu. Zlepšení informovanosti by se mělo zaměřovat zejména na samotný fenomén partnerského násilí, jeho dynamiku, ale rovněž na způsoby, jimiž je násilí možné řešit. Informovanost by se měla zvýšit v oblasti osobních bariér, zejména strachu a studu, které ohrožené osoby zažívají a které fungují jako velmi účinná a násilnými osobami využívaná brzda odchodu ze vztahu. Zlepšení informovanosti by se mělo týkat jednotlivých institucí, které mohou v řešení násilného vztahu hrát roli, i toho, jak s těmito institucemi komunikovat, co od nich je možné vyžadovat apod.

Doporučení pro instituce

Hlavním doporučením v tomto směru byl především důraz kladený na zohlednění dynamiky partnerského násilí, tj. pochopení pro to, že řešení tohoto typu násilí může trvat relativně dlouhou dobu a že to není projevem neochoty toto násilí řešit.

Jako velmi silný se rovněž jeví apel na výrazně a konzistentně citlivější přístup k lidem, kteří násilí čelí. Slovy paní Anežky: *„A ti lidé by měli být... trošku něžní. Ne trošku, hodně něžní. Ne třeba jako paní B. z organizace P., která to přepískla a ta mě uzavřela. Pár slovy mě ten člověk prostě uzavřel a nechtěla jsem dál nic řešit.“*

Doporučení pro osoby, které násilí čelí

Hlavním doporučením pro ty, kdo násilí čelí, je zejména důraz na vytrvalost, na to, že odejít má smysl, i když je to těžké, a zdůraznění potřeby překonat strach. Jako velmi významné se ale rovněž ukazuje doporučení získat kvalitní právní pomoc, kterou řada oslovených vnímala jako naprosto stěžejní pro řešení svého případu.

Doporučení na základě expertních rozhovorů

Rovněž doporučení jednotlivých expertek a expertů představujeme souhrnně tak, že jsme je rozdělily podle oblastí, na něž primárně míří.

Státní úroveň

Stejně jako přeživší, i expertky a experti z nejrůznějších organizací vnímají jako naprosto zásadní zlepšení osvěty v otázce partnerského násilí, a to jak v oblasti zvyšování povědomí o jeho formách, tak v oblasti podávání informací o možnostech řešení násilí.

Za podstatné považuje část oslovených i zavedení odborného vzdělávání v této oblasti napříč složkami, jež s touto tematikou přicházejí do styku. Několik oslovených vyjádřilo osobní zájem takového vzdělávání se účastnit.

Institucionální úroveň

Na úrovni institucí se řada expertek a expertů shoduje na potřebě zavést či zlepšit stávající interdisciplinární spolupráci.

Kromě toho se objevuje potřeba revidovat způsob fungování policie v této oblasti, zejména s ohledem na necitlivý přístup především k určitým skupinám obyvatel (např. lidé bez domova, lidé pod vlivem návykových látek apod.), a zároveň jako na problém poukazují někteří z nich na podstav, který snižuje akceschopnost této složky.

Literatura

Affi, T. O., Mota, N., Sareen, J., & MacMillan, H. L. (2017). *The relationships between harsh physical punishment and child maltreatment in childhood and intimate partner violence in adulthood.* BMC Public Health, 17(1), 493. <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4359-8>

Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019–2022. (2019). Praha.

Aldridge, J. (2013). *Identifying the barriers to women's agency in domestic violence: The tensions between women's personal experiences and systemic responses.* Social Inclusion, 1(1), 3–12. <https://doi.org/10.12924/si2013.01010003>

Baker, L., Barreto, E., Etherington, N., & Pietsch, N. (2015). *An intersectional model of trauma for service providers.* Ontario. [https://www.vawlearningnetwork.ca/our-work/issuebased_newsletters/issue-15/Issue 15Intersectionality_Newsletter_FINAL2.pdf](https://www.vawlearningnetwork.ca/our-work/issuebased_newsletters/issue-15/Issue%20Intersectionality_Newsletter_FINAL2.pdf)

Chandy, J. M., Blum, R. W., & Resnick, M. D. (1996). *Gender-specific outcomes for sexually abused adolescents.* Child Abuse & Neglect, 20(12), 1219–1231. [https://doi.org/10.1016/s0145-2134\(96\)00117-2](https://doi.org/10.1016/s0145-2134(96)00117-2)

Connell, R. (2019). *New maps of struggle for gender justice: Rethinking feminist research on organizations and work.* Gender, Work and Organization, (26), 54–63. <https://doi.org/10.1111/gwao.12332>

Connell, R. W. (2005). *Masculinities.* Berkeley: University of California Press.

Crenshaw, K. (1991). *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color.* Stanford Law Review, 43(6), 1241. <https://doi.org/10.2307/1229039>

Dudová, R., & Hastrmanová, Š. (2007). *Otcové, matky a porozvodová péče o děti.* Sociologické studie (Vol. 7). Praha.

Franzway, S., Moulding, N., Wendt, S., Zufferey, C., & Chung, D. (2019). *The Sexual Politics of Gendered Violence and Women's Citizenship*. Bristol: Policy Press.
<https://policy.bristoluniversitypress.co.uk/the-sexual-politics-of-gendered-violence-and-womens-citizenship>

Grant, J. M., Mottet, L. A., Tanis, J., Harrison, J., Herman, J. L., & Keisling, M. (2011). *Injustice at every turn. A report of the National Transgender Discrimination Survey*. Proceedings of the Geologists' Association. Washington.
[https://doi.org/10.1016/S0016-7878\(90\)80026-2](https://doi.org/10.1016/S0016-7878(90)80026-2)

Hearn, J., Strid, S., Humbert, A. L., Balkmar, D., & Delaunay, M. (2020). *From Gender Regimes to Violence Regimes: Re-thinking the Position of Violence*. Social Politics: International Studies in Gender, State & Society.
<https://doi.org/10.1093/sp/jxaa022>

Hearn, J., Strid, S., Husu, L., & Verloo, M. (2016). *Interrogating violence against women and state violence policy: Gendered intersectionalities and the quality of policy in The Netherlands, Sweden and the UK*. *Current Sociology*, 64(4), 551–567.
<https://doi.org/10.1177/0011392116639220>

Heron, R. L., Eisma, M. C., & Browne, K. (2021). *Barriers and Facilitators of Disclosing Domestic Violence to the UK Health Service*. *Journal of Family*.
<https://doi.org/10.1007/s10896-020-00236-3>

Hokr Miholová, P., Ondrušková, J., & Dohnal, D. (2016). *Ekonomické dopady domácího násilí na zdraví*. Praha.

Howell, K. H., Barnes, S. E., Miller, L. E., & Graham-Bermann, S. A. (2016). *Developmental variations in the impact of intimate partner violence exposure during childhood*. *Journal of Injury & Violence Research*, 8(1), 43–57.
<https://doi.org/10.5249/jivr.v8i1.663>

Jarkovská, L., Lišková, K., & Šmídová, I. (2010). *S genderem na trh: rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Lichter, E. L., & McCloskey, L. A. (2004). *The Effects of Childhood Exposure to Marital Violence on Adolescent Gender-Role Beliefs and Dating Violence*. *Psychology of Women Quarterly*, 28(4), 344–357.
<https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2004.00151.x>

Nikischer, A. (2019). *Vicarious trauma inside the academe: understanding the impact of teaching, researching and writing violence.* Higher Education, 77 (905-916). <https://doi.org/10.1007/s10734-018-0308-4>

Nyklová, B., & Moree, D. (2021). *Násilí na ženách v souvislosti s covid-19.* Praha. https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/blanka_nyklova_dana_moree_-_nasili_na_zenach_v_souvislosti_s_covid-19.pdf

Persefona. (2016). *Sexuální násilí očima české veřejnosti.* Brno. <http://www.zlabyrinthunasili.cz/assets/persefona-senat-prezentace.pdf>

Renzetti, C., Follingstad, D., & Coker, A. (Eds.). (2017). *Preventing Intimate Partner Violence - Interdisciplinary Perspectives.* Bristol: Policy Press. <https://policy.bristoluniversitypress.co.uk/preventing-intimate-partner-violence>

Robinson, S. R., Ravi, K., & Voth Schrag, R. J. (2020). *A Systematic Review of Barriers to Formal Help Seeking for Adult Survivors of IPV in the United States, 2005–2019.* Trauma, Violence, and Abuse. <https://doi.org/10.1177/1524838020916254>

Samec, T. (Ed.). (2018). *Jak zajistit dostupné bydlení? Praha: Sociologický ústav AV ČR.* https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/samec_ed._jak_zajistit_dostupne_bydleni.pdf

Shreeves, R., & Prpic, M. (2019). *Violence against women in the EU: State of play, 3(September), 21–29.* [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630296/EPRS_BRI\(2018\)630296_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630296/EPRS_BRI(2018)630296_EN.pdf)

Spurný, M. (2020). *Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině – únor 2020.* Praha.

Violence against women: an EU-wide survey. (2014). Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

Vojtíšková, M., Paprsteinová, L., & Ohřálová, M. (2020). *Domácí násilí v době celostátní karantény v ČR.* Právo a Rodina, 2020(9), 1–9.

Zaostřeno na ženy a muže 2020. (2020). Praha. <https://www.czso.cz/documents/10180/120583268/30000220.pdf/45d09d6e-670e-4d7f-842d-3f2a5bfc4201?version=1.7>

Výzkumná zpráva projektu

„Odstraňování bariér v systému pomoci obětem partnerského násilí“

podpořeného z programu Nadace OSF Active Citizens Fund,
který je financován z Fondů EHP a Norska.

Autorský kolektiv: Mgr. Blanka Nyklová, Ph.D. (Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.),
Mgr. Eva Michálková (proFem), Mgr. Naďa Gubová (proFem),
Mgr. Iva Peterková (proFem), Mgr. Tereza Píknová (proFem)

Odbornou oponenturu vypracovala: Mgr. et Mgr. Tereza Jiroutová Kynčlová, Ph.D.

Obálka, grafická úprava, sazba a předtisková příprava: Eva Hlaváčová

Vydala organizace **proFem** – centrum pro oběti
domácího a sexuálního násilí, o.p.s., Praha 2021

www.profem.cz

ISBN: 978-80-907512-6-2

Výzkumná zpráva projektu „**Odstraňování bariér v systému pomoci obětem partnerského násilí**“ podpořeného z programu **Nadace OSF Active Citizens Fund**, který je financován z Fondů EHP a Norska.

Iceland
Liechtenstein **Active**
Norway **citizens fund**

9 788090 751262

ISBN: 978-80-907512-6-2